

Chronicon

GENERALIA

S. Norbertus

1. — *The Origins and Spread of the Premonstratensians. Vita Norberti B*, translated from Latin into English by Theodore J. ANTRY, De Pere, 1999, iv-119 pp. (H.J.)

2. — Ludger HORSTKÖTTER, Norbert von Xanten (1080-1134). Stiftsherr, Bußprediger, Ordensgründer und Reichsfürst, dargestellt anhand von 35 Gravuren der Antwerpener Gebrüder Galle aus dem Jahre 1622 (= Xantener Vorträge zur Geschichte des Niederrheins, Heft 41), Duisburg 2003, 64 S., erhältlich bei der Universität Duisburg, Fach Geschichte, Postfach 101503, D-47048 Duisburg. (L.H.)

3. — Alexander KELLER, *Machtpolitik im Mittelalter*. Das Schisma von 1130 und Lothar III., Fakten und Forschungsaspekte. Verlag Dr. Kovač, Hamburg 2003, IX + 84 Seiten, 58 Euro. — Das viel zu teure Büchlein bietet zu Norbert nichts Neues. Norbert nimmt eine Nebenrolle ein, wobei außer der Vita Norberti A nicht einmal die Vita B, geschweige denn irgendein Literaturwerk über Norbert herangezogen wird. Die Geduld des Lesers ist spätestens zu Ende, wenn der Verfasser beim Italienzug aus Norbert einen Hubert von Magdeburg macht. (L.H.)

S. Godefridus

4. — Cornelius KUHNEN, *Endemische Syphilis an den rekognoszierten Reliquien des Gottfried von Cappenberg. Ein paläopathologische Studie*, in *Pathologie*, XX, 1999, S. 292-296. (T.H.)

S. Hermannus Joseph

5. — Claire BAISIER (ed.), *Antoon Van Dyck anders bekeken. Over 'registers en contrefeytsels, tronies en copyen' in Antwerpse kerken en kloosters*, Antwerpen, Toerismepastoraal Antwerpen vzw, 1999, 99 pp. — Nr. 21 (pp. 50-54, afb.): Rudi MANNAERTS, *Antoon Van Dyck, De gelukzalige Herman-Jozef*, 1630, Wenen, Kunsthistorisches Museum, Gemäldegalerie, inv.nr. 488. Het schilderij was oorspronkelijk bestemd voor de kapel van de Sodaliteit van Onze-Lieve-Vrouw-Geboorte, opgericht door de jezuïeten te Antwerpen. De schilder was zelf lid van de sodaliteit. (H.J.)

B. Hroznata

6. — Hildegard BOKOVÁ und Václav BOK, *Legenda o blahoslaveném Hroznatovi v německém překladu z roku 1642*. Textologické a filologické poznámky k německému textu a jeho předlohám (Die Legende über den seligen Hroznata in einer deutschen Übersetzung aus dem Jahre 1642. Textologische und philologische Bemerkungen zum deutschen Text und seinen Vorlagen), in: *Minulostí západočeskeho kraje* 38 (2003), S. 61-82. (U.G.L.)

B. Hugo

7. — Kaspar ELM, *Hugo von Fosses*. Erster Abt von Prémontré und Organisator des Prämonstratenserordens, in: Irene CRUSIUS und Helmut FLACHENECKER (Hg.), *Studien zum Prämonstratenserorden* (= Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte 185 = Studien zur Germania Sacra 25, ISBN 3-525-35183-6), Göttingen 2003, S. 35-55. (L.H.)

B. Jacobus Kern

8. — *Litterae Apostolicae quibus Venerabili Dei Servo Iacobo Kern Beatorum honores decernuntur*, in *Anal. Praem.*, LXXIX, 2003, pp. 179-180.

S. Siardus

9. — The relics of St. Siard's head, once kept in the generalate in Rome, and not enjoying particular devotion outside of November 14th, were committed in October 2001 to definitor and prelate T. Handgrätinger so as to be venerated in the abbey church of Windberg. (C.C. and H.J.)

Ordo Praemonstratensis

10. — Bernard ARDURA, *The Order of Prémontré: History and Spirituality*, translated from French by Bro. Edward HAGMAN, O.F.M. Cap., edited by Rev. Roman VANASSE, O.Praem., De Pere (Wisconsin), Paisa Publishing Co., [2003], 682 pp.

11. — Rezension: Gert MELVILLE und Anne MÜLLER (Hg.), *Regula Sancti Augustini*. Normative Grundlage differenter Verbände im Mittelalter, (Publikationen der Akademie der Augustiner-Chorherren von Windesheim, Band 3), Paring 2002, von Ulrich G. LEINSLE, in *Anal. Praem.*, LXXIX, 2003, S. 241-244.

Siehe unter anderem: Franz FUCHS, *Wolle oder Leinen*. Zum Streit um den rechten Habit in der Regularkanonikerbewegung des 12. Jahrhunderts, S. 219-237; Werner BOMM, *Augustinusregel, professio canonica und Prämonstratenser im 12. Jahrhundert*. Das Beispiel der Norbert-Viten, Philipps von Harvengt und Anselms von Havelberg, S. 239-294;

Helmut FLACHENECKER, *Consuetudines und Seelsorge*. Zum Selbstverständnis der Prämonstratenser, S. 295-333; Ingrid EHLERS-KISSELER, *Norm und Praxis bei den Prämonstratensern im Hochmittelalter*, S. 335-387.

12. — Donatian DE CLERCK unter Mitarbeit von Gabriel WOLF, *Hagiologion. Lebensbilder der Heiligen, Seligen und großen Gestalten des Prämonstratenser-Ordens*, Windberg, Poppe-Verlag, 1999, XIV-326 S.

Donatiaan DE CLERCK met medewerking van Gabriel WOLF, *Hagiologion. Levensbeelden van heiligen, zaligen en gedenkwaardige personen van de premonstratenzerorde*, Windberg, Poppe-Verlag, 2001, XIV-392 pp. (H.J.)

13. — Ludger HORSTKÖTTER, *Der heilige Norbert von Xanten und die Prämonstratenser*, 9. verbesserte Auflage, Duisburg-Hamborn 2002, 32 S. (H.J.)

Liturgia

14. — Rezension: Dietmar VON HUEBNER, *Frühe Zeugnisse prämonstratensischer Choraltradition (1126-1331)*. Studie zu Offiziumsantiphonen des Prämonstratenserordens, 3 Bde., München 2001, von Rupert Gottfried FRIEBERGER in *Anal. Praem.*, LXXIX, 2003, S. 229-231.

15. — I. DE LOOS en C. VELLEKOOP (red.), Frederiekje DE JONGH, Lisette VON VAUPEL-KLEIN, e.a., *Handschrift Parijs, Bibliothèque de l'Arsenal 8828. Een premonstratenzerinnen-ordinarius van rond 1500*, deel 1: *Voorlopige editie*, onuitgegeven syllabus van de werkgroep Bronnenonderzoek Middeleeuwen, specialisatie Muziekwetenschap, Faculteit der Letteren, Universiteit Utrecht, 2000-2001, 184 pp. Gedurende vier maanden hebben vijftien studenten en twee docenten zich beziggehouden met dit handschrift, waarbij gewerkt is aan een editie van de tekst en het handschrift in zijn tijd en omgeving is geplaatst. In Ike DE LOOS, *De codex en zijn context*, pp. 3-11, geeft de auteur een beschrijving van het handschrift en bespreekt zij de herkomst. De volkstaal waarin de ordinarius is opgesteld verwijst naar een vrouwenklooster, de kalender naar het bisdom Kamerijk en/of het hertogdom Brabant. De auteur komt niet tot een zekere situering van het huisklooster van het handschrift, Besloten Hof te Herentals maakt de meeste kans. Hierna volgen de tekstuittgaven Dirk VAN DRIEL, e.a., *De kalender van F-Pa 8228*, pp. 15-26; F. DE JONGH en L. VON VAUPEL-KLEIN, *Verantwoording van de editie*, pp. 13-14; IDEM, *Ordinarius praemonstratensis F-Pa 8228*, pp. 27-135. Omdat, volgens de auteurs, de eigenlijke tekst begint op fol. 137 en niet op fol. 9 r°, werden de folia 137 r° – 156 r°, die in het handschrift aan het einde zijn ingebonden, in de editie aan het begin geplaatst (verantwoording pp. 4 en 14). De syllabus besluit met Thomas OP DE COUL en Arjen VAN KOL, *Index van voorwerpen en personen*, pp. 136-138; IDEM, *Index van inci-*

pits, pp. 139-149; F. DE JONGH, *Woordenlijst*, pp. 150-155; Marten TIL-
STRA, *Vergelijking van F-Pa 8228 met een Latijnse premonstratenzer
ordinarius*, pp. 156-169 (het betreft de editie van Pl. LEFÈVRE, *L'Ordi-
naire de Prémontré d'après des manuscrits du XIIe et du XIIIe siècle*,
Leuven, 1941); D. VAN DRIEL, *De kalender van het brevier NL-DHkb
129 E 21*, pp. 170-181, tekstuitgave, genoemd handschrift betreft een bre-
vier in de volkstaal uit 1507, wellicht afkomstig uit Leliëndaal te Hom-
beek (zie pp. 7-9); I. DE LOOS, *De graduales van Besloten Hof*, pp. 182-
184, korte inhoudsopgave van twee graduales momenteel bewaard in het
archief van de abdij van Tongerlo, AAT, V 326 en 327. (H.J.)

Capitulum generale

16. — Rezension: Florent CYGLER, *Das Generalkapitel im hohen Mittel-
alter*. Cisterzienser, Prämonstratenser, Kartäuser und Cluniazenser (Vita
regularis, Band 12), Münster 2002, von Ludger HORSTKÖTTER in *Anal.
Praem.*, LXXIX, 2003, S. 221-226.

17. — [H. BARBOUR], *Protocollum Capituli Generalis Ordinis Prae-
monstratensis. Prope quondam abbatiam Marchtalensem in statu Baden-
Wuertenbergensi a die 17a ad diem 31am mensis iulii anno Salutis 1994
celebrati*, Rome, [1999], 106 pp. During the meeting of November 8th
until 10th 1999 in Rome Abbot-General H.J. Noyens and the Definitory
of the Order decided that, since the Latin protocol of the General Chap-
ter of 1994 also contains the juridical decisions, this publication is pro-
mulgated as the *edition authentica* or *typica*. See also *Anal. Praem.*,
LXXI, 1995, p. 370, no. 76. On July 18th 2000, during the General Chap-
ter, a list of *Errata* was made available in this protocol. (C.C. and H.J.)

18. — Le chapitre général s'est réuni du 16 au 28 juillet 2000 au gén-
eralat des Frères des Ecoles Chrétiennes à Rome sous la présidence de
l'abbé-général H.J. Noyens. Ont été choisis définiteurs du chapitre:
T. Handgrätinger, abbé de Windberg, B. Mackin, prélat émérite de De
Pere, U. Geniets, abbé d'Averbode et M. Pojezdny, abbé de Strahov.
Après la démission de B. Mackin le 25 juillet, R. Rossi, abbé de Dayles-
ford, a été élu pour le remplacer. Le secrétaire du chapitre fut A. Dölken,
abbé de Hamborn. Le 28 juillet, le chapitre général érigea les canonies
de Jamtara et de Jaú au rang d'abbaye, la première dès le 7 octobre 2000;
deux paragraphes ont été ajouté au numéro 290 des Constitutions. Le
21 juillet fut annoncé que le définitoire du chapitre a intégré définitive-
ment la canonie de Saint-Constant à la Circarie de langue française.

Furent élus définiteurs de l'ordre jusqu'au prochain chapitre général:
T. Handgrätinger, abbé de Windberg, M. Pojezdny, abbé de Strahov,
R. Rossi, abbé de Daylesford et S. Lederhilger de la canonie de Schlägl.
C. Caals de l'abbaye d'Averbode fut élu procureur de l'ordre, D. De
Clerck de l'abbaye d'Averbode fut réélu postulateur de l'ordre, R. Finne-
gan de l'abbaye de De Pere fut nommé pour un troisième terme proviseur

de l'ordre. Sont vicaires de l'abbé-général pour les diverses circaries: T. DeWane, abbé de De Pere, pour la circarie de langue anglaise, T. Bartal, abbé de Jasov, pour la circarie de Bohême, U. Geniets, abbé d'Averbode, pour la circarie du Brabant, T. Secuianu, abbé de Frigolet, pour la circarie de langue française, M. Felhofer, abbé de Schlägl, pour la circarie de langue allemande et E. Horváth, abbé de Csorna, pour la circarie hongroise.

(Sigismund J. HENKES), *Protocollum Capituli Generalis Ordinis Praemonstratensis celebrati in Urbe a die 16 mensis iulii ad diem 28 mensis iulii anni MM*, Rome, 2003, 162 pp. (H.J.)

Constitutiones Ordinis

19. — In 1983 the *Codex Iuris Canonici* was published. In consequence of this the Constitutions of the Order, approved after the Second Vatican Council in 1970 and 1976, had to be adapted. This was done in a preliminary way by Abbot-General M. van de Ven with approval of the Definitory of the Order in 1983 and by the General Chapter in 1988. On July 28th 1994 the General Chapter, convened in Untermarchtal, approved the adapted Constitutions. Abbot B.T. Mackin, Definitor and delegate of the Abbot-General, announced on August 7th 1995, after a special gathering of the Definitory of the Order, that the reviewed Constitutions would gain force of law on August 28th 1995. At the same time the vicars of the Abbot-General for the various circaries received the commission to publish these Constitutions with some appendices in Latin and in vernacular, with the translation needing the approval of the president of the Juridical Commission, Abbot E. Hayes of Orange. The text to be published therefore contains: the decree of promulgation, a foreword concerning the history of the Constitutions since the Second Vatican Council, the Rule of St.-Augustine, the text of the Constitutions (338 nos.), and the appendices I. *Ordo professionis religiosae in Ordine Praemonstratensi* (approved by the *Congregatio pro Cultu Divino* on May 7th 1987, xii + 81 nos.), II. *Ordo praelati eligendi* (approved by the General Chapter on July 29th 1988 and promulgated by the Abbot-General and the Definitory of the Order in April 1989), III. *Ordo capituli generalis celebrandi* (approved by the General Chapter in 1976, emended by the General Chapters of 1982, 1988, and 1994, 82 nos.), IV. *Ordo visitationis* (approved by the General Chapter on July 29th 1994), V. *Ratio institutionis pro novitiis durante canonico novitiatus anno*.

In the meantime the following editions of the Constitutions were published:

Constituties van de Orde der Reguliere Kanunniken van Prémontré, s.l., 1995, XXIV-89 pp., only the Dutch text, without the appendices. The latter were placed to disposal under the title *Bijvoegsels*, s.l., [1998], 82 pp. *Constituições da Ordem dos Cônegos Regulares Premonstratenses*. *Constitutiones Ordinis Canoniorum Regularium Praemonstratensium*, Latin

and Portuguese text, 2ª edição revisada e corrigida por Antonio Francisco RIBEIRO, Jaú, 1996, xx-58-75 fol.

Constitutiones Ordinis Canoniorum Regularium Praemonstratensium. Constitutions de l'Ordre des Chanoines Réguliers de Prémontré, édition bilingue latin-français, Rome, 1997, xxv-97-104 fol.

Constitutiones Ordinis Canoniorum Regularium Praemonstratensium. Konstitutionen des regulierten Chorherrenordens der Prämonstratenser, Latin and German text, Schlägl, 1997, xxvi-214 pp.

The day of Pentecost. Constitutions of the Order of Canons Regular of Prémontré. With Appendices, Latin and English text, third English edition, De Pere (WI), St. Norbert Abbey, 1998, xxiii-63-74 fol.

Konstituce Řádu Premonstrátských Řeholních Kanovníků, 2 vol., Prague, 1999. (H.J.)

Abbas generalis

20. — Le 28 août 2003, l'abbé-général H.J. Noyens, abbé-général depuis 1996, a renoncé à sa charge. Le vicaire-général de l'ordre, T. Handgrätinger, premier définiteur de l'ordre, convoqua un chapitre à Rome les 29 et 30 septembre 2003. Le 30 septembre, ce chapitre d'élection a élu Thomas Anton Handgrätinger (°1943) abbé-général. T. Handgrätinger fut *prior de regimine* de Windberg en 1976 puis abbé en 1994; depuis 1988 il était définiteur de l'ordre et depuis 2000 également administrateur de Speinshart. Le nouvel abbé-général a confirmé dans leur fonction les vicaires pour les différentes circaries et le délégué pour l'Amérique latine et les soeurs en Espagne.

Le Définitoire de l'Ordre a élu le 2 octobre 2003 P. Al, abbé de Berne, nouveau définiteur pour siège au siège devenu vacant. (H.J.)

Delegatus/Vicarius Abbatis generalis

21. — L'abbé-général H.J. Noyens a nommé, le 6 novembre 2002, P. Meyfroot, abbé émérite de Tongerlo, son délégué auprès des confrères en Amérique latine et auprès des soeurs en Espagne. (H.J.)

22. — Pour succéder à T. Secuianu, abbé de Frigolet, Bruno Dumoulin, abbé de Leffe, est nommé à partir du 8 avril 2003 vicaire de l'abbé-général pour la Circarie de langue française. T. Secuianu était vicaire depuis 2000. (C.C. et H.J.)

Sorores

23. — Shelley Amiste WOLBRINK, *Noble Pursuits: Family, Power, and Gender in the Premonstratensian Monasteries of Northwestern Germany, 1120-1250*, Ph.D. dissertation, University of Cincinnati, 1998. (H.J.)

24. — Shelley Amiste WOLBRINK, *Women in the Premonstratensian Order of Northwestern Germany, 1120-1250*, in: *The Catholic Historical*

Review 89 (2003), S. 387-408; ein Überblicksartikel über die Ausbreitung und Verfassung der Prämonstratenserinnen vor allem im Erzbistum Köln. Die einschlägigen Forschungen von Ingrid Ehlers-Kisseler scheinen aber noch unbekannt zu sein. (U.G.L.)

25. — *Constitutions des Chanoinesses Régulières, Ordre de Prémontré*, Texte approuvé par la Congrégation IVC-SVA, Prot. n. R. 97-1/2000, Rome, 22 janvier 2002, xv-69 pp.; pp. iii-vii: *Bref aperçu historique a. de l'origine et du genre de vie des soeurs prémontrées, b. de la législation pour les soeurs prémontrées*; voir *Anal. Praem.*, LXXVIII, 2002, pp. 271-272. (H.J.)

Postulator Ordinis

26. — Lors de la réunion du Définitoire de l'Ordre du 4 au 6 novembre 2002, D.F. De Clerck (°1922), postulateur de l'ordre depuis 1992, a présenté sa démission pour raison d'âge. La démission fut acceptée. Pour lui succéder, l'abbé-général H.J. Noyens a nommé à partir du 7 avril 2003 Gabriel Markus Wolf (°1970) de l'abbaye de Windberg. (C.C. et H.J.)

Commissio Historica

27. — Julian Clarence Resch, O.Praem., a socius of the Order's Historical Commission since 1948, passed to his eternal reward on January 31, 2004. Born in Fond du Lac, Wisconsin on January 15, 1911, he entered St. Norbert Abbey as a novice in 1933. In 1935 he was assigned to the faculty of Southeast Catholic High School. He was ordained to the priesthood on August 31, 1938. After serving in various positions at the high school he was appointed Principal of Southeast Catholic and prior of the Norbertine residence in 1946.

Father Resch had a deep and abiding love of the Order. He was elected by the community as the delegate to the General Chapter of 1947. It was there that he made friends with a number of confreres from other abbeys, friendships that endured throughout his life. It was this experience that furthered his interest in the history of our Order.

Father Resch was a pioneer in the Order. He never hesitated to take on new assignments at the request of his superiors. In 1954 he served as the first prior and novice master at Daylesford Priory, now Abbey. In 1963 he opened the Norbertine mission in Lima, Peru. Upon returning to the United States he became pastor of St. John the Evangelist Parish in Essexville, Michigan. In his later years he served as pastor of St. Joseph parish in Alverno, Wisconsin and chaplain of Holy Family Convent, Manitowoc, Wisconsin. His final years were lived out at St. Norbert Abbey (De Pere). (T.A.)

28. — Bonifaas Jozef Luykx (°1915) van de abdij van Postel, socius van de Commissie sedert 1947, overleed op Paasmorgen 11 april 2004 te

Hasselt. B. Luykx legde in 1966 de grondslagen van het klooster Notre-Dame de l'Assomption te Kinshasa. Later stichtte hij in Californië het klooster Mount Tabor, een gemeenschap van de Oekraïens-katholieke kerk. In 1984 werd hij tot abt van dit klooster gezegend, in 1988 werd hij archimandriet. Einde 2000 keerde hij terug naar Postel. (H.J.)

29. — Le 2 octobre 2003, l'abbé-général T. Handgräteringer et le Définitoire de l'Ordre ont approuvé la proposition de la Commission de prolonger les mandats du président U.G. Leinsle (Schlägl) et du vice-président L.C. Van Dyck (Tongerlo). La Commission a présenté les deux personnes pour un nouveau mandat de six ans.

30. — Lors de sa réunion du 6 mars 2004, la Commission a élu un nouveau membre: Dominique-Marie Dauzet (*1961), licencié en théologie, maître ès lettres-classiques, docteur en histoire des religions (voir *Anal. Praem.*, LXXV, 1999, p. 302, n° 164), bibliothécaire-archiviste de l'abbaye de Mondaye. Il était déjà membre associé de la Commission depuis 2001. L'abbé-général a confirmé cette élection lors de la réunion du Définitoire de l'ordre du 19 à 21 avril. (H.J.)

C.E.R.P.

31. — Martine PLOUVIER et Cécile SOUCHON (éd.), *Les Prémontrés et la littérature, 25-27 septembre 1998. Actes officiels du 24e colloque du Centre d'Études et de Recherches Prémontrées, Abbaye Saint-Michel de Frigolet (Bouches-du-Rhône) et Prieuré Sainte-Anne de Bonlieu (Drôme), 1998*, Laon, 1999, 120 pp. (H.J.)

32. — Martine PLOUVIER et Cécile SOUCHON (éd.), *Actes officiels des 26e et 27e colloques du Centre d'Études et de Recherches Prémontrées, Saint-Brieuc – Abbaye de Beauport 2000, Arras – Prémontré 2001*, Laon, 2002, 198 pp. Le thème du 26e colloque tenu à Saint-Brieuc et Beauport, pp. 4-46, était 'Les abbayes prémontrées: environnement, aménagement', celui du 27e colloque à Arras et Prémontré, pp. 47-192, 'Les finances dans l'Ordre de Prémontré'. Les actes contiennent entre autres: Janick APPELMANS, *A la recherche d'un environnement accueillant: les Prémontrés dans les circonscriptions d'Écosse, d'Angleterre, de Flandre et de Brabant*, pp. 6-12 et Aline DEBERT, *Catalogue des archives exposées à la maison diocésaine d'Arras*, pp. 170-178, avec des pièces provenant de ou traitant des abbayes de Dommartin (n°s 1-10), Saint-André-au-Bois (n°s 11-21) et Licques (n°s 22-32). (H.J.)

Canonici Regulares

33. — Karl-Josef GILLES und Erwin SCHAAF, *Springiersbach. Von der Augustiner-Chorherrenabtei zum Karmelitenkloster 1102-2002*, (Ortschroniken des Trierer Landes, Band 36), herausgegeben von der Verbands-

gemeinde Kröv-Bausendorf und dem Karmelitenkloster Springiersbach, Trier 2002, 454 S. Gründung und Blütezeit [1102-1158], S. 17-58. (H.J.)

PARTICULARIA

Aisne

34. — Martine PLOUVIER, *L'ordre de Prémontré dans l'Aisne*, dans *Graines d'Histoire. La Mémoire de L'Aisne*, n° 11, Automne 2000, Laon, Editions du Point du Jour, pp. 25-36. Cet article vulgarisateur, illustré de nombreuses photographies, traite de Prémontré et de treize autres anciennes abbayes prémontrées dans le département de l'Aisne: Saint-Yved à Braine, Bucilly, Chartreuve, Clairfontaine (puis Villers-Cotterêts), Cuissy, Genlis, Saint-Martin à Laon, Mont-Saint-Martin, Thenailles, Valchrétien, Valsecret, Valsery et Vermand. (H.J.)

Allerheiligen

35. — Yvonne ISTAS, *Klosterruine Allerheiligen*, München-Berlin, Deutscher Kunstverlag, 1998, 44 S. (H.J.)

36. — Karin STÖBER, *Wie vergänglich dürfen Ruinen sein? Das ehemalige Prämonstratenserkloster Allerheiligen im Schwarzwald*, in: *Alte Klöster, neue Herren* (s. Nr. 304), Bd. 2.2, S. 1103-1118. (U.G.L.)

37. — *Kirchengut in Fürstenhand*. 1803: Säkularisation in Baden und Württemberg. Revolution von oben, Hg. Staatliche Schlösser und Gärten Baden-Württemberg u. Stadt Bruchsal, Heidelberg u.a. 2003. Im Begleitband zur gleichnamigen Ausstellung im Schloss Bruchsal beschäftigt sich der Beitrag von Kathrin ELLWANDT, *Woher und wohin? Wege säkularisierter Kirchenschätze*, S. 32-38 u.a. mit dem Schicksal der Bauten und Kirchenschätze von Allerheiligen. DIES. und Carla MUELLER, *Auf der Suche nach einer beruflichen Zukunft. Neue Karrieren ehemaliger Klosterangehöriger und bischöflicher Beamter*, S. 114-148 beleuchtet u.a. die spätere Laufbahn des Professklerikers Ludwig Dürr, der ein Medizinstudium begann und Feldchirurg in den Napoleonischen Kriegen wurde. (U.G.L.)

Antonigartzem (Zülpich)

38. — In den AnPraem 55 (1979), S. 278, war vom zunehmenden Verfall der Gebäude des ehemaligen Klosters Antonigartzem die Rede, und dieser Verfall setzte sich bis 1998 rapide fort. Dann erwarb ein privater Investor die um einen großen Innenhof gelegene vierflügelige Anlage von insgesamt 20.000 Quadratmetern. Bis zum Jahre 2001 wurden das gesamte Mauerwerk saniert, die Dachstühle mit etwa 200 Kubikmeter Holz ausgebessert bzw. erneuert, der Innenhof und die Außenanlagen

gärtnerisch gestaltet und das im Innern neu konzipierte Herrenhaus für den Investor zur Wohnung ausgestaltet. Die dunkel glänzenden Dachziegel und die hell verputzten Außenmauern vor dem kleinen See und dem dahinter liegenden Wald laden den Wanderer schon von weitem zu einem Gang um die ehemalige Klosteranlage ein. Eine Innenbesichtigung des Privatbesitzes ist nicht möglich. (L.H.)

Antwerpen, Sint-Michiels

39. — Jan-M. GORIS, Ernest PERSOONS en Herman VAN DER HAEGEN, *Een kaartboek van de Sint-Michielsabdij Antwerpen, 1640-1793*, (Cartografische en iconografische bronnen voor de geschiedenis van het landschap in België, dl. VII), Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2003, 301 pp., Publicatienr. 4095. Deze mooie publicatie vangt aan met een korte historische schets van de Sint-Michielsabdij door E. Persoons. Vervolgens behandelt J. Goris de samenstelling van het abdijbezit op het einde van de achttiende eeuw en de wijze waarop de abdij vanaf 1640 tot 1793 haar domein liet opmeten, bestaande kaarten liet kopiëren en nieuwe bijmaken. Dit resulteerde in elf bewaarde kaartboeken en een aantal losse kaarten, samen 374 bewaarde figuratieve kaarten. Van elk van de zestien geïdentificeerde landmeters wordt in de eindnoten nrs. 6 tot 29, pp. 50-58, een biografische schets gegeven. H. Van der Haegen schildert vervolgens de aanschouwelijke wereld van de Sint-Michielsabdij. Pp. 76-79 worden de negen parochies van de abdij opgesomd, vergezeld van foto's van bewaarde gebouwen uit de tijd van de norbertijnen. De hele inleiding is trouwens zeer rijk geïllustreerd. De gepubliceerde kaarten zelf, 122 kleurenreproducties, omvatten I Abdij en prelaatshof Beerschot (4 kaarten), II Antwerpen en omgeving (38), III Antwerpse Kempen en verspreid grondbezit (12), IV Antwerpse Polder (32), V Nederokkerzeel (5), VI Tiendkaarten (27) en VII Cijnskaarten (4). Bij elke gepubliceerde kaart is de archiefbewaarplaats genoteerd. Een overzicht van alle, ook de niet gepubliceerde kaarten ontbreekt echter. Aldus dient wie het volledige kaartbezit van de Sint-Michielsabdij wil bestuderen nog steeds de inventaris van H. Lambrechts-Augustijns te raadplegen (zie *Anal. Praem.*, LXXIV, 1998, p. 157, nr. 9), te vervolledigen met de kaarten in het archief van de abdij van Tongerlo (kaartboek, pp. 220-229) en in het Algemeen Rijksarchief te Brussel (zie *Anal. Praem.*, LXXV, 1999, pp. 291-292, nr. 124). Wel biedt deze uitgave dankzij de inleidende artikels en de goed gekozen selectie van de gepubliceerde kaarten een degelijke inleiding over de economische basis van de Sint-Michielsabdij in de zeventiende en de achttiende eeuw. (H.J.)

40. — Valérie HERREMANS, *Het barokaltaar in de premonstratenzer abdijkerk: situering in de Zuid-Nederlandse context*, in H. JANSSENS (ed.), *De Norbertijnen en de Barok in de Nederlanden*, zie nr. 220, pp. 57-67. De auteur bespreekt onder andere het hoogaltaar en twee zijaltaren in de voormalige Sint-Michielsabdij, nu bewaard in de kerk van Zundert (NL),

evenals het sacramentsaltaar, momenteel opgesteld in de Antwerpse kathedraal. (H.J.)

41. — Claire BAISIER (ed.), *Antoon Van Dyck anders bekeken. Over 'registers en contrefeytsels, tronies en copyen' in Antwerpse kerken en kloosters*, Antwerpen, Toerismepastoraal Antwerpen vzw, 1999, 99 pp. Theodoor van Dyck (1605-1668), de jongere broer van de schilder, was norbertijn van de Sint-Michielsabdij. — Nr. 38 (p. 87): IDEM, *Schelte à Bolswert (naar Antoon Van Dyck), De H. Familie in een landschap*, 17de eeuw, kopersnede naar A. Van Dyck, opgedragen aan zijn broer Theodoor Waltman. — Nr. 39 (pp. 88-89): IDEM, *Antoon Van Dyck, Portret van Theodoor van Dyck*. Hierbij wordt het schilderij te Budapest, Szepmüveszeti Múzeum, inv.nr. 580 hypothetisch geïdentificeerd. — Nrs. 40a en 40b (pp. 89-91): Rudi MANNAERTS, *Paulus Pontius (naar Antoon Van Dyck), De gelukzalige Hermann-Jozef en Michiel Haye (in overname van Paulus Pontius), De gelukzalige Hermann-Jozef*, twee kopersneden, de eerste gemaakt naar het schilderij van Van Dyck en door deze wellicht omstreeks 1629 opgedragen aan abt J.C. vander Sterre, de tweede door M. Haye aangeboden aan abt M. Simeomo (1661-1676). (H.J.)

42. — *Proosdij van de Sint-Michielsabdij van Antwerpen te Nederokerkeel*, in P. MURET, *Kerkarchief van Brabant*, zie nr. 114, pp. 123-124. (H.J.)

43. — Ellen VERMEIREN, *Een Kempens dorp in revolutionaire tijden. Merksplas van 1770 tot 1834*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling Geschiedenis, K.U.Leuven, 2001, XVI-199 pp. + kaarten in bijlage, promotor: prof.dr. E. VAN ERMEN. De kern van de verhandeling beoogt de reconstructie van het grondbezit te Merksplas tussen 1770 en 1834. In de uitgebreide inleidende hoofdstukken behandelt de auteur de hele voorafgaande geschiedenis van de gemeente. De kerk en de tienden kwamen in 1148 aan de Sint-Michielsabdij, welke in de Middeleeuwen eveneens de lage rechtsmacht bezat in Merksplas. De tiendenkaart uit 1678, beschreven p. 61, wordt afgebeeld in het Kaartboek van de Sint-Michielsabdij (zie nr. 39), pp. 234-235, nr. VI.2. (H.J.)

44. — Joke BUNGENEERS, e.a., *Meanderend van Scherpenberg tot Schelde: mens en natuur in de vallei van het Groot Schijn*, Oelegem, Heemkundige Kring De Brakken, 2000, 140 pp. Mooi geïllustreerde uitgave over deze kleine en bijna vergeten rivier in het noorden van de provincie Antwerpen. In het wetenschappelijk apparaat worden de historische kaarten en plannen opgesomd (pp. 111-122) op dewelke de rivier vermeld staat. Hierbij kaarten van de Sint-Michielsabdij momenteel bewaard in het Algemeen Rijksarchief te Brussel, het archief van Sint-Carolus Borromeus te Antwerpen en het archief van de abdij van Averbode, even-

als een kaart uit het kerkarchief van de parochie Broechem (eertijds een parochie van de abdij van Tongerlo) in het Rijksarchief te Antwerpen. (H.J.)

Ardenne

45. — Robert DELENTE, *L'habitat à Caen aux XIVe et XVe siècles. L'exemple des propriétés de l'abbaye d'Ardenne dans le quartier Saint-Sauveur – rue Écuyère*, dans *Annales de Normandie*, L, 2000, pp. 387-407. (D.M.D. et H.J.)

46. — Yves CHEVREFILS DESBIOLLES, *Abbaye d'Ardenne*, Caen-Paris, Institut Mémoires de l'édition contemporaine, 1999, 48 pp. En 1998, le siège de l'Institut Mémoires de l'édition contemporaine (IMEC) fut déplacé de Paris à l'ancienne abbaye prémontrée d'Ardenne près de Caen, en Basse-Normandie. L'aménagement a nécessité d'importants travaux de rénovation et d'expansion. Cette brochure a été publiée au début du déménagement; elle traite brièvement de l'histoire de l'abbaye et décrit plus largement les bâtiments subsistants, avec entre autres les inscriptions lapidaires du prieur Jean de La Croix († 1654) et de onze prémontrés du dix-huitième siècle. (H.J.)

Arnsberg

47. — Ingrid REIBLAND (Hg.), *Vom kölnischen Krummstab über den Hessischen Löwen zum Preußischen Adler*. Die Säkularisation und ihre Folgen im Herzogtum Westfalen 1803-2003, Arnsberg 2003, ISBN 3-930264-46-3, ein Begleitbuch zur Ausstellung vom 21. 9. 2003 bis 1. 4. 2004 im Sauerlandmuseum zu Arnsberg. In den meisten der 32 Artikel ist vom Kloster der Prämonstratenser in *Wedinghausen* (Arnsberg) die Rede. Auch etliche abgebildete Exponate stammen aus diesem Kloster. (L.H.)

Aubeterre

48. — *Aubeterre. 850 ans d'histoire*, Broût-Vernet (Allier), Association Azi la Garance, 2000, 97 pp. (H.J.)

Averbode

49. — Eric SEGHERS (ed.), *De norbertijnen van Averbode. Spiritualiteit – Gemeenschapsleven – Geschiedenis*, Averbode, 2002, 68 pp. Door de samenwerking van elf medebroeders van de abdij ontstond een degelijk tekstboek, met kleurenfoto's geïllustreerd, over de spiritualiteit en de geschiedenis van de abdij van Averbode, Sint-Augustinus, Sint-Norbertus en de premonstratenzer orde.

IDEM, *De norbertijnen van Averbode. Spiritualiteit – Gemeenschapsleven – Geschiedenis*, Averbode, 2003, 71 pp. Nadat de eerste druk snel

was uitverkocht verscheen een tweede uitgave, gecorrigeerd en waar nodig geactualiseerd, met talrijke nieuwe foto's over het leven van de gemeenschap vandaag. (H.J.)

50. — *Abdij van Averbode*, in P. MURET, *Kerkarchief van Brabant*, zie nr. 114, pp. 97-102. (H.J.)

51. — W.I.N.J. BOELEN, e.a. (red.), *Duizend jaar Sint-Martinusparochie. Facetten van de geschiedenis van Venlo*, (Werken Uitgegeven door Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap Gevestigd te Maastricht, dl. XVII), Maastricht, 2000, 472 pp. In 1259 verkreeg de abdij van Averbode het patronaatsrecht van de Sint-Martinuskerk in Venlo, eigen leden vervulden de taken van pastoor en kapelaan tot in 1587 en opnieuw van 1644 tot 1829. Voorliggend boek behandelt in de eerste plaats facetten uit de parochiegeschiedenis, af en toe komt de abdij van Averbode hierbij aan bod. Roy DENESSEN, *Timmeratie van het nieuw pastoreel huys oft weym tot Venlo. Bouwgeschiedenis van de Venlose pastorie*, pp. 110-143, beschrijft de reconstructie van de pastorie in 1647-'48 en de bouw van de nieuwe, huidige pastorie in 1764-'65, evenals de latere aanpassingen van dit gebouw. In bijlage, pp. 141-143, de ingekorte editie van de inventaris van de pastorie in 1658 (voor de bewaarplaats van het origineel, zie p. 123, noot 28). Peter NISSEN, *Kerkelijk leven en zielzorg rond de Sint-Martinuskerk in de vroegmoderne tijd*, pp. 298-329, behandelt onder andere de terugkeer van de Averbodse pastoors in de parochie in 1644. *Bijlage 1*, p. 328, geeft de lijst van de pastoors tussen 1588 en 1800. Paul VAN MEEGEREN, *Ludolphus van Veulen. De laatste pastoor uit Averbode (1800-1829)*, pp. 330-371, brengt tegelijk een beeld van de algemene parochiegeschiedenis voor de periode 1794-1829. Vanuit de index achteraan, in combinatie met de namen uit de pastoorlijst, kunnen noch enkele bijkomende vermeldingen van de abdij in het boek worden achterhaald. In het algemeen had bij verschillende bijdragen nog veel meer gebruik kunnen worden gemaakt van de bewaarde stukken over Venlo in het abdijsarchief te Averbode. (H.J.)

52. — Hans GEYBELS, *Laakdal viert Vorst 1125. Catalogus bij de Historische Tentoonstelling*, Laakdal, 2002, 20 pp. Bescheiden catalogus van een bescheiden tentoonstelling rond het jubileum van de oudste vermelding van Vorst. De parochie heeft sinds de veertiende eeuw een pastoor uit de abdij van Averbode. Van de meeste tentoongestelde stukken wordt een afbeelding in kleur afgedrukt, onder andere drie portretten van abt Godfried Hermans (1745-1799) van Tongerlo en een van Melchior Nysmans (1729-1810) van 't Park, beiden afkomstig van Vorst. (H.J.)

53. — Marc VERMEEREN, *Inventaris Archief Ravels Weelde Poppel*, Poppel, 2000, 163 pp. De auteur brengt een inventaris van de stukken in de verschillende archieven met betrekking tot de geschiedenis van de drie

genoemde dorpen. In de parochie Weelde (nu gemeente Ravels) bezat de abdij van Averbode eertijds het patronaatsrecht. (H.J.)

54. — Jef BERGHMANS, *Kerkelijke Bedienaars en hun Helpers. Sint-Andreaskerk, Balen*, Balen, 1999, 400 pp. De parochie Balen werd eertijds bediend door de norbertijnen van Averbode. Van 1286 tot 1826 zijn de pastoors uitsluitend witheren (pp. 11-54). In dit boek worden interessante bronnen afgedrukt, onder andere over werken aan de kerk en de pastorie (nieuwbouw in 1634, foto p. 261). Ook de lijst van de onderpastoors bevat voor de periode 1648 tot 1804 uitsluitend medebroeders (pp. 99-111). In 1947-1948 was Prosper Karel Geukens (1914-1967) van Tongerlo korte tijd onderpastoor in Balen (p. 131). Verder worden ook de gekende helpende priesters (rectoren van de zijaltaren) opgesomd, de Lieve-Vrouwmeesters, Heilige Geestmeesters, kerkmeesters, kosters en organisten (waaronder Andreas Joris (1779-1859), vader van de Averbodse bibliothecaris en archivaris Stanislaus Joris) en de huishoudsters ten tijde van de pastoors uit Averbode (pp. 139-199); evenals gebeurtenissen in Balen, in verband met de eredienst en andere, 1758-1835 (pp. 264-270), de uren van de missen (p. 332), de plaatselijke afdeling van de Eucharistische Kruistocht in 1920-1940 (pp. 342-346) en vele andere informatie uit de recentere periode. (H.J.)

55. — Albert DEROLEZ, e.a., *Corpus Catalogorum Belgii. The Medieval Booklists of the Southern Low Countries*, dl. 4: *Provinces of Brabant and Hainault*, Brussel, 2001. Onder de titel *Averbode. Abbey of Our Lady and Saint John the Baptist*, pp. 30-38, wordt de tekstuitgave gebracht van drie “*Donations of books recorded in the earliest obituary, XIIIth-XIVth centuries*” (pp. 31-32), een “*Catalogue of the abbey library, about 1400*” (pp. 32-35) en van twee “*Lists of the books and other properties kept in the refuge of Averbode in Louvain, moved to Cologne and returned, 1442, October 25 and 1447, March 31*” (pp. 35-38). De eerste teksten komen voor in het in 1978-1984 door G. Slechten uitgegeven necrologium van de abdij, de catalogi werden eerder reeds gepubliceerd door Pl. Lefèvre, in *Anal. Praem.*, XXXVI, 1960, pp. 79-81. (H.J.)

56. — Jozef VAN OSTA en Jos BIELEN, *De orgels in de abdij van Averbode 1450-2002*, Averbode, Averbodium vzw, 2002, 48 pp. Bondig overzicht van de zeventien gekende orgels of belangrijke verbouwingen eraan doorheen de geschiedenis van de abdij van Averbode. Telkens wordt de dispositie van het orgel vermeld. (H.J.)

57. — Jaak JANSEN en Herman JANSSENS, *Beeldhouwkunst in de Premonstratenzerabdij van Averbode*, Brussel-Averbode, Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) en Abdij der Norbertijnen van Averbode, 1999, 298 pp. Dit boek brengt de inventaris, door J. Jansen, van het beeldhouwwerk in de abdij van Averbode, daterend van het einde

van de vijftiende tot de twintigste eeuw. De altaren en het barokke koor-gestoelte in de abdijkerk worden mee opgenomen. De verschillende kunstenaars worden in alfabetische volgorde besproken, met telkens een korte biografie, gekende archiefmeldingen, beschrijving van de objecten en bibliografie. Vele archiefmeldingen werden overgenomen uit de publicaties van Pl. Lefèvre in 1934-1937. Aan de inventaris gaan twee bijdragen vooraf: *De bouwgeschiedenis van de abdij van Averbode*, pp. 65-90, en *Heiligen in de premonstratenzerorde*, pp. 91-108. Deze laatste brengt telkens een korte levensbeschrijving, de iconografische voorstelling en de belangrijkste bibliografie van de in de inventaris voorkomende al dan niet officieel erkende premonstratenzer heiligen, namelijk Adriaan van Hilvarenbeek, Andreas van Averbode, Arnikius van Averbode, Arnold van Nederzwalm, Evermodus van Ratzeburg, Frederik van Hallum, Gerlach van Houthem, Gilbert van Neuffontaines, Godfried van Cappenberg, Herman-Jozef van Steinfeld, Hroznata van Teplá, Hugo van Fosses, Isfried van Ratzeburg, Jacob Lacops, Lodewijk van Arnstein, Ludolf van Ratzeburg, Milo van Terwaan, Norbert van Maagdenburg, Siard van Mariëngaarde en Waltman van Antwerpen. Het boek is rijk geïllustreerd met talrijke foto's uit het archief van het KIK, waaronder 39 platen in kleur. Alle foto's werden genomen vóór de binnenrestauratie van de kerk en de altaren die werd uitgevoerd van 2000 tot 2004. (H.J.)

58. — Jan MELSSEN, *Wapen in pastorie van Hooge Mierde*, in *Van Schild en Vaan, vlagschrift van de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde*, VIII, 2001, pp. 41-42. In de negentiende-eeuwse pastorie te Hooge Mierde (gemeente Reusel-De Mierden, NL) zit een balk met het wapenschild van abt Gerard vander Scaeft (1501-1532) van de abdij van Averbode. Ongetwijfeld is deze balk afkomstig uit de vorige pastorie die dateerde uit 1524. De abdij van Averbode bezat sedert de dertiende eeuw het patronaatsrecht in deze parochie. (A.J.B. en H.J.)

59. — Sven HOUTMEYERS, *Landbouwuitlezingen van de abdij van Averbode in haar onmiddellijke omgeving (16e-17e eeuw)*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling Geschiedenis, K.U.Leuven, 1999, XV-285 pp. + kaarten in bijlage, promotor: prof.dr. E. VAN ERMEN. De auteur bestudeert de vijftien hoeven van de abdij te Testelt, Zichem, Messelbroek en Tessen-derlo in de woelige zestiende en zeventiende eeuw. Er wordt vooral aandacht besteed aan de inhoud van de pachtcontracten en het landbouw-areaal van elke hoeve. (H.J.)

60. — P. Em. VALVEKENS, *Een premonstratenzer abdij in het midden der XVIe eeuw*, s.l., 1938 (herdruk 2000) [voorradij in Averbode]. (H.J.)

61. — Roger DENEFF, Herman JANSSENS, Jo WIJNANT en Chris SCHROEVEN, *De abdijschuur van Averbode – Historische continuïteit en landschappelijk franje*, in *Monumenten en Landschappen*, XXII, 2003, nr. 6,

pp. 37-47. Rijk geïllustreerd artikel over de tuinen in de abdij van Averbode vanaf de zeventiende tot begin twintigste eeuw. (H.J.)

62. — Jan GERITS, *Norbertus Jutten, pastoor van Opitter (1610-1641)*, in *Het Èzendröpke. Halfjaarlijks tijdschrift van de Geschied- en Heemkundige Kring Groot-Bree*, 2000, nr. 38, pp. 19-21. N. Jutten (1580-1648) volgde als pastoor van Opitter, een parochie van de abdij van Averbode, zijn confrater Petrus Boels op die naar de Reformatie was overgegaan. (H.J.)

63. — Elvire VAVEDIN (ed.), *Kortenbos Vroeger en Nu. Bijdragen tot de geschiedenis en de heemkunde*, deel III, Kortenbos, 2002, (9)-329 pp. Naar aanleiding van de viering van het derde lustrum van de Geschied- en Heemkundige kring “Kortenbos” verscheen een derde boekdeel met 24 bijdragen rond de thema’s: de Mariale bedevaartplaats, de kunstschatten van de basiliek, levende volksdevotie, lokale geschiedenis en waardevol natuurgebied. Achteraan een korte kroniek met de voornaamste gebeurtenissen in Kortenbos tussen 1990 en 2002. (H.J.)

64. — Valérie HERREMANS, *Het barokaltaar in de premonstratenzer abdijkerk: situering in de Zuid-Nederlandse context*, in H. JANSSENS (ed.), *De Norbertijnen en de Barok in de Nederlanden*, zie nr. 220, pp. 57-67. De auteur bespreekt onder andere het altaar van de Heilige Catharina in de abdijkerk, in 1640-’42 gebouwd als Sint-Jansaltaar en het zeventiende-eeuwse hoofdaltaar, momenteel in de kruisherkenkerk te Diest. (H.J.)

65. — Eric SEGHERS (ed.), e.a., *De abdijkerk van Averbode*, Averbode, 2003, 30 pp. Beknopte gids waarin bondig de geschiedenis van de abdij en het kerkinterieur na de binnenrestauratie worden beschreven. Talrijke kleurenfoto’s.

IDEM (réd.), *Abbatiale des Prémontrés d’Averbode*, Averbode, 2003, 30 pp. (H.J.)

66. — Herman JANSSENS, *Les déclarations des biens du clergé régulier et séculier en Pays-Bas autrichiens (1786-1787). L’exemple de l’abbaye d’Averbode*, dans M. PLOUVIER et C. SOUCHON (éd.), *Actes officiels du 27e colloque* (cf. n° 32), pp. 147-155.

67. — Ambrosius VAN HULSEL, *Repertorium Archivorum Averbodiensis Monasterii*. (Brussel, Algemeen Rijksarchief. Kerkelijk archief, 4945), (Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën. Reprints, dl. 154), Brussel, 2000, X-580 pp., A3-formaat, Publ. 3027. Op het einde van de achttiende eeuw maakte archivaris A. van Hulsel (1744-1798, archivaris tot 1791) een zeer gedetailleerde inventaris op van het archief van de abdij van Averbode (AAA, I, reg. 279-280). Nadien herbegon hij deze nog meer systematisch en alfabetisch te herordenen, hierbij kon hij enkel

het deel A-C voltooien (onder de A staat alles over Averbode zelf). Dit laatste register kwam in het Algemeen Rijksarchief terecht, in het najaar van 2001 werd het overgebracht naar het nieuwe Rijksarchief te Leuven. Voornoemde uitgave is hiervan een fotokopie. Over de auteur en zijn inventarissen, zie onder andere T.J. GERITS, *Ambrosius van Hulsel (1744-1798), uit Turnhout, archivaris van de abdij van Averbode*, in *Taxandria*, N.R. XLVIII, 1976, pp. 67-82. (H.J.)

68. — Jan GERITS, *Het portret van Urbanus-Jacob Vaes, pastoor van Opitter*, in *Het Èzendröpke*, 2002, nr. 41, pp. 32-35. Bij de mooie pastorie te Opitter hoort een geschilderd portret van een norbertijn. Lange tijd werd gemeend dat de afgebeelde persoon Ignatius Sleurs (1758-1830) was, de laatste norbertijner pastoor te Opitter, voordien in 1803 de eerste pastoor van de nieuw opgerichte parochie Averbode. Aan de hand van het op het schilderij weergegeven wapenschild van de familie Vaes bewijst de auteur dat dit een portret moet zijn van U. Vaes (1730-1796), pastoor te Opitter van 1775 tot aan zijn dood. (H.J.)

69. — Freddy JACOBS en Theo GUFFENS, *Pastoor Sleurs en zijn lotgevallen*, in *Het Èzendröpke*, 2000, nr. 38, pp. 41-45. Bijdrage over de inbeslagname en toewijzing van de abdijsbibliotheek van Averbode (1818-1822) te Opitter tijdens het pastoraat van I. Sleurs. Over dit onderwerp bestaan betere artikels. (H.J.)

70. — Theo AERTS, *O.-L.-Vrouw van het H. Hart. Geschiedenis – Afbeeldingen – Inhoud*, tweede aangevulde druk, Borgerhout, 2000, 106 pp. Over de verspreiding van de devotie van Onze-Lieve-Vrouw van het H. Hart in België, waarbij de verering te Averbode, sedert 1877, een van de (elkaar concurrerende) centra was. (H.J.)

71. — Rita GHESQUIERE en Patricia QUAGHEBEUR (red.), *Averbode, een uitgever apart 1877 2002*, (Kadoc. Artes, dl. VI), Leuven-Averbode, Universitaire Pers en Uitgeverij Averbode, 2002, 548 pp. In 1877 begon in de abdij van Averbode de verering van Onze-Lieve-Vrouw van het Heilig Hart. Vanaf 1881 werd dit werk ondersteund met een eigen drukkerij. In 1886 volgde een eerste tijdschrift. In 1920 werd vanuit Averbode de Eucharistische Kruistocht gelanceerd. Na de Tweede Wereldoorlog werden de intussen ruim verspreide kindertijdschriften naar het schoolpubliek georiënteerd. De boekenfondsen van de uitgeverij te Averbode zochten voortdurend nieuwe wegen, met meer en minder succes. In 1996 heeft de abdij de eigen drukkerij van de hand gedaan. De uitgeverijen evolueerden tot zelfstandige bedrijven, nog steeds gecontroleerd door de abdij. Deze hele geschiedenis, voorafgegaan door een beknopte geschiedenis van de abdij, komt in dit wetenschappelijke studiewerk ruim aan bod, vergezeld van talrijke goed gekozen illustraties, waarvan zeer vele in kleur. Aan de meest bekende medebroeder-hoofdredacteur Nonkel

Fons (Daniël De Kesel, 1912-1996) wordt een aparte bijdrage gewijd. In bijlage, pp. 502-504, tabellen en grafieken met de evolutie van het ledenaantal van de abdij in de periode 1834-2000. Het *Algemeen Besluit* wordt eveneens in het Frans en het Engels afgedrukt. Dankzij de index van persoonsnamen en een beknopt biografisch repertorium vormt deze uitgave een echt naslagwerk over de uitgeversactiviteiten van de abdij van Averbode in de genoemde periode. (H.J.)

72. — *Histoire de Bois-Seigneur-Isaac. Le Saint Sang de Miracle à Bois-Seigneur-Isaac*, Bois-Seigneur-Isaac, 2000, 49 pp. Livret à l'usage des pèlerins au Saint Sang, avec un bref aperçu historique du monastère (pp. 5-18) qui est actuellement un prieuré dépendant de l'abbaye d'Averbode. (H.J.)

73. — André GAILLIAERDE, *Bois-Seigneur-Isaac*, Averbode, Editions Altiora Averbode, 2000, 68 pp.

IDEM, *Bois-Seigneur-Isaac*, Averbode, Uitgeverij Altiora Averbode, 2000, 68 pp.

La première partie de ce livre, publié en français et en néerlandais, comporte une introduction sur l'histoire du monastère de Bois-Seigneur-Isaac par Donatien DE CLERCK (pp. 9-15) et une dizaine de dessins de A. Gailliaerde (pp. 17-35), la deuxième partie traite de l'artiste anversois Alfred Ost (1884-1945). (H.J.)

74. — Donatiaan DE CLERCK, *Averbodiënzers van de XXe eeuw*, 2 dln., Averbode, 2002-2003, 480 en 458 pp. In beide volumineuze uitgaven publiceert de auteur 45 in memoriams over 42 medebroeders, een donaat en vier personeelsleden van de abdij van Averbode. Tegelijk geven deze biografieën een beeld van het dagelijks leven in de abdij, vooral in de periode voor het Tweede Vaticaans Concilie, bekeken vanuit de gezichtshoek van de auteur. *Maximilianus Weltin, 1890-1976*, dl. 1, pp. 386-399; M. Weltin was van 1916 tot 1922 lid van de abdij van Wilten, in 1924 (tot 1925) werd hij in Roggenburg benoemd, in 1935 werd hij korte tijd proost bij de norbertinessen van Imbramowice. *Emmanuel Gisquière, 1892-1980*, dl. 2, pp. 8-113; E.P. Gisquière werd in 1940 abt-coadiutor en was van 1942 tot 1966 abt van Averbode. *Jan-Baptist Valvekens, 1902-1983*, dl. 2, pp. 156-184; J.-B. H. Valvekens was van 1946 tot 1978 secretaris en daarna tot aan zijn dood vice-preses van de Historische Commissie. *Sébastien Bossiroy, 1892-1986* (Franse bijdrage), dl. 2, pp. 256-267; S.G. Bossiroy trad in 1912 te Bois-Seigneur-Isaac toe tot de abdij van Mondaye, hij ging in 1921 mee over naar de nieuwe canonie van Bois-Seigneur-Isaac en in 1957 naar de abdij van Averbode. *Gommarus Geerts, 1911-1990*, dl. 2, pp. 430-445; ook G.A. Geerts behoorde van 1937 tot 1957 tot de abdij van Bois-Seigneur-Isaac. *Hubertus Looyens, 1901-1991*, dl. 2, pp. 446-458; H.F. Looyens verbleef van 1949 tot 1951 in de priorij te Conques, daarna tot 1954 in deze te Nantes. (H.J.)

75. — Louis FRANSEN, *De parochie Sint-Lambertus van Hechtel en haar priesters in de 20ste eeuw*, Hechtel-Eksel, Heemkundige Kring, 2001, 96 pp. Dit boekje bevat onder andere een korte biografie van *Kerkhofs Henri, Pater Quirinus*, °1940 (pp. 56-57), *Sak Antonius Hubertus, Pater Evermodus*, 1875-1957 (p. 74), norbertijnen van Averbode, en van *Franken Bartholomeus Jacobus*, 1861-1915 (p. 52), priester van het bisdom Luik, die meerdere van zijn werken te Averbode liet uitgeven, hij was een broer van G.H. Franken (1869-1954), norbertijn van Averbode en verantwoordelijke voor de Aartsbroederschap en de drukkerij. (H.J.)

76. — Eertijds verscheen *Huldealbum aan de Turnhoutse priesters en kloosterlingen*, Turnhout, 1955, 300 pp.; van de toen levende priesters en religieuzen werd een korte biografie gegeven en meestal ook een foto. Nu is er: Karel VANDENHOUT, *Geschiedenis van de Missionarissen van de Dekenij Turnhout*, Turnhout, 2000, 423 pp. Pp. 279-286 bevatten een beknopte inleiding over het ontstaan van de orde, de geschiedenis van de abdij van Averbode en de biografieën van Marcel Leonard Dijkmans (1901-1976), Lucas Jan Dils (1900-1990), Hubertus Frans Looyens (1901-1991), Fredericus Jozef Neefs (1894-1959), Henricus Gerard Van Kasteren (1881-1942) en Raymond Kamiel Vercauteren (1902-1974), allen eertijds missionaris in Brazilië. (H.J.)

77. — Rita GHESQUIERE (ed.), Mark D'HOKER, Sofie ERMENS en Liesbeth VERCAMMEN, "*Lichtend, dichtend, richtend*". *Het jeugdfonds van Averbode en Davidsfonds in historisch perspectief: 1920-2000*, VNC-Onderzoeksrapport, Leuven, 2003, 226 pp. Eindrapport van de Vlaamse onderzoeksgroep in een project waarbij enkele Vlaamse en Nederlandse educatieve uitgeverijen vergeleekend werden onderzocht voor de periodes 1920-1935 ("Verzuiling"), 1960-1975 ("Ontzuiling") en 1985-2000 ("Professionalisering"). De analyse van het fonds van uitgeverij Averbode in de genoemde periodes vinden we pp. 28-49, 82-108 en 145-178. In 2002 heeft uitgeverij Averbode haar literair kinder- en jeugdfonds stopgezet (pp. 219-220). (H.J.)

78. — Jozef HEUS, *Hector Defoort zijn drukke leven*, in IDEM (ed.), *Jaarboek Spaenhiers 2002*, Koekelare, 2003, pp. 13-120. H. Defoort (1878-1940) uit Kuurne was vele jaren hoofdonderwijzer in Koekelare. Van 1924 tot 1927 was hij, onder de pseudoniemen Bavo, Theo Coucke en Caritas, een verdienstelijk medewerker van de uitgaven van de Eucharistische Kruistocht te Averbode (pp. 74-89). De correspondentie vanuit Averbode aan Defoort bleef bewaard. (H.J.)

79. — Pol LAPORTE (red.), *St.-Michielscollege Schoten, college van de Voorkempen. Mensen, stenen, structuren. 40 jaar 1959-1999*, Schoten, 1999, 112 pp. Het Sint-Michielscollege te Schoten is een school voor secundair onderwijs, opgericht door de abdij van Averbode. De eraan verbonden medebroeders worden kort voorgesteld pp. 68-69. (H.J.)

80. — U.E. GENIETS, e.a., *Ter nagedachtenis van Ernest Claes (1885-1968). Homilieën ter gelegenheid van de gedachtenisvieringen in de abdijkerk van Averbode*, Averbode, Averbodium vzw, 2003, 48 pp. Tekst van de homilieën tijdens de jaarlijkse gedachtenisviering van de schrijver E. Claes, door de Averbodse norbertijnen B.J. Mesotten (1969), U.E. Geniets (8 homilieën, 1990-2002), G.J. Gorissen (1992) en A.H. Gerits (1998). Geïllustreerd met foto's van E. Claes op bezoek in de abdij. (H.J.)

81. — Luk BASTIAENS, *Een nieuw transeptorgel in de abdijkerk te Averbode*, in *Orgelkunst*, XXV, 2002, pp. 162-168. Vrij technische bespreking van het in de abdijkerk te Averbode in 2002 door [Léon] Verschueren Orgelbouw uit Heythuysen (NL) nieuw gebouwde instrument. Dispositie van het orgel p. 167.

Marcel VERHEGGEN, *Het Verschueren-orgel in de abdijkerk van Averbode*, in *Het Orgel*, 2003, nr. 2, pp. 13-19. Dispositie van het orgel p. 19. (E.S. en H.J.)

82. — Filip NOEL, Jan VANKEIRSBILCK en Eric SEGHERS, *Abdijleven. De gemeenschap van Averbode*, Averbode, 2003, 96 pp. Een fotoboek. De foto's zijn van Ronald VAN HOOFTSTADT. (H.J.)

83. — K. DUCHATELEZ O.Praem., *Basilius de Grote. Een Evangelische Revolutionair*, Averbode, Uitgeverij Altiora Averbode, 1999, 259 pp. IDEM, *Als hart en zinnen zingen*, Averbode, 2001, 184 pp. (H.J.)

84. — Bernard V. FETS O.Praem., *La dévotion à la Sainte Vierge à Kortebos. Un exemple concret de la religion populaire en relation avec la liturgie*, dans J. LAMBERTS (ed.), *Religion populaire, liturgie et évangélisation. Popular Religion, Liturgy and Evangelization*, (Textes et Études Liturgiques. Studies in Liturgy, t. XV), Louvain, Peeters, 1998, pp. 121-125.

Cette étude a aussi paru dans la revue *Questions Liturgiques / Studies in Liturgy*, LXXIX, 1998, pp. 117-121. (H.J.)

85. — Marc FIERENS O.Praem., *Verlos ons van het / de Kwade. De actuele pastoraal van het exorcisme*, in *Collationes*, XXX, 2000, pp. 37-59. (H.J.)

86. — Ulrik E. GENIETS O.Praem., *Willen de christenen opstaan? Een kruisweg*, Antwerpen-Averbode, Halewijn, 2003, 47 pp. (H.J.)

87. — Huub GERITS O.Praem., *Chagall vertaalt / vertelt de bijbel in kleur*, Averbode-Kampen, 1999, 164 pp. (H.J.)

88. — Steven PINNOO O.Praem., *The Account of the Fall of Jerusalem. An Analysis of the Parallel Texts in Jeremiah 52 and 2 Kings 24:18 -*

25:30 as Witnessed in the Masoretic Text, the Septuagint, and the Vetus Latina, Paper for Licentiate in Holy Scripture [S.S.L.], Pontificium Institutum Biblicum, Rome, 2002, 86 pp., moderator: Prof. Stephen PISANO, S.J. (H.J.)

89. — Jan VANKEIRSBILCK O.Praem., "*In medio Ecclesiae ...*". *Het liturgisch centrum als ver-beeld-ing van de eucharistie*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling Godgeleerdheid, K.U.Leuven, 1999, XXIV-141 pp., promotor: prof.dr. J. LAMBERTS. (H.J.)

90. — Luc VANKRUNKELSVEN O.Praem., *Brazilië: spiegel van Europa? Op zoek naar eigen spirituele bronnen*, Heeswijk-Mechelen, Dabar-Luyten – Cimic, 2000, 206 pp.

IDEM, *En toch ... een andere wereld is mogelijk – Porto Alegre: de basis in beweging*, Heeswijk, Dabar-Luyten, 2002, 190 pp. (H.J.)

Bayern

91. — *Bayern ohne Klöster? Die Säkularisation 1802/03 und die Folgen*. Eine Ausstellung des Bayerischen Hauptstaatsarchivs, (Ausstellungskataloge der Staatlichen Archive Bayerns Nr. 45), München 2003. Der Katalog- und Aufsatzband zur gleichnamigen Ausstellung geht auf die Prämonstratenserklöster der Bayerischen Zirkarie, von Neustift abgesehen, wenig ein. Wichtig ist der Band jedoch im Hinblick auf die Wirtschafts- und Verwaltungsgeschichte. (U.G.L.)

92. — Alois SCHMID (Hg.), *Die Säkularisation in Bayern 1803*. Kulturbruch oder Modernisierung?, München: Verlag C.H. Beck 2003, befasst sich in elf Beiträgen mit Vorgeschichte, Durchführung, Auswirkungen und Deutung der Säkularisation von 1803 in Bayern. Die Prämonstratenser werden nur gelegentlich erwähnt, meist im Rahmen der „Prälattenklöster“ (siehe Register). (U.G.L.)

Bayview

93. — In the summer of 2003 the Canonry of Claymont moved to Bayview. The new address is: Immaculate Conception Priory, 1269 Bayview Road, Middletown, DE 19709-2147, U.S.A.

In succession of T. DeWane, Abbot Emeritus of De Pere and administrator of the Canonry Claymont/Bayview since 2001, James Bagnato (°1950) was named administrator of the canonry of Bayview by abbot general T. Handgrätinger from November 1st 2003, until second session of the Definitory of the Order in 2006. (C.C. and H.J.)

Beauport

94. — Laurence MEIFFRET, *L'abbaye de Beauport*, (Collection Conservatoire du Littoral), Paris-Arles, Dexia Editions – Actes Sud, 2002, 56 pp., illustrations de Fabien SEIGNOBOS. (H.J.)

95. — *Abbaye de Beauport. Recueil de textes*, t. II, Paimpol, 1995, 56 pp. Le numéro propose les études de trois chercheurs qui ont présenté leurs travaux lors des Conférences de la Saint Norbert (juin 1994) organisées par la Direction de l'abbaye et l'association des Amis de Beauport: Yves LE BONNIEC, *De Saint-Rion à Beauport. La naissance d'une abbaye*, pp. 3-15; Soizic LE ROHELLEC, *La Vie Profane à l'Abbaye de Beauport au XVIIIème siècle*, pp. 17-31; Annie-Claude BALLINI, *Le domaine de Beauport au XIXe siècle, de la révolution à Jules Ferry* (Le domaine de Beauport de 1790 à 1890), pp. 33-55. (H.J.)

96. — Michel-Yves BERNARD et Yves BALLINI, *Les livres et la lecture à l'abbaye de Beauport aux 17e et 18e siècles*, dans *Les Cahiers de Beauport. Recueil de textes*, n° 8, 2001, pp. 4-28. Voir A. BONDÉELLE-SOUCHIER, *Bibliothèques de l'Ordre de Prémontré dans la France d'Ancien Régime*, t. I, Paris, 2000, p. 61 (cf. *Anal. Praem.*, LXXVII, 2001, pp. 277-280). Les auteurs ont trouvé un inventaire plus ancien que celui trouvé par madame Bondéelle: en 1717, le prieur Julien Duhail fit rédiger par les treize confrères vivant dans l'abbaye un inventaire des livres se trouvant dans leur chambre. L'inventaire le plus complet est celui de 1792: 1300 ouvrages (titres) et 2308 volumes. La majorité des titres repris dans les inventaires conservés ont pu être identifiés, sauf quelques-uns. La contribution contient également une analyse globale du contenu de la bibliothèque. Au début de l'an 1796, tous les livres furent transportés à Saint-Brieuc, d'où ils se dispersèrent au fil des ans. Seuls deux exemplaires comportant la mention explicite de l'appartenance à l'abbaye de Beauport ont pu être retrouvés. L'annexe 1 s'intéresse aux vicissitudes des archives de l'abbaye de Beauport après la suppression de l'abbaye, l'annexe 3 est une *Notice biographique sur Pierre-Marie Odio-Baschamps (1749-1805)*, prémontré (pp. 21-22).

Sébastien VATIER, *Un "atelier sceau" dans la Salle au duc*, *ibidem*, pp. 29-39, ill. Informations sur une activité au mois de juin 2000 dans le cadre des activités du Service éducatif. Annexe I: *Les sceaux de l'abbaye de Beauport* (pp. 35-36); Annexe II: Anatole DE BARTHÉLEMY, *Notices sur quelques sceaux inédits, I.: Sceau de l'abbaye de Beauport*, publié jadis dans la *Revue archéologique*, IX, 1852-53, pp. 750-753 (pp. 37-38). (H.J.)

97. — Anne LEJEUNE (dir.), *Beauport, une abbaye prémontrée en Bretagne*, [Saint-Brieuc], Archives départementales des Côtes-d'Armor, 2000, 20 pp. Brochure présentant quelques aspects de l'histoire de l'abbaye de Beauport et les archives conservées, publiée à l'occasion du colloque du C.E.R.P. à Saint-Brieuc et Beauport (cf. n° 32). (H.J.)

98. — Paolig COMBOT, *Jean Conan et les Prémontrés. L'influence intellectuelle et culturelle des Prémontrés de Beauport sur un écrivain populaire breton: Jean Conan (1765-1834)*, dans M. PLOUVIER et C. SOUCHON (éd.), *Les Prémontrés et la littérature* (cf. n° 31), pp. 23-28.

Annie-Claude BALLINI, *Mérimée à l'abbaye de Beauport*, *ibidem*, pp. 29-36.

Loïc THOMAS, *L'abbaye de Beauport et ses hôtes vus par deux auteurs locaux de contes et légendes, au début du XIXe siècle, ibidem*, pp. 37-46. (H.J.)

België

99. — F. VANDER LAENEN en D. VAN DE PERRE, *Middeleeuwse premonstratenzer sites en kerken in België*, in S. VAN DE PERRE (ed.), *Middeleeuwse premonstratenzer kerken*, zie nr. 216, pp. 7-56, talrijke illustraties. Achtereenvolgens bespreken de auteurs zeer kort de inplanting van de abdij sites van de Antwerpse Sint-Michielsabdij, Mont-Cornillon en Beaupart te Luik, Floreffe, de Sint-Nicolaasabdij te Veurne, de abdij van Saint-Feuillien te Le Roeulx, Ninove, Leffe, 't Park, Grimbergen, Drongen, Heylisseem, Tongerlo, Bonne-Espérance, Averbode, Dielegem en Postel. In een tweede deel wordt telkens het middeleeuwse of laat-middeleeuwse kerkgebouw van deze abdijen toegelicht.

Het artikel van J. SNAET, *Een kerkarchitectuur van de norbertijnen in de zeventiende eeuw. Een architectuur tussen vernieuwing en traditie*, in H. JANSSENS (ed.), *De Norbertijnen en de Barok in de Nederlanden*, zie nr. 220, kan als een vervolg op de bijdrage van F. Vander Laenen en D. Van de Perre worden beschouwd. (H.J.)

Bellelay

100. — Catherine SCHMUTZ NICOD, *L'ancienne abbaye de Bellelay*, (Guides de monuments suisses SHAS), Berne, Société d'Histoire de l'Art en Suisse, 2003, 40 pp. (H.J.)

101. — Annemarie MAILLAT, Jean-Pierre ANDREY et Maurice DEVAUX, *La Blanche Eglise. Histoire d'un joyau*, La Neuveville, Paroisse réformée La Neuveville, 2002, 24 pp. L'église de La Neuveville, dont les éléments les plus anciens dateren van de veertiende eeuw, behoorde tot de Réforme à l'abbaye de Bellelay. (H.J.)

Berne

102. — *Abdij van Berne te Vilvoorde*, in P. MURET, *Kerkarchief van Brabant*, zie nr. 114, pp. 103-106. (H.J.)

103. — L. VAN DE MEERENDONK, *Het norbertijnse gymnasium te Heeswijk 1886-2001*, in H. JANSSENS (ed.), *Norbertijnen en Wetenschap*, zie nr. 218, pp. 57-66. (H.J.)

104. — *Dagboek van George van der Velden, bijgehouden tijdens zijn verblijf in Rome van 29 sept. tot 11 dec. 1962*, onuitgegeven tekst, Heeswijk, 2002, 19 pp. De norbertijn G.G. van der Velden werkte in Rome als een door het Vaticaan erkend journalist in dienst van de N.V. Gooi & Sticht te Hilversum voor de uitgave van het tijdschrift *Vaticanium II*. Hij

verbleef in het Generalaat van de orde. De uitgetypte tekst van zijn dagboek bevat geen verklarende noten en geen register. (H.J.)

105. — Op 30 maart 2000 overleed te Veghel emeritus abt Marcel van de Ven. Hij was van 1968 tot 1982 abt van de abdij van Berne. Van 1968 tot 1982 was hij tevens vicaris van de abt-generaal voor de Brabantse Circarie, van 1970 tot 1982 vader-abt van het norbertinessenklooster Sint-Catharinadal te Oosterhout. In 1982 werd M. van de Ven tot abt-generaal gekozen, in 1996 diende hij omwille van gezondheidsredenen voortijdig ontslag te nemen.

Ton BAETEN, *In memoriam Marcel van de Ven (1930-2000), abt van Berne, abt-generaal van de Orde*, in *Pro Nostris*, LXV, 2000, pp. 85-97. (H.J.)

106. — Bij het bereiken van de leeftijd van 70 jaar diende abt A.A. Baeten, abt van Berne sedert 1982, ontslag te nemen. Dit gebeurde op 1 december 2000. Op 2 februari 2001 werd, onder het voorzitterschap van abt-generaal H.J. Noyens, als opvolger Petrus Al (°1937) gekozen, de prior van de abdij. De abtszegening door mgr. A. Hurkmans, bisschop van 's-Hertogenbosch, vond plaats op 7 april. Op 24 juni 2001 werd abt P. Al vader-abt van het norbertinessenklooster Sint-Catharinadal te Oosterhout. Hij is doctor in Kerkgeschiedenis, sedert 1980 lector Kerkgeschiedenis in de norbertijner priesteropleiding Agripio en sinds 1995 lid van de Historische Commissie van de Orde. Op 2 oktober 2003 werd hij, na de keuze van T. Handgrätinger tot abt-generaal, in het Definitorium van de Orde opgenomen. (H.J.)

Blanchelande

107. — [N.] RENAULT, *Histoire de l'abbaye de Blanchelande et de ses Abbés*, dans *Annuaire de la Manche*, 1859, réédition, Noyon, Arecrom, 2002, 28 pp. (H.J.)

108. — Josette MARCHAIS, *L'abbaye de Blanchelande dans la littérature française*, dans M. PLOUVIER et C. SOUCHON (éd.), *Les Prémontrés et la littérature* (cf. n° 31), pp. 47-60. (H.J.)

Bonlieu, Sainte-Anne

109. — Dominique-Marie DAUZET, *Marie Odiet de la Paillonne, fondatrice des norbertines de Bonlieu (Drôme) (1840-1905)*, (Bibliothèque de l'École des Hautes Études, Sciences religieuses, t. 112), Turnhout, Brepols, 2001, XVII-386 pp. Ce livre est la publication de neuf des dix chapitres de la thèse doctorale de l'auteur. Voir *Anal. Praem.*, LXXV, 1999, p. 302, n° 164. En annexe 1, pp. 339-349, les données biographiques des 51 religieuses entrées au monastère sous le supériorat de M. Odiet de la Paillonne. Le sixième chapitre de la thèse, sur l'influence de M. Odiet de

la Paillonne lors de l'intégration de l'abbaye de Frigolet dans la commune observance de l'ordre et sur son implication dans la fondation du monastère du Mesnil Saint-Denis, ainsi que l'annexe 3, catalogue raisonné des archives du monastère des Norbertines de Bonlieu, ne sont pas repris dans ce livre mais ont été publiés dans *Anal. Praem.*, LXXVII, 2001. (H.J.)

110. — Le 18 mai 1999, Beatrix de Graeve (°1929) succède à Bénédicte Petit, prieure depuis 1987, à la charge de prieure de la communauté des prémontrées de Bonlieu. (H.J.)

Bonne-Espérance

111. — Jozef WOUTERS, *Schola claustrum alterum dici debet. De betekenis van studie in het Premonstratenzer kloosterleven volgens Filip van Harvengt, tweede abt van Bonne-Espérance († 1183)*, in *Derde studiedag Belgische kloostergeschiedenis. Studie en onderwijs in de kloosters en abdijen in het huidige België vóór de Franse Revolutie. Algemeen Rijksarchief, 5 juni 2001. Akten, dl. I*, (Bibliografische inleiding tot de Belgische kloostergeschiedenis vóór 1796, dl. LXII), Brussel, Algemeen Rijksarchief Publ. 3960, 2002, pp. 51-112. (H.J.)

112. — Engelbertus MAGHE, *Chronicum Ecclesiae Beatae Mariae Virginis Bonae-Spei Ordinis Praemonstratensis. Ex archivis ejusdem, et quibusdam auctoribus compositum, MDCCIV*, (Archives générales du Royaume et Archives de l'État dans les provinces. Reprints, t. 147), Bruxelles, 1999, Publ. 2871. (H.J.)

Brabant

113. — Herman JANSSENS, *De premonstratenzerorde in het oude hertogdom Brabant*, in Fernand VANHEMELRYCK (ed.), *Aspecten van de kerkelijke geschiedenis van het hertogdom Brabant*, Brussel, K.U. Brussel, 2002, pp. 93-118; in dezelfde bundel: Raymond VAN UYTVEN, *De Brabantse kloosters: hun politieke en sociaal-economische rol*, pp. 65-91.

114. — Philippe MURET, *Kerkarchief van Brabant, deel II: Abdijen, priorijen en kartuizen (Vlaams-Brabant)*, (Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën. Gidsen, dl. LII), Brussel, Algemeen Rijksarchief Publ. 3612, 2001, 222 pp. Dit is de Nederlandse vertaling door R. DOMS van het gedeelte over Vlaams-Brabant van een in 1998 in het Frans verschenen werk, met aanvulling van recente publicaties, zie *Anal. Praem.*, LXXV, 1999, pp. 302-303, nr. 168. In het najaar van 2001 werden deze archieven overgebracht naar het nieuwe Rijksarchief te Leuven. (H.J.)

115. — Godfried CROENEN, *Governing Brabant in the Twelfth Century: The Duke, his Household and the Nobility*, in Wim BLOCKMANS, Marc

BOONE en Thérèse DE HEMPTINNE (eds.), *Secretum Scriptorum. Liber alumnorum Walter Prevenier*, Leuven-Apeldoorn, Garant, 1999, pp. 39-76. In bijlage geeft de auteur een lijst van de gekende akten van de Brabantse hertogen voor de periode 1106-1200. Een tweede bijlage geeft een beknoptere lijst van niet-hertogelijke oorkonden uit dezelfde periode, waarbij de hertog weliswaar bij de handeling aanwezig was. Vele van deze akten waren bestemd voor premonstratenzer abdijen, namelijk voor: Sint-Michiels te Antwerpen (9), Averbode (10), Bonne-Espérance (2), Dielegem (1), Drongen (1), Floreffe (6), Grimbergen (3), Heylissem (4), Saint-Martin te Laon (2), Onze-Lieve-Vrouw te Middelburg (2, beide vervalsingen), Ninove (9), 't Park (22), Saint-Feuillien te Le Roeulx (2) en Tongerlo (10). (H.J.)

116. — Hans ROELS en Tony VAN NUFFELEN, *Fili(i)(ae) in abdijen van Vlaanderen*, Antwerpen, Pandora, (2000), 87 pp. Dit boek bevat de foto's van 27 abdijsgemeenschappen van de verschillende religieuze ordes in Vlaanderen, genomen in 1998-2000. Ook de Brabantse norbertijnengemeenschappen komen er in voor, namelijk Grimbergen (pp. 26-27), Tongerlo (pp. 34-35), Postel (pp. 62-63), 't Park (pp. 70-71) en Averbode (pp. 74-75). Elke foto is vergezeld van een tekst en de datum van de opname. (H.J.)

Brabant wallon

117. — André THON, *Les religieux du Brabant wallon en 1786*, dans *Revue d'histoire religieuse du Brabant wallon*, XVII, 2003, fasc. 1, pp. 25-42.

L'empereur Joseph II a prescrit le 15 mai 1786 une enquête sur l'ensemble du clergé ayant reçu les ordres majeurs: sous-diaconat, diaconat et presbytérat. Ce recensement de 1786, unique dans son genre jusqu'à nos jours, comprend tant les séculiers que les réguliers. Chaque personne est mentionnée avec son lieu de résidence, son nom, ses prénoms, son lieu de naissance, son âge et sa fonction. Les religieux sont repris dans la liste des membres de l'abbaye ou couvent auquel ils appartiennent. S'ils remplissent une fonction dans le ministère paroissial, ils sont indiqués dans leur paroisse, mais parfois aussi dans leur communauté religieuse. Sont cités 34 religieux prémontrés, appartenant aux abbayes d'Heylissem, de Bonne-Espérance, de Parc et de Tongerlo.

«Heylissem, située dans le diocèse de Malines, compte 15 religieux résidant à l'abbaye. L'âge moyen des religieux est de 47 ans. Un curé dessert la paroisse d'Héவில், Jandrain, Jauche et Molembais, et deux religieux sont attachés à la paroisse de Perwez et deux à la paroisse Tourinnes, dans le diocèse de Malines.» Huit autres sont chargés d'un ministère paroissial dans le diocèse de Namur. On peut en douter si dans cette liste sont annotés tous les religieux. En tout cas manque François Demanet, qui succéda comme abbé l'abbé Dave.

De Bonne-Espérance sont indiqués sept confrères qui exercèrent le ministère dans le Brabant wallon. Un curé à Gistoux, à Gentinnes et à Orbais, et deux religieux à Chaumont et deux à Thorembais.

Parc avait deux religieux à Archennes, Emmanuel Vleminckx et Norbertus Albrecht, et Tongerlo deux à Orp-le-Grand, Barthelemi Dochen et Jean François Sneyers. (D.D.C.)

Brandenburg

118. — Unter dem Titel *Netzwerk des Glaubens. Prämonstratenser in Mitteleuropa* gab das Dommuseum Brandenburg, Burghof 9, D-14776 Brandenburg an der Havel, ein 127seitiges wissenschaftliches Begleitbuch zur gleichnamigen Ausstellung heraus, die vom 22. Juni bis 26. Oktober 2003 im Dommuseum gezeigt wurde. Darin nach der Erläuterung des Ausstellungskonzepts durch Frau Gerda Arndt folgende Artikel: Ludger HORSTKÖTTER, *Norbert von Xanten und der Prämonstratenser-Orden*; Jörg RICHTER, *Das Bildungsideal der Prämonstratenser. Einige Belege aus dem Domstift Brandenburg*; Rolf NAUMANN, *Das Stift Jerichow*; Sabine BALL, *Das Domstift Havelberg*; Uwe STEFFEN, *Die Prämonstratenser in Ratzeburg*; Mateusz KAPUSTKA, *Die Prämonstratenser-Abtei auf dem Elbing/Olbin in Breslau*; Joanna DARANOWSKA-LUKASZEWSKA, *Die Prämonstratenser in Polen*; Jörg RICHTER, *Die Prämonstratenser im mittelalterlichen Königreich Böhmen* und Alice MEZEY, *Die Prämonstratenser im mittelalterlichen Königreich Ungarn*. (L.H.)

119. — Joachim FAIT, *Dom und Domschatz zu Brandenburg*, (Schnell, Kunstführer Nr. 1920), 3. Auflage (1. Auflage 1991), Regensburg 1999, 32 S. Siehe *Anal. Praem.*, LV, 1979, S. 280-281. (H.J.)

Breda, Sint-Catharinadal

120. — J.G.M. SANDERS, *De kerken van Sint-Catharinadal in Breda tijdens het verblijf van de zusters aldaar*, in S. VAN DE PERRE (ed.), *Middeleeuwse premonstratenzer kerken*, zie nr. 216, pp. 57-73, geïllustreerd. Het betreft de periode 1295 tot 1647 en 1672 tot 1679. De bijdrage is sterk gebaseerd op G. VAN DEN EYNDE (ed.), *Het klooster Sint-Catharinadal; archeologie, bouwhistorie en geschiedenis*, Breda, 1995, zie *Anal. Praem.*, LXXII, 1996, pp. 298-299, nr. 97, verder aangevuld met de resultaten van eigen onderzoek. (H.J.)

Cappenberg (Selm)

121. — Wolfgang BOCKHORST, *Die Grafen von Cappenberg und die Anfänge des Stifts Cappenberg*, in: *Studien zum Prämonstratenserorden* (wie Nr. 7), S. 57-74. (L.H.)

Chotěšov

122. — Jahrgang 38 (2003) der Zeitschrift *Minulost' západočeskeho kraje* (Plzeň: albis international) befasst sich in zahlreichen Beiträgen aus einer Tagung vom 16./17. September 2002 in Chotěšov (jeweils mit deutscher Zusammenfassung) mit der Geschichte des Frauenstiftes Chotěšov (Chotieschau): Karel DRHOVSKÝ, *Kláster v Chotěšově v kontextu vývoje západočeské krajiny* (Das Kloster zu Chotieschau im Kontext der Landschaftsentwicklung Westböhmens), S. 7-10; Pavel PREISS, *Domus sponsorum – domus nostra liliosa. Poznámky k ikonografii chotěšovského kláštera* (Bemerkungen zur Ikonographie des Klosters in Chotieschau), S. 11-34; Petr KUBÍN, *Ctihodná Vojslava (nejstarší životopis české šlechtičny)* (Ehrwürdige Wojслава. Erste Biographie der böhmischen Adligen), S. 35-44; Dariusz KARCZEWSKI, *Związki promiędzy polskimi i czeskiemi klasztorami premonstratenskiemi w świetle polskich nekrologów klasztornych* (Die Beziehungen zwischen den polnischen und böhmischen Prämonstratenserstiften im Lichte der Totenbücher), S. 45-60; Vratislav RYŠAVÝ, *Pravděpodobný pokračovatel Jakuba Augustona v Chotěšově* (Der wahrscheinliche Nachfolger des Jakob Auguston in Chotieschau), S. 83-102. Es folgen als Materialien (mit Abbildungen): Kateřina KUBÍNOVA-ENGSTOVA, *Misál Sulka z Chotěšova* (Das Missale des Probstes Sulko von Chotieschau); Jitka KŘEČKOVA und Petra NEVIMOVA, *Pečeti probostů a konventu premonstrátek v Chotěšově* (Die Siegel der Pröbste und des Konvents der Prämonstratenserinnen von Chotieschau), S. 113-153; Michaela BÄUMLOVA, *Chotěšovské nápisy* (Die Aufschriften von Chotieschau), S. 155-183; Milan HLINOMAZ, *Několik též k dějinám kláštera Chotěšov s přihlédnutím k tepelským fondům* (Einige Thesen zur Geschichte des Klosters Chotieschau mit Rückblick auf die Fonds von Tepl), S. 185-205; Jitka KŘEČKOVA – Petra NEVIMOVA, *Přehled pramenů chotěšovského kláštera ve Státním ústředním archivu v Praze* (Übersicht der Quellen des Klosters Chotieschau im Staatlichen Zentralarchiv in Prag), S. 207-221. (U.G.L./K.D.)

123. — Milan HLINOMAZ, *Kláster premonstrátů Teplá. Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, Státní okresní archiv Karlovy Vary, 2003, 316 p., ill., ISBN 80-239-0337-3, pp. 219-227. (B.A.)

Clarholz

124. — Bernward KRÖGER, *Das Tagebuch des Abbé Henry (O.Praem.) und sein Exil in der westfälischen Prämonstratenserpropstei Clarholz (1792-1802)*, in *Anal. Praem.*, LXXIX, 2003, S. 57-83.

Claymont, Immaculate Conception

125. — R. Kelly, *prior de regimine of the Claymont Priory since 1997*, resigned his office in 2001. Abbot-General H.J. Noyens appointed

Thomas DeWane, Abbot of De Pere, on May 5th 2001 administrator of the Canonry. (C.C. and H.J.)

Cockersand

126. — Brian MARSHALL, *Cockersand Abbey. A Lancashire House of Premonstratensian Canons, 1180-1539*, Blackpool, Landy Publishing, 2001, 64 pp. (A.S. and H.J.)

Csorna

127. — At the canonry of Csorna, on June 12th 2002, with abbot general H.J. Noyens presiding, Edmund Horváth (°1929), Abbot of Csorna since 1990, was elected again by his confreres for a term of six years with an age limit of 75 years. (C.C. and H.J.)

Daylesford

128. — On January 24th 2000, with Abbot-General H.J. Noyens presiding, Ronald Joseph Rossi (°1944) was elected Abbot of Daylesford Abbey for a term of office of nine years. R. Rossi already was *prior de regimine* since 1997. Mgr. Anthony Cardinal Bevilacqua, Archbishop of Philadelphia, on March 4th 2000 administered the abbatial benediction to him. (C.C. and H.J.)

De Pere

129. — Abbot Sylvester Michael Killeen, born in 1905, Abbot Emeritus, passed into God's eternal kingdom on December 8th 2000 at St. Norbert Abbey De Pere. S. Killeen was elected Abbot Coadjutor from Abbot B. Pennings in 1947. After the death of Abbot Pennings in 1955, he was formally installed as Abbot of St. Norbert Abbey until his retirement from the office on his 65th birthday in 1970. Abbot Killeen undertook to build the present St. Norbert Abbey in East De Pere in 1956-1960. He was Definitor of the Order from 1962 until 1968.

Sylvester Michael Killeen, Canon Regular of Premontre, Abbot of St. Norbert Abbey, s.l.s.d., [De Pere, 2000], ii-254 pp.

Betsy FOLEY (ed.), *Faithful son of Norbert. A tribute to Abbot Sylvester Michael Killeen, O.Praem. 1905-2000*, De Pere, St. Norbert Abbey, 2001, 111 pp. (H.J.)

130. — After the term of office of Abbot T. DeWane, Abbot since 1994, had passed by, the Community of St. Norbert Abbey, De Pere, elected, with Abbot-General H.J. Noyens presiding, Father Gary J. Neville (°1950) Abbot on April 23rd 2003 for a term of nine years. Abbot G. Neville received the Abbatial Blessing from the Most Reverend Robert J. Banks, Bishop of Green Bay, on June 6th. The new Abbot is doctor in Canon Law, he was professor at the Catholic Theological Union in Chicago and

prior of the Holy Spirit House of Studies of the Abbey in the same city. (H.J.)

Dolní Kounice

131. — *Rosa Coeli*, Dolní Kounice, 2001, 16 pp., text in Czech, English and German. Brochure illustrated with numerous colour pictures about this former monastery of Norbertine Sisters. (H.J.)

Dryburgh

132. — Ulrich G. LEINSLE, "*Charitati militare*". *Der klösterliche Kampf um den Frieden nach Adamus Scotus* († 1212), in *Anal. Praem.*, LXXIX, 2003, S. 5-24.

133. — Rezension: Francesco PALLESCHI, *Les derniers écrits d'Adam Scot*. Analyse linguistique et stylistique du *De quadripartito exercitio cellae* (Analecta Cartusiana, Band 168), Salzburg 2002, von Ulrich G. LEINSLE in *Anal. Praem.*, LXXIX, 2003, S. 240-241.

Engelport (Treis-Karden)

134. — Norbert J. PIES, *Vom Flaumbach in die weite Welt*. 100 Jahre Oblatenkloster Maria Engelport und seine Vorgeschichte, Verlag N. Pies, Im Karwinkel 2 b, D-50374 Erftstadt, ISBN 3-927049-34-4, 291 Seiten. — Die Geschichte des adligen Klosters der Prämonstratenserinnen Maria Engelport wird auf den Seiten 18 bis 33 nur kurz gestreift; dabei liegt der Schwerpunkt auf der Säkularisation und der Abtragung der Klostergebäude. Bemerkenswert sind ein Inventar der Klosterkirche von 1792 sowie einige Skizzen und Fotos der Klosterruine vor 1903. (L.H.)

England

135. — Review: *The Heads of Religious Houses: England and Wales*, vol. I: 940-1216, ed. by David KNOWLES, C.N.L. BROOKE and Vera C.M. LONDON, and vol. II: 1216-1377, ed. by David M. SMITH and Vera C.M. LONDON, Cambridge, 2001, by Joseph A. GRIBBIN in *Anal. Praem.*, LXXIX, 2003, pp. 227-229.

136. — Francis A. GASQUET (ed.), *Collectanea Anglo-Premonstratensia*. Documents drawn from the original register of the Order, now in the Bodleian Library, Oxford, and the transcript of another register in the British Museum, 3 vol., London, 1904-1906, xxxvi-264, xxviii-267 and viii-259 pp. This book was republished without changes in the series (Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën. Reprints, t. 227), Brussels, 2002, Publ. 3794. (H.J.)

Étival

137. — Jean-Marc VAILLANT, *Le relèvement du ban d'Étival par le Père Épiphan Louys après la guerre de Trente Ans*, dans M. PLOUVIER et C. SOUCHON (éd.), *Actes officiels du 27e colloque* (cf. n° 32), pp. 99-126. (H.J.)

Floreffe

138. — Jean LOMBET, *Floreffe*, Bruxelles, Editions Thill, 1995, 32 pp. Un livre de photographies de cette abbaye monumentale. (H.J.)

Fontcaude

139. — Vincent FERRAS, *Bernard abbé de Fontcaude. Prémontré languedocien et polémiste face aux Vaudois*, dans *Présence d'En Calcat*, n° 143, juin 1999, pp. 30-36. Bernard de Fontcaude, mort avant 1193, était le premier abbé de son abbaye. (H.J.)

140. — Guillaume CANOVAS, *La gestion réussie d'une abbaye prémontrée du Biterrois: les finances de Notre-Dame de Fontcaude (XIIe-XIIIe siècles)*, dans M. PLOUVIER et C. SOUCHON (éd.), *Actes officiels du 27e colloque* (cf. n° 32), pp. 48-76. (H.J.)

Frigolet

141. — Xavier DE FOURVIÈRE, *En Mountagno. Dans la montagne, entre Digne et Barcelonnette*, Introduction, traduction et notes de Bernard ARDURA, Marseille, Éditions Jeanne Laffitte, 2003, 254 pp., ill., ISBN 2-86276-388-8. 20 euros.

Cette nouvelle édition précédée d'une introduction et accompagnée d'une traduction française et de notes, a été conçue pour marquer les 150 ans de la naissance du Père Xavier de Fourvière, religieux prémontré de l'abbaye Saint-Michel de Frigolet à Tarascon-sur-Rhône, qui fut, au témoignage de Frédéric Mistral, l'un des plus grands prosateurs provençaux. Né à Robion, dans le Vaucluse, le 5 février 1853, il est rapidement conquis par l'un des chefs-d'œuvre de Mistral, *Mireio*. Ordonné prêtre peu de temps avant le célèbre «Siège de Frigolet» qui se conclut par la dispersion de la communauté, sa vie prend un tour inattendu: il devient prédicateur itinérant et parcourt ainsi la Provence.

Sa conviction s'affirme rapidement: pour évangéliser le peuple, il faut lui parler la langue de la vie quotidienne. Amoureux de sa langue et excellent écrivain, le voilà maintenant prédicateur provençal. D'Avignon à Marseille, du Gard aux Basses-Alpes, il ne cesse, pendant plus de vingt ans, d'annoncer la Bonne Nouvelle dans un langage imagé et proche du petit peuple.

Pendant dix ans, prédicateur attiré des Conférences de Carême à Saint-Laurent de Marseille, le quartier des pêcheurs, il attire les foules: c'est

un homme de foi, un homme du terroir, un homme de culture, un homme de talent.

En 1897, le Père Xavier de Fourvière part passer plusieurs semaines dans les Basses-Alpes et nous offre son *En Mountagno*, récit plein de fraîcheur, débordant de joie et de bonne humeur. Ce recueil nous permet aujourd'hui encore de découvrir la société rurale du XIXe siècle, avec ses traditions patriarcales, ses mœurs, ses pratiques religieuses, ses légendes et sa culture. *En Mountagno*, présenté ici d'après l'édition de 1899, est un hommage à celui dont la vie et l'œuvre ont été consacrées à la grandeur et à la gloire de la Provence et de sa langue.

Le 10 juin 2003, au musée Paul Arbaud d'Aix-en-Provence, l'Académie des Sciences, Agriculture, Arts et Belles-Lettres d'Aix-en-Provence a attribué son prix «Bruno Durand» à cette nouvelle édition de *En Mountagno*.

142. — Jean BROU, *Le R.P. Xavier de Fourvière. Missionnaire et littérateur provençal*, dans M. PLOUVIER et C. SOUCHON (éd.), *Les Prémontrés et la littérature* (cf. n° 31), pp. 11-22.

Bernard ARDURA, *Monseigneur Norbert Calmels, abbé de Frigolet, abbé général de l'ordre de Prémontré. Le sourire de Dieu au soleil de Provence*, *ibidem*, pp. 79-104. Pp. 103-104: *Bibliographie de Mgr Norbert Calmels*. (H.J.)

Füssenich (Zülrich)

143. — Im so genannten Bischofszimmer des ehemaligen Klostergebäudes in (Zülrich)-Füssenich hängt ein unbekanntes Porträt eines Prämonstratenser-Abtes, ohne Wappen und Namensnennung. Der Vergleich mit einem seit 2003 in Steinfeld befindlichen Gemälde lässt keinen Zweifel, dass es sich um den Steinfelder Abt Felicius Adenau (1784-1790) handelt. — Das zweite Porträt im Bischofszimmer zeigt einen Prämonstratenser mit Brustkreuz, aber ohne Mitra und Abtsstab; es dürfte sich um einen der letzten Prioren von Füssenich im 18. Jahrhundert handeln. (L.H.)

Gempe

144. — *Priorij 's-Hertogeneiland, later van Gempe te Sint-Joris-Winge*, in P. MURET, *Kerkarchief van Brabant*, zie nr. 114, pp. 119-121. (H.J.)

Geras

145. — Die Urkundenbestände von Geras und Pernegg wurden im Projekt www.monasterium.net virtualisiert. Die Kataloge sind unter www.findbuch.net zu finden. Vgl. Bericht in: *Unsere Heimat*. Zeitschrift für Landeskunde von Niederösterreich 74 (2003), S. 326f. (U.G.L.)

146. — Depuis 1994, quelques confrères de l'abbaye de Geras sont actifs à Itinga (Brésil). Des jeunes se sont joints à eux. En 1998, le Priorado de

São Norberto fut érigé en prieuré dépendant de l'abbaye de Geras. Itinga se trouve à l'archidiocèse de São Salvador da Bahia. (H.J.)

147. — Am 16. März 2000 starb Otto Johann Karasek (°1915, Wien). Als Mitbruder von Wilten wurde er 1967 unter Administrator Abt Alois Stöger als Prior nach Geras geschickt. Er wurde dort 1969 Administrator, 1973 Prior de regimine und war 1979-1985 Abt von Geras. Anschließend wirkte er noch viele Jahre in den Pfarren Drosendorf und Oberhöflein; vgl. *Geraser Hefte*, Nr. 45, 2000, S. 26-33. (H.J.)

Gerlachsheim

148. — *Alte Klöster, neue Herren* (s. Nr. 304), Bd. 1 (Ausstellungskatalog) verzeichnet S. 77 einen Prämonstratenserstammbaum und S. 269f. Stücke aus dem Kirchenschatz von Gerlachsheim. (U.G.L.)

Gödöllő

149. — In the Benedictine Abbey of Pannonhalma on March 6th 2002 Ottó Fényi (°1917) passed away. From 1974 O. Fényi became the administrator of the confreres from Gödöllő in Hungary. At the time of the official new start of the Praemonstratensian Priory of Gödöllő he became in 1990 *prior de regimine* of the Canonry, and he held this office until 1997. Under his leadership community life was revived in Gödöllő and in Zsám-bék. He built up a cloister and a church in Gödöllő. In September 1992 he re-established the Praemonstratensian St. Norbert High School of Gödöllő. He was the headmaster of the school until 1997. (P.U. and H.J.)

150. — On January 6th 2003, with Abbot-General H.J. Noyens presiding, Augustinus Peter Ullmann (°1940), *prior de regimine* of Gödöllő since 1997, was again elected by his confreres for a term of six years. (C.C. and H.J.)

Grimbergen

151. — *Abdij van Grimbergen*, in P. MURET, *Kerkarchief van Brabant*, zie nr. 114, pp. 107-110. (H.J.)

152. — Godfried CROENEN, *Familie en macht. De familie Berthout en de Brabantse adel*, Leuven, Universitaire Pers, 2003, 475 pp. Van het midden van de twaalfde tot het midden van de veertiende eeuw behoorde de familie Berthout tot de rijkste en machtigste adellijke families in Brabant en de Nederlanden. Over de familie is bijzonder veel bronnenmateriaal bewaard gebleven, reeds vele jaren is G. Croenen er bijzonder door geboeid. Hij promoveerde in 1996 en verwerkte zijn proefschrift tot voorliggend boek: de gigantische familie Berthout bestudeerd in een bredere historische context, met een zo volledig mogelijke genealogie, foto's van alle bewaarde zegels en achteraan een uitgebreide index.

De abdij van Grimbergen werd gesticht door Wouter, heer van Grimbergen, en diens zonen Arnold I en Gerard I. In tegenstelling tot de meeste literatuur tot hiertoe stelt G. Groenen dat de eerste gekende stamvader van de familie Berthout, Wouter I Berthout, geen broer is van Arnold I en Gerard I van Grimbergen, maar de echtgenoot van hun zuster Margareta. Ook talrijke andere norbertijnenkloosters kwamen met de familie Berthout in contact en bewaren door hen verleende oorkonden in hun archieven. In de index worden vermeld, behalve de abdij van Grimbergen: Sint-Michiels te Antwerpen, Averbode, Berne, Bonne-Espérance, Dielegem, Leliëndaal te Hombeek, Onze-Lieve-Vrouw te Middelburg, Ninove, 't Park, Postel en Tongerlo. Reeds eerder maakte G. Croenen een regestenlijst met 1236 oorkonden waarin leden van de familie Berthout voorkomen, zie *Anal. Praem.*, LXV, 1989, p. 192, nr. 53. (H.J.)

153. — Werenfried P. WAGENAAR, e.a. (ed.), *Caertboek abdij van Grimbergen*, deel 1: *Tekstboek*, deel 2: *Kaartenmap*, Grimbergen, De Vrienden van de Abdij van Grimbergen vzw, 1999, 231 pp. en 40 losbladige kaarten. Deze bijzonder mooie uitgave wil in de eerste plaats een facsimile uitgave zijn van het 'generale' kaartboek van de abdij van Grimbergen, gedateerd 1699 en bewaard in het abdijsarchief (AAG, III, 95, niet vermeld in de uitgave!). Dit kaartboek geeft zowel de gronden weer in het bezit van de abdij als degene waarvan ze cijns- of tiendheffer was. Aldus verkrijgen we een overzicht van bijna alle percelen en hun bezitters in een vrij groot bijna geheel aaneengesloten gebied, van Brussegem (huidige gemeente Merchtem) over Meise, tot geheel Grimbergen met Beigem en Humbeek. Verspreide stukken liggen in Hombeek (gemeente Mechelen), Neder-Over-Heembeek (gemeente Brussel), Pullaar (gemeente Puurs) en het Hellegat (gemeente Niel). Deel 2 van de uitgave geeft de 39 kaarten weer, deel 1, pp. 41-211, de facsimile weergave van de begeleidende teksten. P. 12 vermeldt de opbouw van het originele kaartboek. Verdere toelichtingen bij de uitgave vinden we in de inleidende bladzijden van deel 1. We vernemen er dat landmeter Jan van Acolejen voorliggend kaartboek tot stand heeft gebracht, waarbij hij kon steunen op voorafgaande opmetingen door hemzelf en andere landmeters. Deze oudere en ook nog latere kaartboeken en losse kaarten bleven gedeeltelijk bewaard in het abdijsarchief, terwijl in het archief van de gemeente Grimbergen enkele kaartboeken van parochies van de abdij worden bewaard (zie deel 1, pp. 17-20; voor een vollediger overzicht van de kaarten in het abdijsarchief, zie J. DE MEYER, *Het archief der Abdij [Grimbergen]*, in *Eigen Schoon en De Brabander*, XLI, 1958, pp. 257-258). Bovendien bezit de abdij van Grimbergen nog een tweede 'generaal' kaartboek, van dezelfde landmeter, uit 1702, van de goederen gelegen in de Mechelse Kempen en de regio Waver (AAG, III, 96). De abdij van Grimbergen en haar vrienden mogen terecht fier zijn met deze uitgave. Zij vormt een gedroomd uitgangspunt voor nieuwe studies over het abdijsdomein. Tegelijk drukken we de wens uit dat ook het andere kaartboek op een gelijkaardige manier zou worden ontsloten. (H.J.)

154. — Jaak OCKELEY, *Abt Jan Baptist Sophie (1692-1775) en de abdij te Grimbergen*, in *Eigen Schoon en De Brabander*, LXXXIV, 2001, pp. 565-578. (H.J.)

155. — Op 26 februari 2001 overleed te Kaapstad (Republiek van Zuid-Afrika) Waltman Juul Smeets (°1922). In 1951 kreeg hij als jong priester de opdracht om de leiding van de nieuwe missie van de abdij van Grimbergen in de Kaapprovincie op zich te nemen. Van 1970 tot 1998 was hij de eerste prior van de Sint-Norbert Priorij te Kommetjie. Hij werd begraven in Worcester. (H.J.)

156. — Iny DRIESSEN, *Abdij van Grimbergen*, Grimbergen, [2002], 16 pp. Mooi geïllustreerd boekje over de abdij van Grimbergen vandaag. (H.J.)

Hamborn (Duisburg)

157. — Ludger HORSTKÖTTER, *Zum inneren Leben in einigen Prämonstratenser-Klöstern des nördlichen Rheinlands zwischen 1450 und 1500*, in: *Studien zum Prämonstratenserorden* (wie Nr. 7), S. 463-515 mit einer Karte des Rheinlandes. Der Beitrag handelt schwerpunktmäßig über die Abtei Hamborn. (L.H.)

158. — Florian Uwe BECKER, *Von den "Anmaßungen der königlichen Majestät". Die Säkularisation der Prämonstratenser-Abtei Hamborn im Jahre 1806 sowie ihre Vor- und Nachgeschichte*, in *Anal. Praem.*, LXXIX, 2003, S. 84-160.

Havelberg

159. — Frank BEZNER, Art. 'Anticimenon id est liber contrapositionum sub dialogo conscriptus', in: *Lexikon theologischer Werke*, hg. v. Michael EECKERT, Eilert HERMS, Bernd Jochen HILBERATH und Eberhard JÜNGEL, Stuttgart 2003, S. 25. Es wird eine kurze Inhaltsangabe des Hauptwerks Anselms von Havelberg gegeben, ohne die Redaktionsfragen und daraus resultierenden Deutungsmöglichkeiten (vgl. Jay T. LEES, *Anselm of Havelberg*, Leiden 1998) einzugehen. (U.G.L.)

160. — Werner BOMM, *Anselm von Havelberg. Epistola apologetica. Über den Platz der 'Prämonstratenser' in der Kirche des 12. Jahrhunderts*. Vom Selbstverständnis eines frühen Anhängers Norberts von Xanten, in: *Studien zum Prämonstratenserorden* (wie Nr. 7), S. 107-183. (L.H.)

161. — Klaus STOLTE, *Die St. Nikolaikirche in Bad Wilsnack – ein "unmögliches" Bauwerk*. Zum Stand der Diskussion, in: Albrecht BARTHEL und Hans-Ulrich SCHULZ, *Festschrift für Generalsuperintendent i. R. Dr. Horst Lahr zum 90. Geburtstag*, Privatdruck der Evangelischen

Kirche in Berlin Brandenburg 2003, S. 68-84 [Bibliothek Evgl. Zentrum, Georgenkirchstraße 69, D-10249 Berlin]. Der Baubefund der heutigen Kirche sowie ihrer zwei Vorgängerbauten wird in Grundrissen vorgestellt und beschrieben. Außerdem geht es um die Beziehung der Havelberger Prämonstratenser zu dieser Wallfahrts- und Pfarrkirche. (L.H.)

Heiligerlee

162. — K.B. HAAN, *Het kloostercomplex van Heiligerlee rond 1600*, in *Duvekoater*. Tijdschrift voor regionale geschiedenis, nr. 24, november 1999, pp. 17-21. (H.J.)

Himmelsporten (Grenzach-Wyhlen)

163. — Hans A. SEGIN u.a., *Die Wallfahrtskapelle Maria im Buchs*. Zur Geschichte des Klosters Himmelsporte in Wyhlen, Sonderheft des Vereins für Heimatgeschichte Grenzach-Wyhlen 2003, 32 S. Überblick über die Geschichte des Klosters von 1303/04 bis 1807 und der Klosterbauten bis heute. (L.H.)

Houthem, Sint-Gerlach

164. — A.G. SCHULTE en A.A.M. WARFFEMIUS, e.a., *Landgoed Sint-Gerlach. Kruispunt van culturen in het Land van Valkenburg*, Zwolle-Zeist, Waanders Uitgevers en Rijksdienst voor de Monumentenzorg, 1999, 416 pp. Dit prachtig uitgegeven en, gedeeltelijk in kleur, zeer mooi geïllustreerde boek behandelt de geschiedenis van de gebouwen van het norbertinessenklooster Sint-Gerlach te Houthem. Eerst wordt de figuur van Sint-Gerlach behandeld. Vervolgens volgt een zeer beknopte geschiedenis van het norbertinessenklooster van 1201 tot 1786, met een naamlijst van de proosten, priorinnen en kapelaans naar de gegevens van J. Habets (pp. 52-53). De proosten kwamen onder andere uit de abdijen van Mont-Cornillon en Beaurepart, Averbode, Hamborn, Steinfeld, Leffe, Floreffe, Grimbergen, Heylissem en Knechtsteden. Het grootste deel van het werk behandelt de gebouwen van het klooster in de achttiende eeuw en de ombouw tot kasteel. Het tijdens de voorbije jaren grondig uitgevoerde bouwhistorisch en archeologisch onderzoek komt zeer uitvoerig aan bod. Vervolgens krijgen ook het exterieur en het interieur van de achttiende-eeuwse barokkerk ruime aandacht, alsmede de kerkinventaris met het orgel (dispositie p. 255) en de kerkschat. Tenslotte worden nog de omliggende terreinen en de aanwezige hoevecomplexen besproken evenals de site na de restauratie. Al bij al is dit een prachtig boek over een unieke site. (H.J.)

165. — Jan VOORVELT, *De barokke Sint-Gerlach van Houthem Sint-Gerlach*, in H. JANSSENS (ed.), *De Norbertijnen en de Barok in de Nederlanden*, zie nr. 220, pp. 69-77. Deze bijdrage is volledig gebaseerd op het in vorig nummer besproken boek. (H.J.)

Hungaria

166. — Rezension: Imre Endre KOVACS und László LEGEZA, *Premon-treiek*, Budapest 2002, von Ludger HORSTKÖTTER in *Anal. Praem.*, LXXIX, 2003, S. 236-237.

Jamtara

167. — After the term of office of R. D'Souza, *prior de regimine* since 1993, had passed by, on November 22nd 1999, with P. Al presiding, prior of Berne and delegate of Abbot Founder A. Baeten, Amritmani Nicholas Ambrose (°1933) was elected *prior de regimine* by the confreres of the Canonry of Jamtara for a term of six years. A.N. Ambrose already has been *prior de regimine* from 1987 until 1993.

On July 28th 2000, the General Chapter of the Order exalted the Canonry of Jamtara to the dignity of Abbey, from October 7th 2000 onwards. On November 13th 2000, with all of the confreres of the Canonry present, as well as the Abbot-General H.J. Noyens and their Abbot Founder, A. Baeten, the prior de regimine, A.N. Ambrose, was blessed Abbot by T. Thannickunnel, bishop of Jabalpur and member of the Canonry of Jamtara. (C.C. and H.J.)

168. — Mgr. Theophane Thannickunnel (°1928), Bishop of Jabalpur since 1976, resigned his office on May 16th 2001 and returned to St. Norbert's Abbey in Jamtara. (H.J.)

169. — In succession of Abbot A.N. Ambrose, on August 1th 2003, with Piet Al, Abbot of Berne and Father Abbot presiding, Rocky D'Souza (°1953) was elected Abbot of the Canonry of Jamtara by his confreres for a term of six years. On September 17th, the newly elected received the abbatial benediction by Bishop Emeritus T. Thannickunnel. (C.C. and H.J.)

Jasov

170. — On July 17th 2003, with Abbot-General H.J. Noyens presiding, Thomas Carolus Bartal (°1933), Abbot of Jasov since 1990, was again elected Abbot by his confreres for a term of six years. (C.C. and H.J.)

Jaú

171. — Le 28 juillet 2000, le chapitre général éleva la canonie de Jaú au rang d'abbaye. Ensuite, Bonifácio Hartmann (°1929), *prior de regimine* depuis 1990, a présenté sa démission. Le 25 septembre 2000, les confrères ont élu sous la présidence de l'abbé-général H.J. Noyens, B. Hartmann premier abbé de Jaú, avec limite d'âge à 75 ans. Le 23 octobre suivant, il a reçu la bénédiction abbatiale. (C.C. et H.J.)

172. — Le 12 décembre 2003, Pedro Joaquim Rodrigues Branco (°1914) est décédé. De 1979 à 1985, il fut le premier *prior de regimine* de la canonie indépendante de Jaú. (H.J.)

173. — Juvenal SAVIAN FILHO O.Praem., *O toque do inefável. Apontamentos sobre a experiência de Deus em Edith Stein*, Bauru (SP, Brasil), Editora da Universidade do Sagrado Coração, 2000, 30 pp. (D.P. e H.J.)

174. — Juvenal SAVIAN FILHO O.Praem., *São Norberto e a Ordem Premonstratense*, Jaú, Abadia de São Norberto, 2001, 20 pp. (H.J.)

Jerichow

175. — Das Klostermuseum Jerichow, Am Gut 1, D-39319 Jerichow, gibt in zwangloser Folge die Schriftenreihe *Lapidarium Jerichowense* heraus, jeweils im Umfang von etwa 60 Seiten. Es ist eine Sammlung von *Bausteinen* zum Kloster Jerichow, zum Backsteinbau allgemein und zur Geschichte der Stadt Jerichow. Heft 1 (2002) berichtet u.a. über eine Versuchsgrabung 1951 in der Klosterkirche Jerichow und übersetzt die Statutenfassung der Sächsischen Zirkarie vom 6. Juni 1424 ins Deutsche (aus F. WINTER, *Die Prämonstratenser des 12. Jh. ...*, Berlin 1865, S. 374-386). — Heft 2 (2003) schildert u.a. durch Rolf NAUMANN, *Die Entdeckung des Klosters Jerichow für die Bau- und Kunstgeschichte im 19. Jahrhundert*. (L.H.)

Jovilliers

176. — Cécile ARENS et Michelle VARNIER, *L'Abbaye de Jovilliers*, Stainville, Jovilliers Echanges et Culture, [2002], 22 pp. Brochure richement illustrée sur ce qu'il reste de l'abbaye de Jovilliers. En 1988, l'association "Jovilliers, Echanges et Culture" fut érigée afin de soutenir les propriétaires dans la conservation et le rayonnement du site, qui est également une exploitation agricole. (H.J.)

Kilnacrott

177. — On May 2nd 2000, the confreres of the Canonry of Kilnacrott elected Gerard P. Cusack (°1942) as *prior de regimine* for a term of six years. G. Cusack had already been administrator of the Canonry since 1994. (C.C. and H.J.)

Kinshasa, Notre-Dame de l'Assomption

178. — A la fin du mandat de Léopold Kamundu Yamara, *prior de regimine* depuis 1997, les confrères de la canonie de Kinshasa, ont élu le 5 janvier 2003, sous la présidence de l'abbé-général H.J. Noyens, Donatien Kaloba Kisumbi M'Kobo (°1951) *prior de regimine* pour six ans. Le 19 janvier, il fut installé officiellement. (C.C. et H.J.)

Knechtsteden (Dormagen)

179. — Heinz SAND u.a., *Knechtsteden. Ehemalige Prämonstratenser-Stiftskirche*, Selbstverlag Kloster Knechtsteden, D-41540 Dormagen 1999, 36 S., viele Abbildungen. (L.H.)

Koningsveld

180. — Gerrit VERHOEVEN, *Koningsveld en het Gasthuis van Delft*, in H. JANSSENS (ed.), *Hospitalitas en de aanwezigheid van leken in de middeleeuwse premonstratenzer kloosters*, zie nr. 219, pp. 13-29. Beknopte maar tot nu toe de meest uitgebreide bijdrage over dit norbertinessen-klooster nabij Delft, 1252-1572. (H.J.)

Langwaden (Grevenbroich)

181. — Rezension: Margot WEINER, *Das Prämonstratenserinnenstift Langwaden von der Gründung bis zur Auflösung (ab 1145-1802)*, Diss. phil. Bonn 2002, von Ludger HORSTKÖTTER in *Anal. Praem.*, LXXIX, 2003, S. 244-245.

182. — Margot WEINER, *Die Säkularisation des Prämonstratenserinnenstiftes Langwaden*, in: *Jahrbuch für den Kreis Neuss* 2003, Seite 62-69. (L.H.)

Leliëndaal

183. — *Norbertinessenklooster Leliëndaal, Hombeek*, Mechelen, Archeologische vereniging "Oud Mechelen", [1999], 169 pp. De eerste bedoe-ling van deze uitgave is de resultaten weergeven van de archeologische opgravingen in 1990-1996 op de oorspronkelijke site van het norberti-nessenklooster Leliëndaal te Hombeek. Spijtig genoeg verdwenen de res-ten van de kerk toen de rivier de Zenne eind negentiende eeuw werd rechtgetrokken. Als uitgebreide inleiding (pp. 1-74) werd een beknopte geschiedenis van het zusterklooster gepubliceerd, vanaf de stichting in 1231 tot het begin van de zeventiende eeuw toen de gemeenschap zich na een periode van omzwervingen tijdens de godsdienstoorlogen binnen de stad Mechelen had gevestigd. Een lijst van de proosten (1233-1602) en de hulproosten vinden we pp. 73-74, dezen kwamen uit de abdijen Ninove, Grimbergen, 't Park en Dielegem. (H.J.)

Licques

184. — *Licques. Concert inaugural de l'orgue de l'abbatiale Notre-Dame, restauré par M. Bernard Cogez, facteur d'orgues à Tourcoing, dimanche 2 septembre 2001 à 15 heures*, Licques, 2001, [12 pp.]. Il s'agit de la restauration du grand orgue construit en 1863 par Arnold Heiden-reich dans l'ancienne église abbatiale. (H.J.)

Lieu-Restauré

185. — Jean-Luc FRANÇOIS, *La bibliothèque de l'abbaye Notre-Dame de Lieu-Restauré*, dans M. PLOUVIER et C. SOUCHON (éd.), *Les Prémontrés et la littérature* (cf. n° 31), pp. 105-108. (H.J.)

186. — Jean-Luc FRANÇOIS, *Action des religieux sur l'environnement de l'abbaye de Lieu-Restauré*, dans M. PLOUVIER et C. SOUCHON (éd.), *Actes officiels du 26e colloque* (cf. n° 32), pp. 33-36. (H.J.)

La Lucerne

187. — Danièle DUCŒUR, *La communauté religieuse de l'abbaye de La Lucerne (1143-1790)*, dans *Revue de l'Avranchin et du Pays de Granville*, LXXIX, 2002, pp. 203-244 et 323-364. L'auteur pose la question: «Pouvons-nous, en particulier pour l'abbaye de La Lucerne, connaître les noms de tous ceux qui, au cours du temps, ont formé cette communauté religieuse qui l'a fait vivre depuis sa fondation en 1143 jusqu'à sa suppression en 1790?» (p. 207). En 1998, elle a restitué le nécrologe perdu de La Lucerne, voir *Anal. Praem.*, LXXV, 1999, pp. 137-138. Ce nécrologe ne fut tiré qu'à 25 exemplaires, répartis toutefois en de nombreuses bibliothèques (liste p. 210). Maintenant elle publie la liste alphabétique de tous les religieux de La Lucerne retrouvés. Cette liste est extraite du nécrologe restitué et est une variante de celui-ci. La liste nominale de 662 personnes est accompagnée des données biographiques connues, résultat d'une recherche de nombreuses années. Ces renseignements sont ainsi plus accessibles aux généalogistes régionaux ainsi qu'à tous ceux qui veulent se former une idée sur les personnes concrètes qui, six siècles et demi durant, ont rendu la vie conventuelle possible à La Lucerne. (H.J.)

188. — Danièle DUCŒUR, *L'œuvre poétique et littéraire de François-Hyacinthe des Noires-Terres, abbé de la Lucerne (1712-1726)*, dans M. PLOUVIER et C. SOUCHON (éd.), *Les Prémontrés et la littérature* (cf. n° 31), pp. 61-69; pp. 70-73: *Relation de ce qui s'est passé au Chapitre général de la Congrégation des Réformés de l'Ordre de Prémontré tenu en l'Abbaye Royale de Cuissy au Diocèse de Laon [10-16 avril 1723]*, par F.-H. des Noires-Terres. (H.J.)

189. — Danièle DUCŒUR, *Les granges dîmières de l'abbaye de La Lucerne*, dans M. PLOUVIER et C. SOUCHON (éd.), *Actes officiels du 26e colloque* (cf. n° 32), pp. 13-25. (H.J.)

190. — Danièle DUCŒUR, *Une catastrophe écologique et économique: l'incendie des bois de l'abbaye de La Lucerne en 1731*, *ibidem*, pp. 27-32. (H.J.)

Magnovarad

191. — On January 10th 2000 Martin Buday (°1921) passed away. He was administrator of the Canonry of Magnovarad in Oradea (Rumania) from 1991 until 1999. (H.J.)

192. — On March 26th 1999 Anselm Fejes (°1971) was postulated by his confreres as superior of the Canonry of Magnovarad. He received the abbatial benediction on April 21st 1999. (C.C. and H.J.)

Marcheroux

193. — Jean-Charles CAPPRONNIER, *L'abbaye de Marcheroux à Beaumont-les-Nonnains (Oise)*, dans M. PLOUVIER et C. SOUCHON (éd.), *Actes officiels du 27e colloque* (cf. n° 32), pp. 156-169. (H.J.)

Marchtal

194. — Guido REUTER, *Barocke Hochaltäre in Süddeutschland 1660-1770*, Petersberg 2002. Die Düsseldorfer Dissertation geht S. 28f. auf den Hochaltar des Münsters von Obermarchtal ein. (U.G.L.)

195. — Claudia NEESEN, *Zur Schadloshaltung für die Einkünfte der Reichsposten in den an Frankreich abgetretenen Gebieten...* Die Prämonstratenserabtei Marchtal als Entschädigungsgut für das Haus Thurn und Taxis, in: *Alte Klöster, neue Herren* (s. Nr. 304), Bd. 2.1, S. 411-424. (U.G.L.)

196. — Lorenz SELIG, *Ein silberner und vergoldeter Kelch...* Silber aus Neresheim, Marchtal und Buchau als Säkularisationsgut der Fürsten Thurn und Taxis, ebd. Bd. 2.2, S. 1297-1308. (U.G.L.)

197. — *Alte Klöster, neue Herren* (s. Nr. 304), Bd. 1 (Ausstellungskatalog) verzeichnet zahlreiche Ausstellungsstücke aus Marchtal. (U.G.L.)

198. — Monika KÜBLE, *Von den "Suavisschwaifigschwätzigen Schwäbischen Froschgoschigen breiten schwatzmäulern"*, in: *Schwabenspiegel* (s. Nr. 305), Bd. 2, S. 41-52, zu Sebastian Sailer S. 49. (U.G.L.)

199. — Konstantin MAIER, *Sebastian Sailer*. Der "schwäbische Cicero", ebd. Bd. 2, S. 173-183. Zu Sailer außerdem Bd. 1, S. 41-43. 142-150. 469. (U.G.L.)

200. — Philipp KÜBLE, *Aus dem Leben – für das Leben*. Was die Klosterchronik Marchtal erzählt, ebd. Bd. 2, S. 235-243. Zur Chronik außerdem Bd. 1, S. 94f. (U.G.L.)

201. — Peter AMELUNG, *Schwäbische Drucker und Verleger. Der Buchdruck in den schwäbischen Kernlanden vom 15. bis ins 18. Jahrhundert*, ebd. Bd. 2, S. 507-551, zu Obermarchtal S. 548. (U.G.L.)

202. — *Schwabenspiegel* (s. Nr. 305), Bd. 1, zu Sixt Bachmann (S. 328. 394), Isfried Kayser (S. 436), Abt Friedrich von Walter (S. 490). (U.G.L.)

203. — Manuela OBERST, "*Die Klagende Muscialische Instrumenten*". Ein Obermarchtaler Theaterstück von Sixtus Bachmann aus dem Jahre 1772, in: Nicola ASSMANN u.a., *Bausteine zur Geschichte 2*, hg. v. Wolfgang SCHÜRLE, Ulm 2003, S. 21-35, mit Edition des Fragments S. 29-35. (U.G.L.)

204. — Wilfried SCHÖNTAG, *Das deutsche und lateinische Schulwesen der Prämonstratenserabtei Marchtal vom 16. Jahrhundert bis zur Säkularisation 1802/03*, ebd. S. 37-60, mit: Ausgewählte Quellen zum Schulwesen der Herrschaft Marchtal, ebd. S. 53-60. (U.G.L.)

Meer (Meerbusch)

205. — *Kloster Meer. Die Bedeutung für die Stadt Meerbusch und die Region*, hrsg. vom Förderverein Haus Meer in Zusammenarbeit mit dem Geschichtsverein Meerbusch (Schriftenreihe des Geschichtsvereins Meerbusch, Nr. 4), Meerbusch 2003, 176 S., ISBN 3-9804756-3-8, Preis: 18 Euro. — Darin folgende Artikel: Mike KUNZE, *Meer und die Entstehung der mittelalterlichen Landesherrschaft*, Ludger HORSTKÖTTER, *Die Prämonstratenser/-innen im 12. Jahrhundert und die Kirchenreform im Rheinland, gefördert durch die Adelsfamilien von Are und Meer*, Karl EMSBACH, *Der Meererhof, Stadthof des Klosters Meer in Neuss*, Barbara SCHILDT-SPECKER, *Die Säkularisation des Klosters Meer im Sommer 1802 und deren Folgen für die Region*, Peter DOHMS, *Das Kloster Meer, die selige Hildegunde und die Stadt Meerbusch – Zur ideellen Nachwirkung einer historischen Verehrungsstätte*, Herbert JACOBS, *Haus Meer als Identifikationspunkt unserer Stadt*, Rosemarie VOGELSANG, *Der Gartenpavillon*, Herbert JACOBS, *Die Kerzianer im Schloß Meer bei Büderich – Ein Künstlerkreis und seine Zeit 1933-1943*. — Das Buch besticht durch eine Fülle von Abbildungen. (L.H.)

206. — *Meerbuscher Geschichtshefte*, Heft 20, herausgegeben vom Geschichtsverein Meerbusch, Meerbusch 2003, bringt folgende Beiträge: Rosemarie VOGELSANG, *Beata Hildegundis, Pilgerin und Kirchenstifterin*. Ein alter Kupferstich für Catharina von Krummel (Seite 143-169). Dabei handelt es sich um einen Stich von Theodor Galle († 1633) aus Antwerpen, der hier vorgestellt wird. — Christoph REICHMANN, *Die Niederungsburg in der Ilvericher Altrheinschlinge und das Kloster Meer* (Seite 50-56).

Darin greift er erneut die längst überwunden geglaubte These auf, dass die Burg unterhalb des Klosters im Altrhein (= im Meer) der Ausgangspunkt der Klostergründung sei. Auf dem oberhalb gelegenen Gelände des späteren Klosters habe es damals aber bereits eine Bebauung gegeben, vermutlich den Wirtschaftshof der Burg. In Anlehnung an Guido ROTT-HOFF, *Das Mittelalter*, in: Reinhard FEINENDEGEN / Hans VOGT, *Krefeld. Die Geschichte der Stadt*, Band 1, Krefeld 1998, S. 310ff., hält er die Klostergründerin Hildegund nicht für eine Tochter des Hermann von Liedberg, sondern nach Aussage des Meerer Totenbuchs für eine Tochter des Gottfried von Meer (1115-1124) und der Hadwig von Liedberg. Damit wäre die Herrschaft Meer Bestandteil ihres eigenen väterlichen Erbes gewesen. (L.H.)

207. — *Haus Meer in Meerbusch*. Dokumentation und Analyse, hrsg. von der FH Köln, Fakultät für Architektur, Institut für Baugeschichte und Denkmalpflege, und dem Geschichtsverein Meerbusch, Meerbusch 2003, 225 Seiten, Großformat, viele Abbildungen, ISBN 3-9804756-2-X. (L.H.)

Middelburg, Onze-Lieve-Vrouw

208. — Hein KLUIVER, *De Onze-Lieve-Vrouwe-abdij te Middelburg in 1574; Reconstructie van een geestelijke instelling uit wereldlijke bronnen*, in Frits SMULDERS en Erik VAN DER DOE (ed.), *Hein Kluiver. Een Zeeuws cultuurhistoricus*, Middelburg-Zierikzee, 2003, pp. 69-96. — In 1998 overleed Jan Hendrik Kluiver op 56-jarige leeftijd. Vrienden stelden een bundel met bijdragen samen van en over deze veelzijdige Zeeuwse cultuurhistoricus. Hierin werd de bijdrage opgenomen van H. Kluiver voor de tekstbundel die volgde na de zesde contactdag in 1996 door de Werkgroep Norbertijner Geschiedenis in de Nederlanden georganiseerd in de abdij van Middelburg (zie *Anal. Praem.*, LXXIII, 1997, p. 280, nr. 176). De opnieuw uitgegeven tekst is zo goed als identiek aan de oorspronkelijke, er gebeurden slechts kleine redactionele ingrepen. Verder is het aantal afbeeldingen uitgebreid en in een betere kwaliteit afgedrukt (zie de toelichtingen in het boek pp. 13-14 en p. 96). (H.J.)

Mondaye

209. — A la fin du mandat de P. Gaye, abbé depuis 1989, Jean-Régis Harmel (°1934) fut élu le 11 mai 1999 sous la présidence de l'abbé-général H.J. Noyens, abbé de l'abbaye de Mondaye pour un mandat de douze ans et avec limite d'âge de 75 ans. Le 14 juillet suivant, il reçut la bénédiction abbatiale. (C.C. et H.J.)

Montes Claros, Nossa Senhora Aparecida

210. — A la fin du dix-neuvième siècle, l'abbaye du Park envoya des missionnaires au Brésil, qui s'installèrent en 1903 à Montes Claros, dans

l'état de Minas Gerais. La communauté grandit et, en 2000, elle devint une canonie indépendante n'appartenant à aucune circarie. En 2003, la communauté comptait 32 membres dont les archevêques de Montes Claros et de Pouso Alegre. Le 24 mars 2001, les membres de la nouvelle canonie ont élu, sous la présidence de G. Swarte, administrateur du Park et prélat-fondateur, João Batista Joaquim Tarcisio de Souza Lopes (°1941) premier *prior de regimine* pour un mandat de six ans. Depuis 1990, il était supérieur de la communauté dépendante. (C.C. et H.J.)

211. — Par la constitution apostolique *Maiori Christifidelium*, le pape Jean-Paul II a érigé le 25 avril 2001 la nouvelle province ecclésiastique de Montes Claros. Le siège épiscopal a été élevé au rang de siège métropolitain et l'évêque Gerardo Majela João José de Castro O.Praem. (°1930), évêque de Montes Claros depuis 1988, a été nommé premier archevêque de Montes Claros, voir *Acta Apostolicae Sedis*, XCIII, 2001, pp. 427-428. Le 29 juin 2001, le pape imposa le pallium au nouvel archevêque ainsi qu'à 33 autres. (C.C., P.V. et H.J.)

Mont-Sainte-Odile

212. — Marie-Thérèse FISCHER, *Le Mont-Sainte-Odile et les Prémontrés (1546-1797)*, 3 vol., thèse de doctorat en théologie sous la direction du professeur R. MINNERATH, Université Marc Bloch, Strasbourg, 1999, 750 pp. (M.P./D.M.D.)

213. — Marie-Thérèse FISCHER, *Un dialogue financier difficile: les Prémontrés de Sainte-Odile et la Chambre des Comptes épiscopale*, dans M. PLOUVIER et C. SOUCHON (éd.), *Actes officiels du 27e colloque* (cf. n° 32), pp. 93-98. (H.J.)

Mont-Saint-Martin

214. — *Association des Amis de l'Abbaye du Mont-Saint-Martin*, dans *Graines d'Histoire. La Mémoire de L'Aisne*, n° 11, Automne 2000, Laon, Editions du Point du Jour, p. 37. «Créée en 1984, l'association s'est donnée pour objet de mener des recherches, des travaux de restauration et des actions de promotion pour l'abbaye du Mont Saint-Martin et ses dépendances (cures, possessions en France et en Belgique...). Toutes ces activités sont menées en partenariat avec la Direction Régionale des Affaires Culturelles et les différentes collectivités locales, en particulier la communauté de communes du Pays du Vermandois. [...] Depuis 1991, l'association est propriétaire des parties bâties du XVIIIe [...]». (H.J.)

Nederlanden

215. — Recensie: S. VAN DE PERRE (ed.), *Omgang met norbertijner heiligen*, Brussel, 1998, zie *Anal. Praem.*, LXXV, 1999, pp. 287-288, nrs. 107 en 110, door Patricia QUAGHEBEUR, in *Trajecta*, IX, 2000, pp. 405-406. (H.J.)

216. — In de gebouwen van het Sint-Aloysiuscollege te Ninove vond op 8 mei 1999 de negende contactdag plaats georganiseerd door de Werkgroep Norbertijner Geschiedenis in de Nederlanden. De tachtig deelnemers ontvingen het boekje met de teksten van de lezingen S. VAN DE PERRE (ed.), *Middeleeuwse premonstratenzer kerken*, (Werkgroep Norbertijner Geschiedenis in de Nederlanden. Bijdragen van de contactdag, dl. IX), Brussel, 1999, 126 pp. Achtereenvolgens vinden we er F. VANDER LAENEN en D. VAN DE PERRE, *Middeleeuwse premonstratenzer sites en kerken in België*, pp. 7-56; J.G.M. SANDERS, *De kerken van Sint-Catharinadal in Breda tijdens het verblijf van de zusters aldaar*, pp. 57-73 en D. VAN DE PERRE, *De culturele context van de twaalfde-eeuwse premonstratenzer architectuur in Europa*, pp. 75-107. In de laatste bijdrage put de auteur uit zijn doctoraat, zie *Anal. Praem.*, LXXV, 1999, pp. 289-290, nr. 117. Vanuit de ambivalente relatie van Norbertus met zijn eigen orde gaat hij hier nader in op twee thema's: de verhouding Prémontré-Cîteaux en Prémontré-Maagdenburg. Enkele mooie illustraties in de uitgebrachte tekstbundel waren slechts mogelijk dankzij de steun van het departement Architectuur van de Hogeschool voor Wetenschap en Kunst te Brussel en Gent. (H.J.)

217. — Voor de tiende contactdag, op 13 mei 2000, werden de 55 deelnemers ontvangen in de Fryske Akademy te Leeuwarden. Zij kregen het boekje met de teksten van de lezingen H. JANSSENS (ed.), *Norbertijnen in Westlauwers Friesland*, (Werkgroep Norbertijner Geschiedenis in de Nederlanden. Bijdragen van de contactdag, dl. X), Averbode, 2000, 61 pp. Het bevat J.A. MOL, *De materiële grondslagen van de Premonstratenzer kloosters in Westlauwers Friesland*, pp. 7-24 en Paul N. NOOMEN, *De Premonstratenzer kloosters en de Friese adelswereld*, pp. 25-45. Beide bijdragen werden gepubliceerd in *Vitae Abbatum Orti Sancte Marie. Vijf abtenlevens van het klooster Mariëngaarde in Friesland*, ed. H.Th.M. LAMBOOIJ en J.A. MOL, Hilversum-Leeuwarden, 2001 (zie *Anal. Praem.*, LXXVIII, 2002, pp. 291-294), pp. 80-98 en 109-130. (H.J.)

218. — De elfde contactdag, op 28 april 2001, vond plaats in de abdij van Grimbergen. De zestig deelnemers ontvingen de bundel met de teksten van vier lezingen: H. JANSSENS (ed.), *Norbertijnen en Wetenschap*, (Werkgroep Norbertijner Geschiedenis in de Nederlanden. Bijdragen van de contactdag, dl. XI), Averbode, 2001, 75 pp. Deze bevat achtereenvolgens Herman JANSSENS, *Negen eeuwen norbertijnen en wetenschap in de Nederlanden. Een inleiding*, pp. 7-19; Janick APPELMANS, *Abt Diederik van Tuldel (°1419 – †1494): een canonist in theorie en praktijk*, pp. 21-46; A.-J. BIJSTERVELD, *Witheren op de universiteit: het intellectuele profiel van de norbertijner pastoors in Noord-Brabant in de vijftiende en zestiende eeuw*, pp. 47-56 en L. VAN DE MEERENDONK, *Het norbertijnse gymnasium te Heeswijk 1886-2001*, pp. 57-66. De bijdrage van A.-J. Bijsterveld betreft norbertijnen van de abdijen Tongerlo, Floreffe, Berne, Sint-Michiels te Antwerpen, Averbode en Mariënweerd. (H.J.)

219. — De twaalfde contactdag, op 20 april 2002 in Delft, bracht 44 aanwezigen bij elkaar. Zij ontvingen de bundel met de teksten van de voordrachten: H. JANSSENS (ed.), *Hospitalitas en de aanwezigheid van leken in de middeleeuwse premonstratenzer kloosters*, (Werkgroep Norbertijner Geschiedenis in de Nederlanden. Bijdragen van de contactdag, dl. XII), Averbode, 2002, 55 pp. Deze bevat Johanna Maria VAN WINTER, *Hospitalitas – Gastverzorging of ziekenzorg?*, pp. 7-12; Gerrit VERHOEVEN, *Koningsveld en het Gasthuis van Delft*, pp. 13-29 en Bruno KRINGS, *Laien im Kloster und seinem Umfeld im Mittelalter*, pp. 31-46. De auteur van de laatste bijdrage spreekt over conversen (onder andere in Prémontré, Cappenberg, Ilbenstadt, Rommersdorf, Weißenau en Arnstein), broeders en zusters *ad succurrendum*, donaten of semi-conversen, prebendarissen, leden van broederschappen, familiarissen, inwonend personeel, inclusen en leerlingen van de kloosterschool. (H.J.)

220. — Tijdens de dertiende contactdag op 24 mei 2003 in de abdij van Averbode waren 88 deelnemers aanwezig. Zij ontvingen het boekje H. JANSSENS (ed.), *De Norbertijnen en de Barok in de Nederlanden*, (Werkgroep Norbertijner Geschiedenis in de Nederlanden. Bijdragen van de contactdag, dl. XIII), Averbode, 2003, 89 pp. Dit bevat Joris SNAET, *Een kerkarchitectuur van de norbertijnen in de zeventiende eeuw. Een architectuur tussen vernieuwing en traditie*, pp. 7-31; Marc VANDERAUWERA, *Methodologie en principes bij de restauratie van het (barok) architecturaal erfgoed*, pp. 33-55; Valérie HERREMANS, *Het barokaltaar in de premonstratenzer abdijkerk: situering in de Zuid-Nederlandse context*, pp. 57-67 en Jan VOORVELT, *De barokke Sint-Gerlach van Houthem Sint-Gerlach*, pp. 69-77. — De bijdrage van J. Snaet kan worden gezien als een vervolg voor de zeventiende eeuw op deze van F. VANDER LAENEN en D. VAN DE PERRE, *Middeleeuwse premonstratenzer sites en kerken in België*, zie nr. 99. Ook hij behandelt achtereenvolgens de kerken van 't Park, Floreffe, Ninove, Sint-Michiels te Antwerpen, Dielegem, Grimbergen en Averbode. Hij besluit met een korte bespreking van de zeventiende-eeuwse Mariakapellen van verschillende abdijen. Na de tekst volgt een rijke bibliografie. (H.J.)

Neuffontaines

221. — Hervé CAMUS et Philippe CARRÉ, *Saint-Didier ou l'abbaye de Saint-Gilbert*, Broût-Vernet (Allier), Association Azi la Garance, 2002, 256 pp. Le livre traite entre autres de Saint Gilbert, d'aspects de l'histoire de l'abbaye fondée par lui et de la paroisse de Saint-Didier. — Le 6 août 2001 fut fondée l'association Les Amis de Saint-Gilbert afin d'organiser en 2002 la commémoration du 850e anniversaire de la fondation du monastère. Cette structure appelée à devenir l'association d'histoire et de patrimoine de Saint-Didier souhaite, par des manifestations culturelles tant à l'abbaye que dans le village et par des publications, faire découvrir la commune (p. 216). (H.J.)

Neustift (Freising)

222. — Nova Cella – Neustift. Vom Kloster zum Landratsamt. Ausstellung vom 28. Mai bis 20. Juli 2003. — Katalog von Rudolf GOERGE, der als Kreisheimatpfleger die Ausstellung konzipierte, in der Reihe *Beiträge zur Geschichte, Kultur und Volkskunde des Landkreises Freising*, Heft 16, Freising 2003, 82 Seiten, mit Beschreibung der 126 im Marstall des Landratsamts ausgestellten Objekte von den Anfängen des Klosters bis zur Säkularisation. (L.H.)

223. — Guido REUTER, *Barocke Hochaltäre in Süddeutschland 1660-1770*, Petersberg 2002, behandelt S. 210f. den Hochaltar der Abteikirche von Neustift bei Freising. (U.G.L.)

224. — Alfons HUBER, *Komponist P. Hugo Rernpöck O.Praem., Schüler des Gymnasiums und Musikseminars der Jesuiten zu Straubing*, in: *Jahresbericht des Historischen Vereins für Straubing und Umgebung* 103 (2001), S. 257-272. (U.G.L.)

225. — Rudolf GOERGE, *Zur Säkularisation des Prämonstratenserklusters Neustift bei Freising 1803*, in: *Amperland. Heimatkundliche Vierteljahresschrift für die Kreise Dachau, Freising und Fürstenfeldbruck*, 39. Jg. (2003), S. 260-269, eine umfassende Darstellung mit weiterführenden Anmerkungen. (L.H.)

226. — *Bayern ohne Klöster* (s. Nr. 91) geht im Katalogteil S. 159-165 unter dem Titel *Kloster Neustift: Stationen einer Wandlung auf die Aufhebung und spätere Nutzung des Klosters* ein. (U.G.L.)

Ninove

227. — Georges VANDE WINKEL, *Baudouin de Ninove et sa chronique universelle: Le second souffle de la renaissance du XIIe siècle à l'abbaye de Ninove*, dans M. PLOUVIER et C. SOUCHON (éd.), *Les Prémontrés et la littérature* (cf. n° 31), pp. 74-78. Le manuscrit qui contient la chronique se trouve depuis 1884 à l'abbaye d'Averbode (AAA, IV, n° 138). (H.J.)

228. — Dirk VAN DE PERRE, *De relatie tussen vier dertiende-eeuwse kroniektteksten uit de Ninoofse abdij*, in *Het Land van Aalst*, LIII, 2001, pp. 287-296. De auteur onderzoekt de relatie tussen de *Historia foundationis* of de stichtingsgeschiedenis van de Ninoofse abdij, het *Chronicon* of de wereldkroniek van Boudewijn van Ninove, de *Recapitulatio omnium abbatum* dit is de oudste Ninoofse abtenlijst en de *Fundatio ecclesiae Ninivensis*, een korte tekst over de stichting van de abdij van Ninove achteraan in een twaalfde-eeuws bijbelboek afkomstig uit de abdij van 't Park. De vier teksten werden reeds eerder kritisch uitgegeven, zie onder andere *Anal. Praem.*, LXXVIII, 2002, p. 288. D. Van de Perre komt tot

het besluit dat Boudewijn van Ninove zijn wereldkroniek schreef na 1221 en vóór 1246. Voor de Ninoofse gebeurtenissen tot het jaar 1221 gebruikte hij hoofdzakelijk de *Historia foundationis* als bron, terwijl de laatste hand van de *Historia* op haar beurt de Ninoofse gegevens van Boudewijn van Ninove over de jaren 1222-1242 overnam. De auteur van de *Recapitulatio*, die tevens de continuator van de kroniek van Boudewijn is, gebruikte de voltooid tekst van de *Historia foundationis*. De *Fundatio ecclesiae Ninivensis* is een secundaire tekst die in de tweede helft van de dertiende eeuw geredigeerd is in 't Park op basis van Ninoofse bronnen in de context van het conflict tussen 't Park en Saint-Martin te Laon over het vaderschap van Ninove. (H.J.)

229. — Catharina PEERSMAN, *Les chartes en ancien français antérieures à 1300 de l'abbaye de Ninove*, vol. 1: *Edition et analyse*, vol. 2: *Annexes*, mémoire de licence inédit en Langues Romanes, K.U.Leuven, 2003, 235-[71] pp., promoteur: prof.dr. W. VAN HOECKE. Le but du mémoire est l'édition critique et l'analyse scriptologique de dix chartes en ancien français, provenant de l'ancienne abbaye de Ninove. Le premier chapitre propose une esquisse historique de l'abbaye de Ninove. Comme la moitié des chartes étudiées porte sur les biens que l'abbaye possédait à Renissart (Arquennes, commune de Seneffe, province du Hainaut), l'auteur prête une attention particulière à l'histoire de la ferme et du prévôté de Renissart. Les chartes étudiées sont: BEVEREN, Archives de l'Etat, Fonds De Smet, chartes n°s 231, 245, 246, 248, 249, 260, 264, 265, 267 et 277, datées entre 1263 et 1290. L'auteur donne pour chaque charte la description matérielle, la transcription, la traduction, des notes explicatives, un index des noms de lieux et de personnes, un glossaire et une conclusion. Les annexes contiennent, outre les illustrations des chartes étudiées, une copie du cartulaire, mesuré en 1753 par le géomètre Braeckman, des possessions de l'abbaye de Ninove à Renissart, LOUVAIN, Archives de l'abbaye de Park, *Abbaye de Ninove*, TL 50, 24 pp. (H.J.)

230. — Dirk VAN DE PERRE, *De Ninoofse abt Jan van den Nockerstock (1391-1426) en de plaatsing van de relieken van Sint-Berlindis in een nieuw schrijn te Meerbeke (1412)*, in *Het Land van Aalst*, LV, 2003, pp. 300-305. Voor ons is het belangrijkste van dit artikel de door de auteur voorgestelde correctie van een fout in de tot nu toe verspreide abtenlijst. Jan van den Nockerstock was abt van 1391 tot 1426 en stierf in 1430, zijn opvolger Bartholomeus van Hoemen volgde hem op in 1426 of 1427. Tot nu toe vermeldden de abtenlijsten dat Van den Nockerstock resigneerde in 1404 en overleed in 1406. Een bijkomend argument voor de correctie is een oorkonde uit 1412 aan de parochie Meerbeke (gemeente Ninove), welke mede wordt verleend door abt Van den Nockerstock. De auteur publiceert een afschrift van deze akte in bijlage. (H.J.)

231. — Jaak PEERSMAN, *De abdijkerk te Ninove. Een verhaal van norbertijnen, bedevaarders en parochianen*, Ninove, V.V.V.-Ninove, 2000,

20 blz. Mooi geïllustreerde brochure over de zeventiende en achttiende-eeuwse barokke abdijkerk te Ninove. Achteraan korte samenvatting in het Nederlands, Frans, Duits en Engels. (H.J.)

232. — *Musica Reliqua*. Muziek uit de premonstratenzerabdij van Ninove, cd, Ninove, Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaartparochie, 2000. De cd bevat onder andere fr. DAMIANUS, *Cantus Officii Sanctorum Cornelii et Cypriani Patronorum Abbatialis Ecclesiae Ninhoviensis* [...]. *Ad primas Vesperas* (psalmen en antifonen, hymne, magnificat), circa 1180, gedrukt in 1692, in 1997 uitgevoerd te Ninove door het Gregoriaans Abdijkoor Grimbergen onder leiding van Gereon van Boesschoten; en F. DE MOOR, *Eia Pyerides in honorem H.-G. a Præcipiano Archiepiscopi* (1694), in 1998 uitgevoerd te Lübeck met de Friedrich von Bodelschwingkantorei. Opname: Jean Reulliaux (officie) en Jörg Kohlhammer en Raphaël De Vos (*Eia Pyerides*), montage: Jean Reulliaux, Aalst. Jaak Peersman verzorgde het bijhorende tekstboekje. (H.J.)

Normandie

233. — Josette MARCHAIS, *Aperçu sur les abbayes prémontrées de la généralité de Caen en 1698*, dans M. PLOUVIER et C. SOUCHON (éd.), *Actes officiels du 27e colloque* (cf. n° 32), pp. 127-134. il s'agit des abbayes d'Ardenne, La Lucerne, Blanchelande, Mondaye et Belle-Étoile. (H.J.)

Nová Říše

234. — After the term of office of B. Palka, *prior de regimine* since 1993, had passed by, Marian Rudolf Kosík (°1951) on October 1st 1999 was postulated by his confreres as Abbot of Nová Říše for a term of twelve years. On November 20th 1999 the new Abbot received the abbatial benediction from Mgr. Vojtech Cikrle, Bishop of Brno. M. Kosík previously was parish priest in Žarošice. (C.C. and H.J.)

235. — Cyrill ŽIDECK, *Beschreibung und kurze Geschichte des Prämonstratenser-Chorherrenstiftes Neu-Reisch (Nová Říše) in Mähren*, Würzburg-Wien, 1882, S. 3-20 und Bronislav Milan SKALKA, *Geschichte des Prämonstratenser-Chorherrenstiftes, 20. Jahrhundert*, Neu Reisch 1994, S. 21-22, in *Neu Reisch. Juwel von Westmähren*, o.J., 22 S. + 9 Bilder. (H.J.)

236. — Bernard PALKA, *Premonstrátský klášter Panny Marie s kostelem sv. Petra a Pavla v Nové Říši*, Brno, 2002, 16 pp., the text in English and German in appendix. (H.J.)

237. — Thomas KREN and Scot MCKENDRICK, *Illuminating the Renaissance. The Triumph of Flemish Manuscript Painting in Europe*, Malibu

(CA), Getty Museum, 2003, pp. 180-181, no. 36: Master of the Dresden Prayer Book and Ghent Associates, *Book of Hours*, use of Rome; Bruges and Ghent, 1480, 158 fol., 14 full-page miniatures; ill.: fol. 16 v° and 115 v°; collection: NOVA ŘÍŠE, The Premonstratensian Abbey of Nová Říše, Ms. 10. (F.D. and H.J.)

Oberndorf (Wesel)

238. — Ingrid EHLERS-KISSELER, *Die Cappenberger und das Prämonstratenserinnenstift Oberndorf in Wesel*, in: *Salhof, Festung, freie Stadt. Beiträge zur Geschichte der Stadt Wesel und des Niederrheins*, hrsg. von der Historischen Vereinigung Wesel e.V. 2003, S. 59-66, mit drei Abbildungen. Die Darstellung bezieht sich auf die Grafenfamilie von Cappenberg und die Klostergründung in der ersten Hälfte des 12. Jahrhunderts. (L.H.)

Oberzell

239. — *Bayern ohne Klöster* (s. Nr. 91) geht S. 173-175 auf die "bedeutendste Klosterfabrik Bayerns" nach der Säkularisation (Druckmaschinenfabrik) ein. (U.G.L.)

Oelinghausen (Arnsberg)

240. — Werner SAURE, *Kloster Oelinghausen*, Arnsberg, Freundeskreis Oelinghausen e.V., o.J., 24 S. (H.J.)

241. — Ingrid REIBLAND (Hg.), *Vom kölnischen Krummstab über den Hessischen Löwen zum Preußischen Adler* (wie Nr. 47). Oelinghausen wird mit zahlreichen Exponaten dokumentiert und in vielen Artikeln erwähnt. (L.H.)

Oosterhout, Sint-Catharinadal

242. — M.T.A.R. SPONSELEE-DE MEESTER, *Het norbertinessenklooster Sint-Catharinadal in de Staatse periode 1625-1795*. Portret van een religieuze vrouwengemeenschap in benarde tijden. Dissertatie. Hilversum, Verloren, 2003, 332 blz., ISBN 90-6550-784-1.

Aan de Katholieke Universiteit Nijmegen promoveerde op 20 februari 2004 de historica Trees Sponselee (*1955) uit Made bij prof.dr. P. Nissen over een korte periode van dit zeer merkwaardige, stokoude klooster, dat in de dertiende eeuw ontstaan is in West-Brabant (namelijk in Vroenhout bij Wouw, 1271) en nadien, 1295, vaste grond kreeg in de stad Breda, waar het goede betrekkingen kreeg met het Huis van Oranje-Nassau. Ten tijde van de Tachtigjarige Oorlog week het Norbertinessenklooster uit naar het landelijke Oosterhout, ten noorden van Breda. Het is deze "benarde" tijd van 170 jaren, dat het voortbestaan ternauwernood kon worden voortgezet, dat de interne spanningen tussen het kleine

zuster-convent en de leiding van de heren proosten (“*prepositi*” = oversten, aangesteld door de grotere omringende norbertijnenkloosters als Averbode, Park te Leuven, Tongerlo, Berne en Antwerpen) hun neerslag vonden in de geschriften, bewaard in het kloosterarchief, en die nu eerst in een duidelijk relaas en in een historische context ons worden gepresenteerd.

In een duidelijke opzet en indeling wordt weliswaar de gehele voor-geschiedenis van het klooster verteld en krijgt elk hoofdstuk nog een summier samenvatting; toch heeft de “Staatse” periode de meeste attentie, met moeilijke onderwerpen als exemptie en paterniteit, financieel beheer, dagorde en discipline enzovoort, teveel om hier op te noemen, maar meer dan voldoende om een indruk te krijgen van deze aparte geestelijke vrouwen-gemeenschap.

De tekst is verzorgd van taal en toelichting; ontbreken gelukkig niet de nodige *Bijlagen* en *Indices*, afgezien nog van een *Samenvatting* en *Summary* van het geheel, blz. 262-274. Zeer uitvoerig en secuur is de lijst van *Gedrukte bronnen en literatuur*, blz. 308-317. Kortom: dit “meesterstuk” blijkt niet alleen geslaagd, maar voorziet ook in een behoefte bij allen die Sint-Catharinadal nader willen leren kennen en een warm hart toedragen. (H.v.B.)

243. — Onder voorzitterschap van abt-generaal H.J. Noyens koos de norbertinessengemeenschap van Sint-Catharinadal op 26 januari 2002 zuster Maria Magdalena Magda van Bussel (°1958) voor een termijn van zes jaar tot priorin. Zuster M.M. van Bussel was sedert 1999 administratrix van de gemeenschap. (C.C. en H.J.)

244. — Theo Kennis, proost van Sint-Catharinadal sedert 1992, nam in december 2000 afscheid uit zijn taak. Op 7 december 2002 volgde Peter Damen (°1936) uit de abdij van Berne hem op. P. Damen droeg in zijn abdij vele jaren verantwoordelijkheid voor de opleiding van jonge medebroeders. (H.J.)

245. — Op 1 december 2000, bij het bereiken van de leeftijd van 70 jaar, nam abt A.A. Baeten ontslag als abt van Berne. Sedert 26 februari 1983 was hij tevens vader-abt van Sint-Catharinadal. Zijn opvolger in Berne, abt Petrus Al (°1937), werd op 24 juni 2001 de nieuwe vader-abt van het norbertinessenklooster. (H.J.)

Osterhofen

246. — Guido REUTER, *Barocke Hochaltäre in Süddeutschland 1660-1770*, Petersberg 2002, behandelt S. 108-118 den Hochalter der Stiftskirche von Osterhofen. (U.G.L.)

247. — Hermann LICKLEDER, *Die Aufhebung des Prämonstratenserstiftes Osterhofen, 1783*, in *Anal. Praem.*, LXXIX, 2003, S. 181-192.

248. — Manfred WEITLAUFF, *Die Säkularisation in Bayern*. Ereignisse und Probleme, in: Alois SCHMID (Hg.), *Die Säkularisation in Bayern 1803* (siehe Nr. 92), S. 29-84, geht S. 46-49 auf die Säkularisation von Osterhofen ein. (U.G.L.)

Paris, Saint-Sacrement

249. — Cécile SOUCHON, *Déclaration des revenus de la maison de la Croix Rouge à Paris*, dans M. PLOUVIER et C. SOUCHON (éd.), *Actes officiels du 27e colloque* (cf. n° 32), pp. 135-146. Les déclarations ici étudiées datent de 1740, 1744, 1783 et 1790. (H.J.)

Park

250. — Stefan VAN LANI, *De norbertijnenabdij van Park*, Leuven, Toerisme Leuven, 1999, 32 pp. Mooie brochure met beschrijving van de schitterende zeventiende en vooral achttiende-eeuwse abdijgebouwen, foto's in kleur. (H.J.)

251. — *Abdij van 't Park te Heverlee*, in P. MURET, *Kerkarchief van Brabant*, zie nr. 114, pp. 111-118. (H.J.)

252. — J. APPELMANS, *Diederik van Tuldcl en Hendrik van Someren. Twee Noord-Brabantse vrienden in het vijftiende-eeuwse Leuven*, in *Noordbrabants Historisch Jaarboek*, XVI, 1999, pp. 125-140. De theoloog Hendrik van Someren en Diederik van Tuldcl, de abt van 't Park, steunden elkaar op verschillende belangrijke momenten in beiden leven. Hendrik onderhield ook contacten met de abdijen van Averbode (p. 129) en Tongerlo (pp. 129 en 132). (H.J.)

253. — Janick APPELMANS, *Abt Diederik van Tuldcl (°1419 – †1494): een canonist in theorie en praktijk*, in H. JANSSENS (ed.), *Norbertijnen en Wetenschap*, zie nr. 218, pp. 21-46. Zeer uitgebreide bibliografie. (H.J.)

254. — Janick APPELMANS, *Un plan de redressement financier (1474-1494) de la circarie de Brabant*, dans M. PLOUVIER et C. SOUCHON (éd.), *Actes officiels du 27e colloque* (cf. n° 32), pp. 77-92. Afin de combattre la commende, l'abbé Thierry de Tuldcl du Parc dut parfois avancer des sommes d'argent considérables. Ensuite, il pouvait récupérer ces sommes par l'encaissement de la taille en Brabant et dans d'autres circaries. Annexe: *L'encaissement de la taille par Thierry de Tuldcl* [circa 1480-1489]. Il s'agit de l'encaissement de la taille dans la Circarie de Brabant, mais également dans les abbayes non-françaises de la Circarie de Floreffe, la Circarie de Frise, la Circarie de Flandre et même de la Circarie de Westphalie. (H.J.)

255. — S. VAN LANI en C. BAISIER, *Met zicht op de abdij: de iconografie van de abdij van Park*, Heverlee, Centrum voor Religieuze Kunst en

Cultuur, 2003, 71 pp. Uitgave ter gelegenheid van de Open Monumentendag 2003. In een eerste deel geeft S. Van Lani een *Beknopt bouwhistorisch overzicht van de abdij van Park*, pp. 1-37. Geïllustreerd met afbeeldingen wordt de evolutie van het bestaande gebouwencomplex beschreven, vanaf de Middeleeuwen tot het begin van de achttiende eeuw. Nadien stakte de bouwactiviteit in 't Park. De volgende generaties stelden zich tevreden met het handhaven van de status-quo. Vandaag vindt de bezoeker de meeste gebouwen van de plattegrond van 1726 terug. Precies omwille van deze gaafheid is de Parkabdij wellicht de best bewaarde abdij uit het Ancien Régime in de Nederlanden. Het tweede deel is een catalogus met 25 afbeeldingen, kaarten en plannen van de Parkabdij (zeventiende tot negentiende eeuw) en enkele aanvullingen. (H.J.)

256. — Jan KLINCKAERT en Stefan VAN LANI, *IJzers in het vuur: haardplaten in de Abdij van 't Park*, Heverlee, Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur, 2001, (40 pp.). Kleine catalogus uitgegeven ter gelegenheid van de Open Monumentendag 2001. In de abdij van 't Park bleven tien haardplaten bewaard, waarvan er zich momenteel zes in de prelatuur bevinden. De platen dateren uit de zeventiende en achttiende eeuw. Verschillende dragen een heraldische voorstelling, meestal het wapen van een abt of een landsheer. In de catalogus worden ze beschreven en afgebeeld (nrs. 1-10). Een van de topstukken is de goed geconserveerde haardplaat met het wapen van abt Libert de Pape, gedateerd "ANNO 1661", aanwezig in twee exemplaren (nrs. 1 en 7). (H.J.)

257. — Claire BAISIER, *Van hun beste kant. Liturgisch kantwerk uit de collecties van het CRKC en de Abdij van 't Park*, Heverlee, CRKC, 2002, 9 pp. Alleen de nrs. 9 en 14-16 van de catalogus vermelden kant uit de abdijverzameling (zeventiende tot twintigste eeuw). (H.J.)

258. — Eduard VAN ERMEN, Luc VANHOVE en Stefan VAN LANI, *Het kaartboek van de Abdij van Park, 1665*, (Cartografische bronnen voor de geschiedenis van het Vlaamse landschap, dl. III), Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2000, 266 pp., Publicatienr. 3306. Van de abdij van 't Park bleven drie kaartboeken bewaard, alle drie vervaardigd tussen 1650 en omstreeks 1665 door de Tiense landmeters Joris Subil en zijn zoon Willem. Momenteel worden ze bewaard in het archief van de Parkabdij en in het Algemeen Rijksarchief te Brussel. Voorliggende uitgave is een selectie van 106 kaarten, vooral kaarten van het grondbezit van de abdij, maar ook cijns- en tiendenkaarten (zie p. 17). Eerst schetst S. Van Lani kort de geschiedenis van de abdij, waarna L. Vanhove en E. Van Ermen de kaartboeken bespreken. De legende bij de uitgegeven kaarten beperkt zich tot de titel welke we terugvinden in het algemeen overzicht van de gepubliceerde kaarten, pp. 30-31. Verder is er de originele legende op de kaarten zelf, waarbij telkens ook de oppervlakte per perceel wordt vermeld. Een tiental foto's van bewaarde hoeven en pastorieën worden eveneens opgenomen. Achteraan volgt een uitgebreide index met de situering

van de talrijke plaatsnamen. Veruit de meeste goederen van de abdij van 't Park lagen in de huidige provincie Vlaams-Brabant, enkele in Waals-Brabant, Limburg, Henegouwen, Noord-Brabant (NL) en in het gewest Brussel. Alles samen is dit een mooie uitgave die het mogelijk maakt het voormalige grondbezit van de Parkabdij concreter voor te stellen en te bestuderen. (H.J.)

259. — S. VAN LANI, *Simon Wouters (1734-1792): pachterszoon van Veldonk en 39ste abt van de norbertijnenabdij van 't Park-Heverlee*, in *Haachts Oudheid- en Geschiedkundig Tijdschrift*, XV, 2000, pp. 33-47. (H.J.)

260. — Eertijds verscheen *Huldealbum aan de Turnhoutse priesters en kloosterlingen*, Turnhout, 1955, 300 pp.; van de toen levende priesters en religieuzen werd een korte biografie gegeven en meestal ook een foto. Nu is er: Karel VANDENHOUT, *Geschiedenis van de Missionarissen van de Dekenij Turnhout*, Turnhout, 2000, 423 pp. Pp. 287-289 bevatten een beknopte inleiding over het ontstaan van de orde, de geschiedenis van de abdij van 't Park en de biografie van Ambrosius Egidius Looyens (1863-1947), hij was gedurende een jaar missionaris in Canada. (H.J.)

261. — Stefan VAN LANI, *Parkse Witheren in Brazilië. Honderd jaar missiewerk door de Abdij van 't Park*, met inventaris van het missiearchief van de norbertijnenabdij van 't Park-Heverlee, Heverlee, Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur, 2003, 18 pp. Bondige geschiedenis van het missiewerk van de abdij van 't Park in Montes Claros. De inventaris omvat 186 nummers (1894-2001). (H.J.)

Pernegg

262. — Die Urkundenbestände von Geras und Pernegg wurden im Projekt *www.monasterium.net* virtualisiert. Die Kataloge sind unter *www.findbuch.net* zu finden. Vgl. Bericht in: *Unsere Heimat*. Zeitschrift für Landeskunde von Niederösterreich 74 (2003), S. 326f. (U.G.L.)

263. — Johannes M. TUZAR und Martin KRENN, *Altenburg und Pernegg – zwei Fallbeispiele zur Klosterarchäologie in Niederösterreich* (mit vier Abbildungen), in: *Studien zum Prämonstratenserorden* (wie Nr. 7), S. 517-542. (L.H.)

264. — Ulrich G. LEINSLE, *Dr. Norbert Bratiz O.Praem. (ca. 1599-1656), Thomistischer Philosoph und Reformabt aus Ljubljana*, in: *Bogoslovni vestnik* 63 (2003) 347-370.

Pont-à-Mousson

265. — Pierre SESMAT, *L'église des Prémontrés de Pont-à-Mousson*, dans *Congrès Les Trois-Évêchés et l'ancien duché de Bar*, Paris, 1995,

pp. 242-254. L'auteur a renouvelé l'étude de cette superbe église en l'axant sur la problématique des églises-halles. (M.P./D.M.D.)

Postel

266. — Arnoud-Jan A. BIJSTERVELD, *Gift exchange, landed property, and eternity. The foundation and endowment of the Premonstratensian priory of Postel (1128/1138-1179)*, in F. THEUWS and N. ROYMANS (ed.), *Land and Ancestors. Cultural dynamics in the Urnfield period and the Middle Ages in the Southern Netherlands*, (Amsterdam Archaeological Studies, t. IV), Amsterdam, Amsterdam University Press, 1999, pp. 309-348. This article is a translation with some small supplements of the contribution that was published in *Anal. Praem.*, LXXIII, 1997, pp. 5-47. (H.J.)

267. — Eertijds verscheen *Huldealbum aan de Turnhoutse priesters en kloosterlingen*, Turnhout, 1955, 300 pp.; van de toen levende priesters en religieuzen werd een korte biografie gegeven en meestal ook een foto. Nu is er: Karel VANDENHOUT, *Geschiedenis van de Missionarissen van de Dekenij Turnhout*, Turnhout, 2000, 423 pp. Pp. 291-295 bevatten een beknopte inleiding over het ontstaan van de orde, de geschiedenis van de abdij van Postel en de biografie van Philippus André De Wilde (°1945), Ignatius Jozef Waterschoot (1911-1990), eertijds bisschop van Lolo en Baziel Raphael Waterschoot (°1920), allen missionaris in Congo. (H.J.)

Queens Park

268. — After the term of office of P. Stiglich (°1954), *prior de regimine* of the Canonry of Queens Park since 1995, had passed by, in October 2001 he was named administrator by Abbot-General H.J. Noyens until the second session of the Definitory of the Order in 2002.

Beginning on January 1st 2003, Roman Vanasse (°1930), of De Pere, has been named, by Abbot-General H.J. Noyens, administrator of the Canonry of Queens Park *ad nutum* of the Abbot-General. (C.C. and H.J.)

Ressons

269. — Bernward KRÖGER, *Das Tagebuch des Abbé Henry (O.Praem.) und sein Exil in der westfälischen Prämonstratenserpropstei Clarholz (1792-1802)*, dans *Anal. Praem.*, LXXIX, 2003, pp. 57-83.

Rheinland

270. — Barbara SCHILDT-SPECKER, *Die linksrheinischen Prämonstratenserinnenklöster und die Säkularisation von 1802*, in *Anal. Praem.*, LXXIX, 2003, S. 193-207.

Roggenburg

271. — Carol STEYN (ed.), *The Medieval and Renaissance Manuscripts in the Grey Collection of the National Library of South Africa, Cape Town*, vol. 2, (Analecta Cartusiana, t. CLXXX), Salzburg, Institut für Anglistik und Amerikanistik, 2002. Pp. 164-170 the autor gives an extended description of Ms. 7.a.27: *Premonstratensian Gradual, Kyriale, Sequentiary, Calendar and Sacramentary*, Latin, Notated, Abbey of Roggenburg, s. xiii^{2/4}, plate fol. 1 r°. See *Anal. Praem.*, LXXI, 1995, pp. 214-215, nos. 46-47. (I.d.L. and H.J.)

272. — Werner SCHIEDERMAIR (Hg.), *Klosterland Bayerisch Schwaben. Zur Erinnerung an die Säkularisation der Jahre 1802/03*, Lindenberg 2003, befasst sich mehrfach mit der Prämonstratenser-Reichsabtei Roggenburg, bes. Peter RUMMEL, *Die geistig-geistliche Lebenswelt der Klöster* (S. 65-77), S. 73 (Studien); Robert MÜNSTER, *Musik in bayerisch schwäbischen Klöstern* (S. 101-107), S. 101f. (Musik, Schuldramen); Peter FLEISCHMANN, *Das Überleben säkularisierter Reichsstifte und Klöster in den Archiven* (S. 167-175), S. 172 (Archiv); Wilhelm LIEBHART, *Das ehemalige Reichsstift Roggenburg, Landkreis Neu-Ulm*, S. 316-319. (U.G.L.)

273. — Gerhard IMMLER, *Die Säkularisation der Reichsstifte in Ostschwaben*, in: *Bayern ohne Klöster?* (s. Nr. 91), S. 278-286; die gegenwärtigen Probleme der Gebäudesanierung behandelt Egon Johannes GREIPL, *Säkularisierte Klosteranlagen in Bayern als Problem der Denkmalpflege*, ebd. S. 513-537, hier S. 522. (U.G.L.)

274. — Christoph KLEIBER, *Das Torhaus des Klosters Roggenburg*, in: *Geschichte des Landkreises Neu-Ulm* (hrsg. vom Landkreis Neu-Ulm), Band 9, Neu-Ulm 2003, S. 84-96. Der Text beschreibt die Voruntersuchung der Renovierung des historischen Torgebäudes im Kloster Roggenburg. Die Außenrenovierung mit den Fassadenfiguren der hl. Ordenspatrone Maria, Augustinus und Norbertus wurde im Jahre 2003 durchgeführt, die geplante Innenrenovierung wurde vorerst zurück gestellt. (R.R.)

275. — Martin STANKOWSKI, *Land-Kloster – Kloster-Landschaft. Über das Bauen in Roggenburg und in Ost- und Oberschwaben*, Lindenberg, Kunstverlag Josef Fink, 2003, 224 S., viele Abb. Das Buch des Kunsthistorikers Stankowski befasst sich mit dem Bauen in den Reichsklöstern Bayerisch-Schwabens und (württembergisch) Oberschwabens. Neben den Stiftsbauten werden auch die baulichen Vorhaben im Klosterland ausführlich analysiert und beschrieben. (R.R.)

Rommersdorf

276. — Albert HARDT, *Das Kloster Rommersdorf (bei Neuwied) und dessen Tochterklöster Altenberg (bei Wetzlar), Dorlar (bei Wetzlar), Mariaroth (bei Waldesch), Retters (bei Königstein), Steinebach (bei Puderbach), Wülfersberg (bei Neuwied-Gladbach)*, Wolfenacker 2001. (T.H.)

277. — Albert HARDT, *Rommersdorfer Nekrolog*, Wolfenacker 2001. (T.H.)

Rot an der Rot

278. — Konstantin MAIER, *Vom Reichsprälaten zum Soldatenkopf. Die Säkularisation der Prämonstratenser-Reichsabtei Rot an der Rot (1802-1803)*, in: *Alte Klöster, neue Herren* (s. Nr. 304), Bd. 2.1, S. 437-448. (U.G.L.)

279. — Konstantin MAIER, *Reichsprälat Nikolaus Betscher. Abt, Komponist und Literat*, in: *Schwabenspiegel* (s. Nr. 305), Bd. 2, S. 329-335; zu Betscher außerdem Bd. 1, S. 146. 398f. (U.G.L.)

280. — *Alte Klöster, neue Herren* (s. Nr. 304), Bd. 1 (Ausstellungskatalog) verzeichnet zahlreiche Ausstellungsstücke aus Rot. (U.G.L.)

281. — *Schwabenspiegel* (s. Nr. 305), Bd. 1 zu Wilhelm Mercy (S. 451) und Benedikt Stadlhofer (S. 479). (U.G.L.)

282. — Gerhard BOGNER, *Das neue Krippenlexikon. Wissen – Symbolik – Glaube*, Lindenberg-Beuron 2003, geht S. 379 auf den Beitrag der Prämonstratenser zur deutschen Krippenlandschaft ein, bezieht sich speziell auf die Roter Krippe (heute in der Pfarrkirche Legau, Unterallgäu) und bringt daraus einen Prämonstratenser als Krippenfigur in Abbildung. (U.G.L.)

Rumbeck (Arnsberg)

283. — Ingrid REIBLAND (Hg.), *Vom kölnischen Krummstab über den Hessischen Löwen zum Preußischen Adler* (wie Nr. 47). Rumbeck wird mit zahlreichen Exponaten dokumentiert und in vielen Artikeln erwähnt. (L.H.)

Saint-Constant

284. — Le 24 septembre 1999, en présence de l'abbé-général H.J. Noyens et d'autres prélats de l'ordre, le nouveau bâtiment où vit la communauté de Saint-Constant fut inauguré.

En 2000, la canonie de Saint-Constant fut intégrée définitivement à la Circarie de langue française. (C.C. et H.J.)

Saint-Just-en-Chaussée

285. — Gaëlle VOISIN, *L'abbaye de Saint-Just-en-Chaussée de 1147 à 1346*, mémoire de maîtrise, Université de Picardie Jules Verne, 2000, 148 pp., sous la direction de messieurs JEHEL et RACHINET. L'auteur étudie à partir de la littérature générale et de chartes majoritairement déjà publiées la période des origines de l'abbaye de Saint-Just-en-Chaussée à partir de différents angles d'approche. (H.J.)

Sayn

286. — Franz Hermann KEMP, Ditrich SCHABOW u.a., *Ehem. Prämonstratenser-Abteikirche Bendorf-Sayn*, (Schnell, Kunstführer Nr. 2460), Regensburg 2001, 24 S. (H.J.)

Scandinavia

287. — Review: Tore NYBERG, *Monasticism in North-Western Europe, 800-1200*, Aldershot, 2000, by Herman JANSSENS in *Anal. Praem.*, LXXIX, 2003, pp. 237-240.

Schäftlarn

288. — Guido REUTER, *Barocke Hochaltäre in Süddeutschland 1660-1770*, Petersberg 2002, behandelt S. 187-193 den Hochaltar der Abteikirche von Schäftlarn. (U.G.L.)

289. — Richard BAUER, *Monachium Frisingense*. Neue Quellen und Aspekte zur freisingischen Frühgeschichte Münchens, in: *Oberbayerisches Archiv* 126 (2002), S. 1-163; zum Schäftlarn Besitzzum München S. 54-96; zum Schäftlarn Klosterhaus in München S. 142-149. (U.G.L.)

290. — Andreas Otto WEBER, *Prälaten und Agrarreform*. Das Beispiel der Weinwirtschaft schwäbischer und bayerischer Klöster, in: Wolfgang WÜST (Hg.), *Geistliche Staaten in Oberdeutschland im Rahmen der Reichsverfassung*. Kultur – Verfassung – Wirtschaft – Gesellschaft. Ansätze zu einer Neubewertung (Oberschwaben – Geschichte und Kultur, Bd. 10), Epfendorf 2002, S. 377-395, zum Weinbau von Schäftlarn S. 383-388. (U.G.L.)

Schlägl

291. — Giovanna MURANO, *Manoscritti prodotti per exemplar e pecia conservati nelle biblioteche austriache* (Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Sitzungsberichte, 702. Band), Wien 2003, behandelt S. 117-120 die Schlägl Handschriften Cpl. 5, 11 und 21. (U.G.L.)

292. — Ulrich G. LEINSLE, *Dr. Norbert Bratiz O.Praem. (ca. 1599-1656), Thomistischer Philosoph und Reformabt aus Ljubljana*, in: *Bogoslovni vestnik* 63 (2003) 347-370.

293. — Rezension: Ulrich G. LEINSLE, *Studium im Kloster*. Das philosophisch-theologische Hausstudium des Stiftes Schlägl 1633-1783, (Bibliotheca Analectorum Praemonstratensium, Band 20), Averbode 2000, von Sven K. KNEBEL, in *Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie*, XLVIII, 2001, S. 493-496. (H.J.)

294. — Unter dem Vorsitz von Generalabt H.J. Noyens wurde am 14. Juni 1999 Martin Felhofer (°1947), Abt von Schlägl seit 1989, für eine weitere Amtszeit von zehn Jahren wiedergewählt. (C.C. und H.J.)

295. — Am 3. November 2003 verstarb durch einen Verkehrsunfall der Schlägler Chorherr Dr. Friedrich Reischl (geb. 7. 4. 1928), der von 1962-1982 Stiftsarchivar war. Aus seiner Feder stammen u.a. die beiden unveröffentlichten Arbeiten am Institut für Österreichische Geschichtsforschung in Wien: *Beiträge zur Geschichte der Wissenschaftspflege in Stifte Schlägl* (1965, 291 S.), *Das Stift Schlägl im Zeitalter der Reformation 1522-1589* (Diss. phil. 1966, 312 S.), ein historisch fundierter Führer durch das Stift (*Stift Schlägl*, 1973 in erster, 1981 in zweiter Auflage) und ein Führer durch seine Pfarrkirche St. Vitus in Putzleinsdorf, Verlag St. Peter, Salzburg 1999. (U.G.L.)

Schussenried

296. — Otto BECK / Anton SCHMID, *Ein Meisterwerk barocker Holzschnitzkunst. Das Chorgestühl von Bad Schussenried*, Lindenberg 2003. Der reich gebildete Führer durch das Schussenrieder Chorgestühl beeindruckt nicht nur durch die Qualität der Bilder, sondern auch der theologischen Durchdringung der Ikonographie. (U.G.L.)

297. — Gert KOLLMER-VON OHEIMB-LOUP, *Klöster als Manufakturen und Fabriken*. Raumwirtschaftspolitik und industrielle Standortwahl im Säkularisationsprozess Südwestdeutschlands, in: *Alte Klöster, neue Herren* (s. Nr. 304) Bd. 2.2, S. 1379-1394. (U.G.L.)

298. — *Alte Klöster, neue Herren* (s. Nr. 304), Bd. 1 (Ausstellungskatalog) verzeichnet nicht nur zahlreiche Ausstellungsstücke aus Schussenried, sondern bringt S. 27-34 auch einen einführenden Beitrag *Schussenried als Beispiel* von Volker HIMMLEIN. (U.G.L.)

299. — Frank KUHN, *Tiberius Mangoldt. Der Schussenrieder Abt und sein Tagebuch*, in: *Schwabenspiegel* (s. Nr. 305), Bd. 2, S. 243-253; zu Mangoldt außerdem in Bd. 1, S. 90f. und S. 477. (U.G.L.)

300. — Peter AMELUNG, *Schwäbische Drucker und Verleger. Der Buchdruck in den schwäbischen Kernlanden vom 15. bis ins 18. Jahrhundert*, ebd. Bd. 2, S. 507-551, zu Schussenried S. 538-539. (U.G.L.)

301. — *Schwabenspiegel* (wie Nr. 305), Bd. 1, S. 112 zur Bibliothek, S. 404 zu Burchhard von Ursberg, S. 458 zu Abt Heinrich Österreicher. (U.G.L.)

Schwaben

302. — Helmut FLACHENECKER, *Die Circaria Sueviae im Lichte der neuen Prämonstratenser-Forschung*, in: *Die Stiftskirche in Südwestdeutschland: Aufgaben und Perspektiven der Forschung. Erste wissenschaftliche Fachtagung zum Stiftskirchenprojekt des Instituts für Geschichtliche Landeskunde und Historische Hilfswissenschaften der Universität Tübingen* (17.-19. März 2000, Weingarten), hg. v. Sönke LORENZ und Oliver AUGE in Verbindung mit Dieter R. BAUER und der Akademie der Diözese Rotenburg-Stuttgart, Redaktion: Stefanie ALBUS, (Schriften zur südwestdeutschen Landeskunde, Bd. 35), Leinfelden-Echterdingen 2003, S. 123-140, bietet einen aktuellen Forschungsüberblick über die schwäbische Zirkarie, in dem auch einige Desiderate benannt werden. (U.G.L.)

303. — Wolfgang WÜST (Hg.), *Geistliche Staaten in Oberdeutschland im Rahmen der Reichsverfassung. Kultur – Verfassung – Wirtschaft – Gesellschaft. Ansätze zu einer Neubewertung* (Oberschwaben – Geschichte und Kultur, Bd. 10), Epfendorf 2002. — Darin neben den Beiträgen zur Verfassungsgeschichte (Teil I) für die Prämonstratenser besonders wichtig: Peter Claus HARTMANN, *Der Mainzer Kurfürst und Reichskanzler und die oberschwäbischen Reichsprälaten von 1648 bis 1806*, (S. 239-247, zum Zahlungsverhalten); Ralph SCHULLER, *Jubiläen in Klöstern und Stiften. Propaganda und Erinnerungskultur mit weltlich-geistlicher Weitsicht* (S. 287-304); Frank GÖTTMANN, *Über Wirtschaftspolitik und Wirtschaftsentwicklung geistlicher Staaten in Oberschwaben im 18. Jahrhundert. Ein Versuch zum Wirtschaftsstil geistlicher Staatswesen* (S. 331-376). — Zu den einzelnen Reichsstiften siehe Register. (U.G.L.)

304. — *Alte Klöster, neue Herren. Die Säkularisation im deutschen Südwesten 1803. Große Landesausstellung Baden-Württemberg 2003 in Bad Schussenried*, hg. v. Volker HIMMLEIN und Hans Ulrich RUDOLF unter Mitwirkung von Peter BLICKLE, Konstantin MAIER, Franz QUARTHAL und Rudolf SCHLÖGL, Ostfildern 2003. Die drei umfangreichen Begleitbände zur Landesausstellung (Band 1: Ausstellungskatalog; Band 2.1. und 2.2. Aufsätze) informieren umfassend über die Säkularisation der schwäbischen Prämonstratenserklöster und das institutionelle, geistliche und kulturelle Leben in ihnen. Insbesondere: Armgard VON REDEN-DOHNA,

Die Reichsprälaten in Schwaben am Ende des alten Reiches (Bd. 2.1, S. 23-40); Markus WÜRMSEHER, *Kirchenarchitektur im Wandel. Von den Vorarlbergern zu Michel d'Ixnard* (Bd. 2.1, S. 163-176); Georg GÜNTHER, *Lump oder Bettler – wenn er nur Musik versteht... Klösterliche Musikkultur um 1800 am Beispiel Oberschwabens* (Bd. 2.1, S. 177-200); Manuela OBERST, *Alles zur größeren Ehre Gottes... Das Theater der ober-schwäbischen Barockklöster* (Bd. 2.1, S. 201-210); Konstantin MAIER, *Bildung und Wissenschaft in den schwäbischen Klöstern bis zum Vorabend der Säkularisation* (Bd. 2.1, S. 219-238); Otto BECK, *Das Krippelle ist abgeschafft... Frömmigkeit am Vorabend der Säkularisation* (Bd. 2.1, S. 253-270); Rudolfine FREIIN VON OER, *Der Anfang vom Ende des Heiligen Römischen Reichs. Die Säkularisation der Reichsstifte* (Bd. 2.1, S. 367-374); Robert KRETZSCHMAR, *Alte Archive – neue Herren. Säkularisation, Mediatisierung und die Folgen für die heutige Archivlandschaft* (Bd. 2.2, S. 1249-1262); Magda FISCHER, *Geraubt oder gerettet? Die Bibliotheken säkularisierter Klöster in Baden und Württemberg* (Bd. 2.2, S. 1263-1296); Michael Gerhard KAUFMANN, *Zur Rezeption der ober-schwäbischen Klostermusik seit der Säkularisation* (Bd. 2.2, S. 1343-1352); Ulrich HÖFLACHER, *Nur noch Reparaturen und Umsetzungen. Die Auswirkungen der Säkularisation auf den Orgelbau in Oberschwaben* (Bd. 2.2, S. 1353-1360); Volker DOTTERWEICH, *Sparpfennige unserer großen weltlichen Fürsten... Zur Vermögenssäkularisation der ostschwäbischen Stifter und Reichsklöster* (Bd. 2.2, S. 1395-1411). (U.G.L.)

305. — *Schwabenspiegel. Literatur vom Neckar bis zum Bodensee 1000-1800*, im Auftrag der Oberschwäbischen Elektrizitätswerke (OEW) hg. v. Ulrich GAIER, Monika KÜBLE, Wolfgang SCHÜRLE, Ulm 2003. Im zweibändigen Begleitbuch zur Literatur-Wanderausstellung, die am 27. April 2003 in Blaubeuren eröffnet wurde, wird neben einer Fülle von Details zu den einzelnen Abteien unter der Überschrift „Kloster – Ort zum Leben und Lernen, Ort des Glaubens und der Verkündigung“ (Bd. 1, S. 83-150) breiter Raum dem klösterlichen Literaturschaffen in allen Gattungen gewidmet. Die Prämonstratenser erhalten einen beachtlichen Anteil sowohl an Ausstellungsstücken wie an Beiträgen. Allgemein: Walter FREI, *Comoedia Sacra. Die Theaterpflege in den Klöstern des schwäbischen Oberlandes im 17. und 18. Jahrhundert* (Bd. 2, S. 195-211); Wilfried SCHÖNTAG, *Wieviel Bildung braucht ein Mönch? Die Klosterschulen im Mittelalter und in der frühen Neuzeit* (Bd. 2, S. 255-263); Magda FISCHER, *Klosterbibliotheken. Literatur in Klöstern zwischen Neckar, Donau und Bodensee im 17. und 18. Jahrhundert* (Bd. 2, S. 265-277); Verwiesen sei auch auf das reichhaltige Autorenlexikon und die Bibliographie (Bd. 1, S. 389-577). (U.G.L.)

Schweiz

306. — Rezension: Bernard ANDENMATTEN und Brigitte DEGLER-SPENGLER (Red.), *Die Prämonstratenser und Prämonstratenserinnen in der*

Schweiz (Helvetia Sacra, Band IV/3), Basel 2002, von Helmut FLACHENECKER in *Anal. Praem.*, LXXIX, 2003, S. 219-221.

Speinshart

307. — Anja HEIDENREICH – Zsuzsanna SANDOR, *Die Ausgrabungen 1992-1997 im Prämonstratenserklöster Speinshart, Lkr. Neustadt a. d. Waldnaab*, in: Beiträge zur Archäologie der Oberpfalz 2 (1998), S. 379-394. (B.Sch.)

308. — Anja HEIDENREICH – Zsuzsanna SANDOR, *Neue Ausgrabungen in der Prämonstratenserabtei Speinshart, Lkr. Neustadt a. d. Waldnaab*, in: Das archäologische Jahr in Bayern 1997, Stuttgart 1998, S. 174-177. (B.Sch.)

309. — Anja HEIDENREICH, *Vom Adelssitz zum Chorherrenkloster*, in: Archäologie in Deutschland, Heft 2 (1999), S. 42. (B.Sch.)

310. — Alois SCHMID, *Zwischen Mönchsaskese und praktischer Seelsorge*. Prämonstratensisches Ordensleben in den nordostbayerischen Stiften Windberg und Speinshart, in: *Studien zum Prämonstratenserorden* (wie Nr. 7), S. 543-565. (L.H.)

311. — Norbert HABERMEIER, *Der Erdäpfelkrieg in Speinshart*. Historisches Schauspiel, in: Heimat Eschenbach 24 (2001), S. 107-117. (B.Sch.)

312. — Rainer MEYER, *Aus alten Wald- und Forstrechnungen des Klosters Speinshart*, in: Heimat Eschenbach 24 (2001), S. 16-21. (B.Sch.)

313. — Adolf MÖRTL, *Die Wasserversorgung Speinsharts in der Barockzeit*, in: Heimat Eschenbach 25 (2002), S. 30-44. (B.Sch.)

314. — Ulrich G. LEINSLE, *Festdisputationen in Prälatenklöstern*, in: Solemnitas. Barocke Festkultur in Oberpfälzer Klöstern, Beiträge des 1. Symposiums des Kultur- und Begegnungszentrums Abtei Waldsassen vom 25. bis 27. Oktober 2002, hg. v. Manfred KNEDLIK und Georg SCHROTT (Veröffentlichungen Kultur- und Begegnungszentrums Abtei Waldsassen, Band 1), Kallmünz 2003, S. 101-113.

Christina GRIMMINGER, „Festsäle“ in *Oberpfälzer Klöstern*. Ein Beitrag zur klösterlichen Saalbaukunst der Barock- und Rokokozeit, ebd. S. 17-37 befasst sich S. 30-33 mit „Prälatur und Gästezimmer im Kloster Speinshart“, insbesondere mit dem Festsaal.

Manfred KNEDLIK, *Theaterpflege in Oberpfälzer Prälatenklöstern des 18. Jahrhunderts*, ebd. S. 115-139 verweist S. 119 auf den Speinsharter Chorherrn P. Josef Wild als Komponisten des bei den Jesuiten in Amberg 1722 aufgeführten *Ludus Divinae Providentiae*. (U.G.L.)

315. — *Bayern ohne Klöster* (s. Nr. 91) geht S. 231 im Rahmen der Wiederzulassung von Klöstern auch auf die 1921 als erstes Prämonstratenserkloster wiederbesiedelte Abtei Speinshart ein (Abb. S. 236); die gegenwärtigen Probleme der Gebäudesanierung behandelt Egon Johannes GREIPL, *Säkularisierte Klosteranlagen in Bayern als Problem der Denkmalpflege*, ebd. S. 513-537, hier S. 522f. (U.G.L.)

316. — Als Nachfolger von Rainer Rommens, Prior von Roggenburg und Administrator der Abtei Speinshart von 1992 bis November 2000, wurde Abt Thomas Handgrätinger (°1943) von Windberg durch Generalabt H.J. Noyens mit Wirkung vom 1. Dezember 2000 für sechs Jahre zum Administrator der Abtei Speinshart ernannt. (C.C. und H.J.)

317. — Gustl MOTYKA, *Kloster Speinshart und seine Äbte*, in: Die Oberpfalz 92 (2003), S. 9-14. (U.G.L.)

318. — Hans HÜBNER, *Die Herren von Bibra*. Ein Rückblick in die Vergangenheit von Oberbibrach, in: Heimat Eschenbach 18 (1995), S. 95. (B.Sch.)

Steinfeld (Kall)

319. — Ingrid JOESTER, *Alltagsleben in der Prämonstratenserabtei Steinfeld im 18. Jahrhundert*, in: *Studien zum Prämonstratenserorden* (wie Nr. 7), S. 567-598, mit einem Stich um 1720. (L.H.)

320. — Das Kloster der Salvatorianer in Steinfeld erwarb im Januar 2003 ein bisher unbekanntes Ölgemälde, das den vorletzten Steinfelder Abt Felicius Adenau (1784-1790) darstellt. Es ist durch Wappen und Namen eindeutig bezeichnet und hängt nun in der früheren Prälatur neben dem Porträt des letzten Steinfelder Abtes Gilbert Surges (1790-1802, † 1822). Im ehemaligen Klostergebäude in (Zülpich)-Füssenich hängt eine zeitgenössische Kopie des Porträts, jedoch ohne Wappen und Namensnennung. (L.H.)

321. — Ingrid JOESTER, *Johann Matthias bzw. Laurentius Kriechel (1763-1817) – ein Einzelschicksal in den Wirren der französischen Zeit*, in: Johannes MÖTSCH (Bearb.), *Ein Eifler für Rheinland-Pfalz*. Festschrift für Franz-Josef Heyen zum 75. Geburtstag am 2. Mai 2003 (Quellen und Abhandlungen zur mittelhheinischen Kirchengeschichte, Band 105 I und II), Mainz 2003, S. 1047-1057. Pater Laurentius Kriechel nutzte einen Erholungsurlaub, den ihm der Steinfelder Abt 1796 gewährte, zur Flucht und Zivilheirat, kehrte jedoch nach dem Tod seines Kindes 1797 reumütig ins Kloster Steinfeld zurück, um das Kloster jedoch einige Monate später für immer zu verlassen. (L.H.)

Steingaden

322. — Guido REUTER, *Barocke Hochaltäre in Süddeutschland 1660-1770*, Petersberg 2002, behandelt S. 36-38 den Hochaltar der zu Steingaden gehörigen Wallfahrtskirche Ilgen. (U.G.L.)

323. — Gerhard KLEIN, Peter STEINLE und Max ZWIBLER (Bearb.), *Die Säkularisation und Steingaden*, 2. Aufl. im Selbstverlag der Bürgerstiftung Steingaden 2003, 58 S. Es handelt sich um einen erweiterten und bebilderten Nachdruck der Artikelserie im Mitteilungsblatt der Gemeinde Steingaden von Februar bis August 2003. (L.H.)

324. — *Bayern ohne Klöster* (s. Nr. 91) bringt S. 170f. als Beispiel für die Schadensbilanz säkularisierter Klöster u.a. den auf den Marktplatz von Weilheim versetzten Klosterbrunnen von Steingaden. (U.G.L.)

Storrington

325. — After the term of office of A. Smith, *prior de regimine* since 1992, had passed by, on May 12th 2002, with Abbot-General H.J. Noyens presiding, Michael John Gallagher (°1931) was elected *prior de regimine* of the Canonry of Storrington by his confreres for a term of six years. M. Gallagher previously has been prior of Storrington from 1986 until 1992. (C.C. and H.J.)

Strahov

326. — On September 29, 1999, with Abbot-General H.J. Noyens presiding, Michael Josef Pojezdny (°1943), Abbot of Strahov since 1987, was again elected Abbot by his confreres *ad vitam*, with an age limit of 70 years. (H.J.)

Strzelno

327. — Rezension: Dariusz KARCZEWSKI, *Dzieje klasztoru norbertanek w Strzelnie do początku XVI wieku* [Geschichte des Prämonstratenserinnenstiftes Strzelno bis zum Anfang des 16. Jahrhunderts], Inowrocław 2001, von Waldemar KÖNIGHAUS in *Anal. Praem.*, LXXIX, 2003, S. 231-236.

Tepl-Obermedlingen in Mananthavady

328. — The term of Roman Vanasse as administrator (1996-2001) having been brought to term, Abbot-General H.J. Noyens named John Neluvelil (°1966) administrator of the Canonry of Tepl from November 13th 2001 for two years. (C.C. and H.J.)

Teplá

329. — Milan HLINOMAZ, *Kláster premonstrátů Teplá. Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, Státní okresní archiv Karlovy Vary, 2003, 316 pp., ill., ISBN 80-239-0337-3. (B.A.)

330. — Milan HLINOMAZ, *Přehled tepelských prvotisků* [Übersicht der Wiegendrucke von Tepl], in: *Minulostí západočeského kraje* 35 (2000), S. 167-243 mit 10 Abbildungen und deutscher Zusammenfassung. Es handelt sich um 539 Inkunabeln der Stiftsbibliothek Tepl, die hier vorgestellt werden. Der Fonds enthält zwei Unikate und 20 rare Exemplare. (K.D.)

331. — Milan HLINOMAZ, *Postinkunábule a paleotypy v knihovně kláštera premonstrátů Teplá* [Postinkunabeln und Paläotype in der Bibliothek des Prämonstratenserklosters Tepl], in: *Minulostí západočeského kraje* 36 (2001), S. 147-253 mit 15 Abbildungen und deutscher Zusammenfassung. (K.D.)

332. — *Tepl, Bibliothek des Prämonstratenser Klosters*, in *Handbuch deutscher historischer Buchbestände in Europa*, Bd. 3, Hildesheim-Zürich-New York 1998, S. 138-147. (M.H.)

333. — Andrea PÜHRINGER-GRAF, 'Reit(t)enberger, Karl', in: *Neue Deutsche Biographie*, Bd. 21, Berlin 2003, S. 398. (I.H.P.)

334. — Milan HLINOMAZ, *Norbertine Abbey Teplá*, English translation Tomáš KAISER and Gilbert J. MATUŠKA, Most, 1999, 20 pp.

IDEM, *Prämonstratenserstift Teplá*, Deutsch von Monika MATEJKOVA, Most, 1999, 20 S. (H.J.)

335. — Gerhard BOGNER, *Das neue Krippenlexikon*. Wissen – Symbolik – Glaube, Lindenberg-Beuron 2003, befasst sich S. 379 mit dem Beitrag des Stiftes Tepl zur böhmischen Krippenkultur. (U.G.L.)

Tommarp

336. — Curt WALLIN (ed.), *Tommarps Urkundsbok 1085-1600*, t. VII: *Registerdelen*, Löderup, 2000, 254 pp. Between 1955 and 1991 Dr. Curt Wallin published the charters of the Abbey of Tommarp in six volumes, cf. the recension by Tore NYBERG in *Anal. Praem.*, LXIX, 1993, pp. 246-247. In 1992 the author passed away at the age of 84 years. His daughter Kerstin Wedekull then made an index with this publication, following her father's guidelines and with the help of T. Nyberg. It contains an index on geographical and proper names and a subject index, as well as a glossary of ecclesiastical terms. In this manner the *magnum opus* of this pioneer of Premonstratensian historiography in Sweden was very beautifully completed. The index volume is available with Kerstin Wedekull, Örums gård, S-276 40 Löderup. (H.J.)

Tongerlo

337. — Recensie: L.C. VAN DYCK, *De abdij van Tongerlo. Gebundelde historische studies*, (Bibliotheca Analectorum Praemonstratensium, dl. XIX), Averbode, 1999, door Arnoud-Jan BIJSTERVELD, in *Signum*, XII, 2000, pp. 94-97. (H.J.)

338. — Marc VERMEEREN, *Inventaris Archief Ravels Weelde Poppel*, Poppel, 2000, 163 pp. De auteur brengt een inventaris van de stukken in de verschillende archieven met betrekking tot de geschiedenis van de drie genoemde dorpen. In de parochies Ravels en Poppel (nu gemeente Ravels) waren lange tijd norbertijnen van Tongerlo pastoor. (H.J.)

339. — Eertijds verscheen *Huldealbum aan de Turnhoutse priesters en kloosterlingen*, Turnhout, 1955, 300 pp.; van de toen levende priesters en religieuzen werd een korte biografie gegeven en meestal ook een foto. Nu is er: Karel VANDENHOUT, *Geschiedenis van de Missionarissen van de Dekenij Turnhout*, Turnhout, 2000, 423 pp. Pp. 297-299 bevatten een beknopte inleiding over het ontstaan van de orde, de geschiedenis van de abdij van Tongerlo en de biografie van Daniël René Kets (1904-1972), missionaris in Congo en Rwanda. (H.J.)

340. — Op vrijdag 23 mei 2003 promoveerde onze medebroeder Godfried Günter Maes tot doctor in de rechten in het Departement Rechten van de Universitaire Instelling Antwerpen op een proefschrift met als titel *Verkenning van afdwingbaarheid van sociale grondrechten*. (L.V.D.)

341. — In de theologische faculteit van het pauselijk Atheneum San Anselmo te Rome verdedigde onze confrater Kris de Brabander op 27 mei 2003 zijn doctoraal proefschrift in de Theologie. Zijn promotor was prof. Daniël Hombergen o.c.s.o.

Kris DE BRABANDER, *Le retour au Paradis. Une étude sur la relation entre la sanctification de l'homme et l'ascèse sexuelle chez Tertullien*, (Pontificium Athenaeum S. Anselmi de Urbe. Facultas Sacrae Theologiae. Thesis ad Lauream n. 193), Rome, 2004, xxvii-351 pp. (L.V.D. en H.J.)

Toro, Santa Sofia

342. — Le 26 octobre 2003, soeur Inés Emilia Carrera Pérez (°1918) est décédée. Elle fut prieure de la communauté norbertine de Toro de 1955 à 1971 et de 1977 à 1983. (H.J.)

Torre

343. — Deryck SEYMOUR (ed.), *The Exchequer Cartulary of Torre Abbey*, Torquay, Friends of Torre Abbey, 2000, 571 pp. The Exchequer Cartulary of Torre Abbey is a 15th century manuscript which contains 319 charters

dating mostly from the 13th century. D. Seymour has undertaken to edit the charters. They are in Latin and have been presented on each right hand page, whilst on the left are the English text or summary and comments. The original documents are held in London at the Public Record Office, reference E164/18-29.

Of Torre Abbey there also exists another and older cartulary. This is known as the Dublin Cartulary because it is at the library of Trinity College, Dublin. The bulk of the charters in the Exchequer Cartulary are the same as in the Dublin Cartulary but many, which were perhaps considered out of date when the second book was begun, have been omitted. As against this there are some fifty extra charters which did not find place in the older book, making a total of 319 in all (pp. 3-4). (H.J.)

Ursberg

344. — Werner SCHIEDERMAIR (Hg.), *Klosterland Bayerisch Schwaben*. Zur Erinnerung an die Säkularisation der Jahre 1802/03, Lindenberg 2003, befasst sich mehrfach mit der Prämonstratenser-Reichsabtei Ursberg, bes. Peter RUMMEL, *Die geistig-geistliche Lebenswelt der Klöster* (S. 65-77), S. 73 (Studien); Robert MÜNSTER, *Musik in bayerisch schwäbischen Klöstern* (S. 101-107), S. 102 (Schuldramen); Peter FLEISCHMANN, *Das Überleben säkularisierter Reichsstifte und Klöster in den Archiven* (S. 167-175), S. 172 (Archiv); Georg KREUZER, *Das ehemalige Reichsstift Ursberg, Landkreis Günzburg*, S. 320-323. (U.G.L.)

345. — Gerhard IMMLER, *Die Säkularisation der Reichsstifte in Ostschwaben*, in: *Bayern ohne Klöster?* (s. Nr. 91) S. 278-286; Katalogteil S. 60-63. (U.G.L.)

346. — Jacques GÉLIS, *Lebenszeichen – Todeszeichen: die Wundertaufe totgeborener Kinder im Deutschland der Aufklärung*, in: Jürgen SCHLUMBOHM (Hg.), *Rituale der Geburt*, München 1998, S. 269-288; zum wundertätigen Kreuz von Ursberg und der dort gepflegten „Wundertaufe“. (U.G.L.)

347. — Gerhard BOGNER, *Das neue Krippenlexikon*. Wissen – Symbolik – Glaube, Lindenberg-Beuron 2003, geht S. 439 auf die Ursberger Krippe ein. (U.G.L.)

Veßra

348. — Günther WÖLFING, *Die Weihe der Klosterkirche zu Vessra im Jahre 1138 – Überlieferung und Forschung*, in *Jahrbuch des Hennebergisch-Fränkischen Geschichtsvereins*, Band 6, 1991, S. 39-55. (H.J.)

349. — *Hennebergisches Museum Kloster Veßra. Museum für Regionale Geschichte und Volkskunde. Museumführer*, 2. verbesserte Auflage, Kloster Veßra 1993, 100 S. (siehe *Anal. Praem.*, LXVII, 1991, S. 172, Nr. 140). (H.J.)

350. — Günther WÖLFING, *Die Urkunde des Bischofs Embricho von Würzburg für das Kloster Veßra vom 20. Oktober 1144*, in *Jahrbuch des Hennebergisch-Fränkischen Geschichtsvereins*, Band 8, 1993, S. 59-93, Abb. (H.J.)

351. — Günther WÖLFING, *Rodach und Veßra. Stadt, Kloster, Vogt- und Landesherrschaft als Partner und Rivalen im Rodacher Stadtraum*, in *Jahrbuch des Hennebergisch-Fränkischen Geschichtsvereins*, Band 15, 2000, S. 69-104. (H.J.)

Villoria de Orbigo

352. — Le 4 novembre 2000, soeur María de las Nieves Gertrudis Fernández Juan (°1931), prieure de la communauté norbertine de Villoria depuis 1994, fut réélue pour une période de six ans. (C.C. et H.J.)

353. — Le 5 décembre 2000, soeur Maria Angela Franco (°1919) est décédée. Elle fut prieure de la communauté de Villoria de 1970 à 1973. (H.J.)

Wadgassen

354. — Herbert BACH (Hg.), *Villa wadegozzinga, Wadegotia, Wadgassen, 1100 Jahre Wadgassen (902-2002)*. Texte zur Geschichte und Kultur des Wadgasser Raumes im Jubiläumsjahr, Wadgassen, Verein für kulturelle und geschichtliche Arbeit im Bisttal e.V., 2002, 119 S. — Hans-Walter HERRMANN, *Vom "Königshof" zum Prämonstratenserstift*, S. 9-21; Volker TEKLIK, *Die Pfarrgemeinde Maria Heimsuchung nach der endgültigen Aufhebung der Prämonstratenserabtei Wadgassen*, S. 23-34; Alois CHRIST, *Die Abtei Wadgassen/Saar. Ein Stück Geschichte des Saarlandes und der Welt*, S. 51-60 (wiederabgedruckte Darstellung aus der Zeitschrift *Zwischen Welt und Wäldern*. Blätter für Heimat, Kultur und Geschichte im Bisttal, Nr. 3/84, 1956); Josef BURG, *Das Fronleichnamtsfest und die Wunderhostie in Wadgassen*, S. 61-72 (aus dem Geschäftsbericht für das Jahr 1974 der Volksbank Wadgassen eG. entnommen) "Das Wissen über Herkunft und Erwerb der Hostie verdanken wir einer Urkunde vom 25. Januar 1305, die von Abt Engelbert von Oberzell und der Meisterin Elisabeth von Schäfersheim für den Abt Matthäus von Wadgassen ausgestellt worden ist." (S. 69); Georg SKALECKI, *Baumeister und Bauhandwerker beim barocken Neubau der Prämonstratenserabtei Wadgassen*, S. 73-90 (Erstveröffentlichung: *Kurtrierisches Jahrbuch*, XXXIII, 1993, S. 159-175); Patrik H. FELTES, *Bücher aus der Wadgasser Klosterbibliothek. Bericht über einige Neuentdeckungen als ernstgemeinte Aufforderung zur Suche*, S. 91-95; IDEM, *Klosterregeln, Klosterleben*. Streifzüge durch den klösterlichen Alltag in der Wadgasser Abtei, S. 96-99; Roger MÜNCH, *Desertum florebit quasi lilium*. Ein historischer Streifzug durch die wechselvolle Entstehungsgeschichte einer Kultureinrichtung zwischen Wunsch und Wirklichkeit, S. 109-119

(Museale Nutzungen der Wirtschaftsgebäude der ehemaligen Abtei). (H.J.)

355. — Hans LÖW, *Stimmen der Heimat*. Gedichte und Begegnungen, Wadgassen 2001, 80 S. Visitationsbericht der Abtei Wadgassen aus dem Jahre 1788 von Abt Remaclus Lissoir, Abt von Lavaldieu (S. 50-54), Nachruf auf Abt Michael Stein von Wadgassen († 16. 7. 1778) (S. 56-59) (Übersetzungen). (U.G. und H.J.)

Weißenau

356. — Ulrich G. LEINSLE, "Beten, lesen, schreiben..." Klösterliche Literatur in der Prämonstratenserabtei Weißenau, in: *Schwabenspiegel* (s. Nr. 305), Bd. 2, S. 297-304. (U.G.L.)

357. — Walter BERSCHIN, *Rufillus von Weißenau*. Ein Buchkünstler um 1200, ebd. Bd. 2, S. 305-306. Zu Rufillus außerdem Bd. 1, S. 108f. und S. 469f. (U.G.L.)

358. — Elmar L. KUHN, *Bauernkrieg*. Die Revolution des gemeinen Mannes, ebd. Bd. 2, S. 829-842, zu Jakob Murer S. 840, außerdem Bd. 1, S. 324-327 und S. 455. (U.G.L.)

359. — *Schwabenspiegel* (wie Nr. 305), Bd. 1, zu Abt Christoph Härtlin (S. 97f. 423), Abt Bonaventura Brem (S. 402f.), Peter Fäustle (Feinstle) (S. 411f.), Dr. Johannes Gässler (S. 417), Propst Hermann II. (S. 428), Ambrosius John (S. 433). (U.G.L.)

360. — Georg WIELAND, *Vom Prämonstratenserstift zur sternbergischen Herrschaft*. Die Säkularisation des Reichsstifts Weißenau, in: *Alte Klöster, neue Herren* (s. Nr. 304), Bd. 2.1, S. 493-506. (U.G.L.)

361. — Gert KOLLMER-VON OHEIMB-LOUP, *Klöster als Manufakturen und Fabriken. Raumwirtschaftspolitik und industrielle Standortwahl im Säkularisationsprozess Südwestdeutschlands*, in: ebd. Bd. 2.2, S. 1379-1394. (U.G.L.)

362. — *Alte Klöster, neue Herren* (s. Nr. 304), Bd. 1 (Ausstellungskatalog) verzeichnet zahlreiche Ausstellungsstücke aus Weißenau. (U.G.L.)

Westfälische Zirkarie

363. — Johannes MEIER, *Die nordwestdeutschen Prämonstratenser angesichts von Verfall und Reform des Ordens 1350-1550*, in *Anal. Praem.*, LXXIX, 2003, S. 25-56. Innerhalb der Westfälischen Zirkarie stellte die Abtei Steinfeld ab ca. 1400 einen Mittelpunkt bei der Aufrechterhaltung und Wiederherstellung eines statutengemäßen prämonstratensischen Lebens dar.

Wilten

364. — Ulrich G. LEINSLE, *Dr. Norbert Bratiz O.Praem. (ca. 1599-1656), Thomistischer Philosoph und Reformabt aus Ljubljana*, in: *Bogoslovni vestnik* 63 (2003) S. 347-370.

Windberg

365. — Thomas HANDGRÄTINGER, *Prämonstratenser-Abtei Windberg*. Ein Führer durch Kloster und Kirche, Lindenberg, Kunstverlag Josef Fink, 2002, 41 S. (H.J.)

366. — Bernhard ERNST und Gwendolyn SCHMIDT, *Bericht über die Ausgrabungen 2001 im Prämonstratenserkloster Windberg*, nur als Manuskript vorhanden. (T.H.)

367. — Brigitte PFEIL, *Mittelalterliche Jenseitsvorstellungen und Jenseitsreisen mit besonderer Berücksichtigung des Mönches Alber von Windberg*, in *Historischer Verein für Straubing und Umgebung. Jahresbericht*, CII, 2000, S. 133-173. (T.H.)

368. — *Deutsche Literatur des Mittelalters*. Handschriften aus dem Bestand der Bayerischen Staatsbibliothek München mit Heinrich Wittenwilers 'Ring' als kostbarer Neuerwerbung, München 2003. Der Katalog zur gleichnamigen Ausstellung in der Schatzkammer der Bayerischen Staatsbibliothek bringt als Nr. 8 (S. 32f.) den in der Ausstellung gezeigten Windberger Psalter (Cgm 17), mit Abb. 8 (Bl. 172r). Text von Karin SCHNEIDER. (U.G.L.)

369. — Alois SCHMID, *Zwischen Mönchsaskese und praktischer Seelsorge*. Prämonstratensisches Ordensleben in den nordostbayerischen Stiften Windberg und Speinshart, in: *Studien zum Prämonstratenserorden* (wie Nr. 7), S. 543-565. (L.H.)

370. — *Das Relictum Visitationis Servatius de Lairuelz' für die Abtei Windberg 1614*, hg. v. Ulrich G. LEINSLE, in *Anal. Praem.*, LXXIX, 2003, S. 161-178.

371. — Alexander HEISIG, *Die Seitenaltäre des Mathias Obermayr – Studien zur Ausstattungsgeschichte der Windberger Klosterkirche* (Windberger Schriftenreihe Bd. 5), Windberg 2003. (U.G.L.)

372. — Christoph LIEBL, *Leben und Werk des Komponisten Ferdinand Wolfgang Stigler aus Sossau (1712-1789)*, in: *Jahresbericht des Historischen Vereins für Straubing und Umgebung* 104 (2002), S. 69-111. (U.G.L.)

373. — Simeon RUPPRECHT, *Die Säkularisation der Windberger Propstei Sossau (1803)*, in *Anal. Praem.*, LXXIX, 2003, S. 208-218.

374. — Wolfgang WINHARD, *Altbayerische Äbte und Pröpste nach der Aufhebung ihrer Klöster und Stifte*, in: *Bayern ohne Klöster?* (s. Nr. 91) S. 287-303 geht S. 298 auf das Schicksal des letzten Abtes von Windberg Ignatius Preu († 1840) ein. (U.G.L.)

375. — Abt Thomas Handgrätinger, Prior de regimine der Abtei Windberg seit 1976 und Abt seit 1994, wurde am 30. September 2003 zum Generalabt des Ordens gewählt. Unter dem Vorsitz des neuen Generalabtes wählten die Mitbrüder von Windberg am 9. November 2003 Hermann-Josef Kugler (°1966) zum Abt von Windberg für eine Amtszeit von zehn Jahren. Die Abtsbenediktion fand am 17. Januar 2004 statt. H.-J. Kugler gehörte zum Priorat Roggenburg und war seit 1996 Stadtpfarrer von Weißenhorn und seit 1998 Dekan des Dekanates Neu-Ulm. (C.C. und H.J.)

Wrocław (Breslau), St. Vinzenz

376. — Ulrich G. LEINSLE, *Dr. Norbert Bratiz O.Praem. (ca. 1599-1656), Thomistischer Philosoph und Reformabt aus Ljubljana*, in: *Bogoslovní vestník* 63 (2003) 347-370.

Želiv

377. — With Abbot-General H.J. Noyens presiding, on February 15th 1999 in the Abbey of Želiv Bronislav Ignác Kramár (°1945) was elected Abbot-coadjutor with right of succession of Abbot Vitus Tajovský, for a term of twelve years. On April 17th the new Abbot-coadjutor received the abbatial benediction from Mgr. Dominik Duka, Bishop of Hradce Králové. B. Kramár previously was supprior in the Abbey and dean and parish priest in Pata in Slovakia. On September 22nd 1999 he fully succeeded V. Tajovský as Prelate of Želiv. (C.C. and H.J.)

378. — Vitus Tajovský (°1912), Abbot of Želiv since 1948, resigned his office on September 22nd 1999. He passed away on December 11th 1999. V. Tajovský was Abbot for a very long time and in extremely difficult circumstances. He was able to restore religious life in his Abbey in 1991. Concerning him, cf. *Anal. Praem.*, LXX, 1994, p. 197, no. 218. From 1988 until his death, Abbot V. Tajovský was vicar of the Abbot-General for the Bohemian Circary. (H.J.)

379. — Gerhard BOGNER, *Das neue Krippenlexikon. Wissen – Symbolik – Glaube*, Lindenberg-Beuron 2003, bezieht sich S. 470 auf die Krippendarstellung in der Stiftskirche Želiv (Selau), das allerdings in Nordböhmen lokalisiert wird. (U.G.L.)

Zwierzyniec

380. — From the Canonry of Zwierzyniec, with the help of the Abbey of Strahov a new dependent house was founded on February 2nd 1998 in Doksany (Czech Republic, diocese of Litoměřice), where a monastery of Norbertine Sisters existed until the 18th century. In the new foundation, sisters from Zwierzyniec and sisters of the Premonstratensian Congregation of the Holy Mountain (*Congregatio Sororum Praemonstratensium de Sacro Monte*) started. (C.C. and H.J.)

Hisc chronici conscribendis contribuere: A.J.B. (A.-J. Bijsterveld, Tilburg), A.S. (A. Smith, Storrington), B.A. (B. Ardura, Roma), B.Sch. (B. Schuster, Speinshart), C.C. (C.L. Caals, Roma), D.D.C. (D.F. De Clerck, Bois-Seigneur-Isaac), D.M.D. (D.-M. Dauzet, Mondaye), D.P. (D. Peeters, Averbode), E.S. (E. Seghers, Averbode), F.D. (F. Debonne, Zwevegem), H.J. (H. Janssens, Averbode), H.v.B. (H. van Bavel, Heeswijk), I.d.L. (I. de Loos, Utrecht), I.H.P. (I.H. Pichler, Schlägl), K.D. (K. Dolista, Praha), L.H. (L. Horstkötter, Hamborn), L.V.D. (L.C. Van Dyck, Tongerlo), M.H. (M. Hlinomaz, Teplá), M.P. (M. Plouvier, Laon), P.U. (P. Ullmann, Gödöllő), P.V. (P. Vervaet, Berchem-Antwerpen), R.R. (R. Rommens, Roggenburg), T.A. (T. Antry, Daylesford), T.H. (T. Handgräter, Roma), U.G. (U. Geniets, Averbode), U.G.L. (U.G. Leinsle, Regensburg).